

”Kamala loppu surkealle elämälle”
Itsemurhat uutisartikkeleissa 1880-1899

Anri Aho
Pro gradu -tutkielma
Suomen historia
Kevät 2016

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Anri Aho	
Työn nimi – Title Kamala loppu surkealle elämälle – itsemurhat uutisartikkeleissa 1880-1899	
Oppiaine – Subject Suomen historia	Työn laji – Level Pro gradu –tutkielma
Aika – Month and year Huhtikuu 2016	Sivumäärä – Number of pages 99
Tiivistelmä – Abstract <p>1800-luvun lopussa tilastotiede kehittyi ja itsemurhia ryhdyttiin systemaattisesti kirjaamaan eri instansseihin. Itsemurhia tehtiin ja niistä käytiin julkista keskustelua kiihtyvään tahtiin. Asenteet itsemurhaa kohtaan olivat murretilassa. Aikalaiset suhtautuivat tekoon ristiriitaisesti. Joissakin tapauksissa teko aiheutti sääliä, pelkoa ja hämmennystä, kun taas joitakin itsemurhia käsiteltiin suopeasti ja niitä jopa ymmärrettiin. Yhteiskunnan maallistuminen ja modernisaatio aiheuttivat katsantokantojen lieventymistä niin itsemurhia kuin niiden tekijöitä kohtaan.</p> <p>Tutkimuksessani käsittelen 1800-luvun lopussa itsemurhiin suhtautumista tarkastelemalla kolmen sanomalehden itsemurha-artikkeleita. Päälähteinäni ovat Wiipurin Sanomat, Keski-Suomi ja ruotsalainen Dalpilen. Tutkin diskurssianalyysin ja lähiluvun keinoin asenteita, joita itsemurhkirjoittelusta välittyy. Itsemurhista kirjoitettiin hyvin yksityiskohtaisesti, sillä sanomalehtien tuli sivistää ja valistaa lukijoitaan. Lukijat suhtautuivat artikkeleihin ristiriitaisesti. Kansa halusi lukea itsemurhista, mutta pelkäsi samalla sanomalehtien uutisoinnin aiheuttavan itsemurhien leviämistä. Ilmiöstä pystyttiin keskustelemaan myös huumorin keinoin. Tästä olivat osoituksena sanomalehdissä esiintyneet aiheeseen liittyneet vitsit ja kepeämmät proosatekstit, joissa ilmiötä käsiteltiin tai sivuttiin.</p> <p>Kartoitan työssäni artikkeleiden ja aikalaikirjallisuuden avulla, ketkä tekivät itsemurhia, millaisia keinoja käytettiin ja millaisia mahdollisia motiiveja teolle esitettiin. Vertaan sanomalehtiartikkeleita aikalaikirjallisuuteen ja etsin niiden välillä olevia samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Mielisairaus oli ajan yleisin selitys itsemurhan tekemiselle, mutta käytännössä perimmäisistä motiiveista on vaikea päästä selvyyteen. Tilastotietoja käytettiin politiikan apuvälineenä ja tehtiin yksinkertaistettuja päätelmiä. Sanomalehtiartikkeleiden ja tutkimuskirjallisuuden perusteella voidaan sanoa, että itsemurhia tehtiin kaikissa yhteiskunta- ja ikäluokissa ja syyt vaihtelivat taloudellisista huolista epäonniseen rakkauteen. Yleisimmin elämänsä päätti perheellinen mies jollakin väkivaltaisella tavalla, kuten ampumalla tai itseänsä viiltelemällä. Naiset valitsivat keinoja, joissa henkiinjääminen oli todennäköisempää. Näihin lukeutuivat esimerkiksi myrkyt käyttäminen ja hirttäytyminen. Naisen tekemä itsemurha oli harvinaisuutensa vuoksi huomiota herättävä tapaus.</p>	
Asiasanat – Keywords Itsemurha, sanomalehti, 1800-luku, kuolema, uutisointi, Keski-Suomi, Wiipurin Sanomat, Dalpilen, Suomi, Ruotsi	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopiston kirjasto, JYX-julkaisuarkisto	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1. Johdanto.....	1
1.1 Tutkimuskysymykset ja aikarajaus.....	2
1.2 Aiempi tutkimus.....	6
1.3 Lähteet ja menetelmät.....	8
2. Itsemurha sanomalehdissä.....	13
2.1 Sanomalehti tiedon ja valistuksen välittäjänä.....	13
2.2. Sanomalehti viihteenä.....	27
3. Sukupuoli.....	36
4.1 Miehet.....	38
4.2 Naiset.....	43
4. Ikä ja siviilisääty.....	49
5. Ammatti ja asema.....	56
6. Tekotapa.....	60
7. Syyt.....	70
8. Lopuksi.....	87
9. LÄHDELUETTELO.....	91

1. Johdanto

Tuttavani – mikä oli hän ollut? – kunnon kansalainen, hyvä perheenisä, raitis toimeentuleva mies. Paikkakunnalla häntä pidettiin suuressa arvossa. Hän oli kaikkien mielestä rehellisyyden esikuva.

Mutta eräänä sunnuntai-aamuna löydettiin hänet riippumasta puun oksasta, erään metsätien vierestä. Hän oli hirttäytynyt, tehnyt itsemurhan. Kovasti se koski tuo tapaus monen sydämeen ja ihmettelemällä ihmeteltiin, mikä oli mieheen mennyt. Mutta syytä ei saatu tietää, hirttäytyneen kylmä suu ei lausunut sanaakaan.

Murha kuin murha ja tuttavamme tuomittiin pohjoisnurkkaan kuopattavaksi. Hänen ansionsa, kaikki hyvät puolensa, unhotettiin pian, kamala itsemurha ne peitti varjoonsa.¹

Keski-Suomessa heinäkuussa 1891 julkaistu artikkeli ”Hautausmaan pohjoispuolella” kuvaa niitä asenteita, joita uuden ajan alussa itsemurhaa² kohtaan yleisesti esiintyi. Itsensä surmannut haudattiin murhamiehen rinnalle, koristeettoman kummun alle. Kuolemansa jälkeenkin ihmisellä oli arvo, jota mitattiin hänen tekojensa mukaan. Itsemurhista oli hankala puhua ja vielä hankalampaa oli yrittää ymmärtää niitä. Itsensä surmannut rikkoi niin itseään kuin yhteisöäänkin vastaan syyllistymällä tekoon, jota kuvailtiin julkisissa kirjoituksissa sanoilla ”epätoivoinen”, ”kamala” tai ”häpeällinen”. Haudalle kukkia koristeeksi vienyttä katsottiin karsastellen. Niin asianomainen kuin hänen läheisensä tuomittiin, eikä sääliä tai sympatiaa herunut. Kertomus kevätpäiväkävelystä kalmistossa kertoo osaltaan suhtautumistapojen muutoksesta ja tiukkojen asenteiden lieventymisestä 1800-luvun loppupuolelle tultaessa.

---

¹ Nimimerkki Kaarlo, *Keski-Suomi*, 16.7.1891, s. 3.

1.1 Tutkimuskysymykset ja aikarajaus

Itsemurhat eivät ole tavanomaisin kahvipöytäkeskustelun puheenaihe. Niihin suhtaudutaan inhon, kauhun ja hämmennyksen sekaisin tuntein. Toisaalta tekijän motiivit ja henkilökohtaisen elämän ongelmat kiinnostavat, sillä kuten itsemurhien uutisoinnista voi päätellä, ihmiset ovat pohjimmiltaan hyvin uteliaita olentoja. Itsemurha on paradoksi, sillä siitä halutaan samanaikaisesti vaieta ja keskustella. Oma useasti yleisessä keskustelussa kummeksuttu kiinnostukseni itsemurhia kohtaan syntyi jo vuosia sitten ja vahvistui kandidaatintutkielmaa aiheesta tehdessäni. Itsemurhat yhdistyvät – ainakin kansan mielissä – vahvasti suomalaiseen kansanluonteeseen, mikä itsessään on yksi syy tutkia aihetta. Suomalaisia pidetään yleisessä keskustelussa melankolisena ja itsetuhoisena kansana. Kuitenkin vedetään raja sille, kumpaa sukupuolta henkirikokset ja muu sopimaton käytös useimmin koskevat. Tutkimuksessa etsin vastausta siihen, millä tavoin ja miksi itsemurhista kirjoitettiin 1800-luvun loppuvuosikymmeninä. Itsemurhatutkimus kertoo aikansa asenteista ja siitä, kuinka luonnottomina pidettyihin toimintoihin suhtauduttiin. Ihminen oli ja on yhteisönsä jäsen ja tämän yhteisön katsotaan määrittävän rajat toisaalta sille kuinka elää ja toisaalta sille, kuinka kuolla.

Olen kiinnostunut myös siitä, ketkä päättivät surmata itsensä ja millaisia motiiveja ajanjakson itsemurheihin taakse kätkeytyi. Tarkastelin aihetta kandidaatintyössäni tutkimalla *Wiipurin Sanomien* itsemurha-artikkeleita vuosilta 1895-1899. Kirjasin tätä tutkielmaa varten alkuperäislähteiden artikkeleista tekijän sukupuolen, iän, ammatin, tekotavan, motiivin ja muut olennaiset tekoon mahdollisesti liittyvät seikat. Tällaisia olivat esimerkiksi kuolleen jättämät mahdolliset itsemurhakirjeet tai silminnäkijäkuvaukset. Talteen on otettu kaikki mielekäs tieto, josta on tutkimuksellista hyötyä. Koska tutkimuksellinen painopiste on julkisessa kirjoittelussa ja itsensä tappaneiden profiloinnissa, käsittelen niin ikään tapauksia, joissa teko on jäänyt yritykseksi. Mielenkiintoa osoitettiin niitäkkin kohtaa, jotka eivät onnistuneet aikomuksissaan. Itsensä tappamisen yrittämisenkin katsottiin olevan synti, rikos ja raportoimisen arvoinen asia. Itsemurhan lähestyminen puhtaasti tilastollisena

tutkimuksena on historioitsijalle epäolennaista. Ajattelun historiaan yhdistettynä tilastot heräävät henkiin ja muodostavat käyttökelpoisen menetelmän. On olennaista havaita, että itsemurhan historia ilmaisee kulttuurin ja yhteiskunnan muutoksia siihen jollakin tavalla liittyneiden toimintojen kautta. Ongelmaa voidaan lähestyä esimerkiksi siitä näkökulmasta, millainen tapahtuma itsemurha oli suomalaisessa yhteiskunnassa.³ Tarkastelen tekoon suhtautumista ennen kaikkea lainsäädännön, julkisuuden ja niiden mielipiteiden kautta, joita itsemurhiin aikanaan liitettiin. Mentaliteettien historiaan kuuluu samoin ottaa selkoa oletetuista motiiveista.

Sana 'itsemurha' on Lönnotin käännös ruotsinkielisestä *sjelfmord*-sanasta. Tässä tutkimuksessa itsemurha rajautuu teoksi, jossa ihmisen päämäärä on tappaa itsensä. Tämä koskee niitäkin tapauksia, joissa tekijä ei ole ollut tietoisessa tilassa vaan on kärsinyt mielenhäiriöstä. Muita itsemurhasta käytettyjä ilmaisuja ovat esim. itsesurmaus, itsensurmaus, itsensä surmaaminen, henkensä hukkaaminen, itsensä hukkaaminen, itse(nsä) tappo ja itse(nsä) surma.⁴

Itsemurhaa pidettiin vahvasti sukupuolittuneena asiana. Se oli eritoten miesten tapa käsitellä – tai pikemminkin jättää käsittelemättä – elämän ongelmakohtia. Työttömyyteen, taloudellisiin ongelmiin, alkoholismiin ja rakkauselämän problematiikkaan oli tarjolla lohdullisen lopullinen ratkaisu. Käsittelen itsemurhaa sukupuolihistorian kautta ja pyrin löytämään selityksiä sille, miksi juuri miessukupuoli johti itsemurhatilastoja. Toisaalta marginaaliin jäävä naissukupuoli ja naisten motiivit tekoon korostuvat tilastopoikkeamina. Maineen ja taloudellisen tilanteen lisäksi sukupuoli oli pontimena sille, millainen kuvaus itsemurhasta sanomalehdessä annettiin. Pelkkien tilastollisten muuttujien luetteloimisen sijaan tarkastelen sukupuolen ohella motiiveja ja tekotapoja, jotka nekin olivat profiloituneet joko jomman kumman sukupuolen tai tietyn ammatinharjoittajien ominaispiirteiksi. Tutkin itsemurhien julkista käsittelyä ja kannanottoja aiheesta ajan sanomalehtiartikkeleiden kautta. Sanomalehdet kertovat, kuinka tekoon suhtauduttiin ja millainen painoarvo sille annettiin.

---

³ Nygård 1994, 24.

⁴ Kolehmainen 2003, 32–33.

Negatiivinen suhtautuminen itsemurhiin juonsi juurensa kristilliseltä kirkolta ja Raamatusta saatuihin oppeihin. Ne määrittivät itsensä surmanneen kohtalon ja lopullisen sijoituspaikan ja sen asenneilmapiirin, joka omaisten yllä häilyi. Tämä asenne on nähtävillä ajan sanomalehtiä tarkasteltaessa. Murheen keskellä omaisia ei suinkaan jätetty suremaan rauhassa, vaan lehdet kirjoittivat teosta laveasti eivätkä jättäneet juuri mitään kertomatta. Ilmoille tuotiin perhesuhteet, tekijän luonne ja jopa kotiosoite. Suruaikaa nykykäsityksen mukaisessa mielessä ei ollut.

Ensisijaisena aineistona ovat sanomalehtien itsemurha-artikkelit, joissa tapauksia ruoditaan välillä hengästyttävän tarkasti. Lähestyn kysymyksiä tutkimalla aikakauden sanomalehtiaineistoa. Kolmeksi päälähteeksi valikoituivat *Wiipurin Sanomat*, *Keski-Suomi* ja ruotsalainen *Dalpen*. Näissä kolmessa sanomalehdessä ilmestyi tutkimusajanjaksolla noin 400 itsemurhasta tai sen yrityksestä kertovaa artikkelia. Etenkin *Dalpen*issa artikkeleita oli runsaasti, samassa lehdessä parhaimmillaan viisikin. Kavensin suuren määrän vuoksi kyseisen lehden kohdalla tutkimusajanjaksoksi vuodet 1890-1899. *Keski-Suomesta* kävin läpi artikkelit vuosilta 1880-1899, *Wiipurin Sanomista* olen tarkastellut vuosia 1885-1899. Laajennan näkökulmaa ottamalla selkoa myös proosasta, joka oli yksi ajan sanomalehdistön tavoista käsitellä itsemurhia. Tutkin sanomalehtien tapaa kirjoittaa itsemurhista sekä ajan vallitsevaa tapaa suhtautua itsensä surmanneisiin. Otan selvää, millaisin sanankääntein itsemurhista tiedotettiin sanomalehdissä.

Tutkimukseni keskittyy ajallisesti 1800-luvun loppupuolelle muutamasta eri syystä. Ensimmäisenä on Nygårdin mukaan 1880-luvulla huomattavasti voimistunut itsemurhien tilastollinen lisääntyminen, niin sanottu ensimmäinen suomalaisten ”itsemurhakausi”⁵ ja tapahtuneen muutoksen aiheuttama huoli aikalaisissa.⁶ Itsemurhien määrä Suomessa alkoi kasvaa merkittävästi juuri 1890-luvulla.⁷ Toisena syynä on 1800-luvun lopussa alkanut muutos kirkon, tieteen ja lainsäätäjien katsantotavoissa, jolloin

---

⁵ Viitteitä 1800-luvun lisääntyneistä itsemurhamääristä on havaittu lisäksi esimerkiksi Englannissa ja Walesissa, ks. Thomas & Gunnell 2010 ja Ruotsissa, ks. Retterstøl 1993, 46. Toisaalta itsemurhien kasvanut lukumäärä aikakaudella johtui myös niiden osakseen saamasta mielenkiinnosta ja tilastoinnin lisääntymisestä.

⁶ Nygård 1994, 10, 32.

⁷ Nygård 1994, 31-34.

asenteet itsemurhaa kohtaan olivat muutostilassa.⁸ Sekularisaatio ja modernisaatio aiheuttivat kirkon auktoriteettiaseman murenemisen. Katsantokannat lievenivät, eikä itsemurhia pidetty enää ihmisen suurimpana syntinä Jumalaa vastaan. 1800-luvulla tilastojen suosio ja määrä kasvoi huomattavasti – jopa siinä määrin, että niiden oikeellisuutta ryhdyttiin kritisoimaan. Argumentoitiin, että lukujen sijasta tulisi keskittyä niiden takana oleviin ihmisiin.⁹ Tilastoja hyödynnettiin omien tutkimusten tueksi vaikka ne eivät aina kertoneet koko totuutta. Ruotsissa henkiseen moraaliiin keskittyviä tilastoja kutsuttiin nimellä ”moralstatistik” 1870-luvulta lähtien ja ne käsittelivät moraalittomia tekoja kuten aviottomia lapsia, murhia ja itsemurhia.¹⁰ 1800-luvun loppu on henkisen ilmapiirinsäkin vuoksi oivallinen ajanjakso itsemurhien tarkastelulle. Eurooppalaista kehitysoptimismia alkoi varjostaa pessimismi. Toivottomuus ja lisääntyvä negatiivisuus näkyi hyvin esimerkiksi 1800-luvun puolivälin jälkeen syntyneessä degeneraatioteoriassa. Sen mukaan ihmiset tulisivatkin vastoin vallinnutta käsitystä heikkenemään perinnöllisesti ja sukupolvittain, jolloin ”kehityksen” päätepisteenä olisi lopulta steriili ja mielisairas yksilö.¹¹ Teoriaa on käytännössä hankalaa ellei jopa mahdotonta todentaa, mutta se kuvaa hyvin ajan asenteita itsemurhaa kohtaan. 1800-luvun loppupuoli oli itsemurhatutkimuksen kannalta erittäin vilkasta aikaa. Aiheesta julkaistiin useita kirjoja ja tutkimuksia, kuten alan klassinen teos, Émile Durkheimin ”Le Suicide: Étude de sociologie” (1897, suomeksi Itsemurha) ja myöhemmin 1900-luvun alussa Sigmund Freudin ”Trauer und Melancholie”, englanniksi ”Mourning and Melancholia” (1915). Aikarajaustani tukevat Laguksen, Westerlundin ja myöhemmin Verkon tutkimukset aiheesta.

Aikarajausta tukee lisäksi itsemurhien kasvanut uutisointi ja ilmiöstä tiedottaminen ajanjaksolla. Julkiset tilastot ja itsemurhien tarkempi kirjaaminen tabellilaitokseen (ruots. *tabellverket*) kirkonkirjojen perusteella kiihdyttivät julkista keskustelua. Lehdistön tehtävä oli välittää arvoja ja asenteita. Ajan lehdissä oli kirjoituksia kansan sivistämisestä kansakoulun ja kansanopetuksen avulla, raittiusasioita ja maatalouteen liittyviä tekstejä. Sanomalehdistön valistusmissio oli peräisin sen syntyajoilta. Julkisen sanan tuli välittää valistusta rahvaalle kansalle, jota pidettiin tärkeänä kohdeyleisönä.

---

⁸ Nygård 1994, 32, 43.

⁹ Luef 2013, 2.

¹⁰ Luef 2013, 3.

¹¹ Uimonen 1995, 255-256; Uimonen 1999, 7-8.

Kansa tuli tehdä tietoiseksi isänmaastaan ja itsestään.¹² Toisaalta lehden oli ainakin jossain määrin otettava huomioon lukijoidensa mielipide, sillä lukijakunnan käsityksistä piittaamattomuus olisi voinut aiheuttaa lehden kuoleman. Lehdistön ja yleisen mielipiteen välille on vaarallista suoralta kädeltä laittaa yhtäläisyysmerkkiä, sillä varsinkin lehdistön alkuaikoina lehtien lukeminen oli valistuneen luokan etuoikeus. Lehdistö ei siis peittänyt yleisen katsantokannan kenttää kokonaisuudessaan. 1800-luvun lopussa tilanne muuttui; kiinnostus yleisiin asioihin kasvoi luoden pohjaa lukuhallulle ja sitä myöten lehdistölle. Lehdistön merkitys kansakuntaa muovaavana tekijänä kasvoi.¹³

1.2 Aiempi tutkimus

Itsemurhia on tutkittu maailmalla laajasti, vaikka ne ovatkin kautta aikojen olleet paljon tabuja sisältävä kuoleman muoto. Aiempi itsemurhan historiaan liittyvä tutkimus on kuitenkin keskittynyt erityisesti lainsäädännön ja kirkon suhtautumisen tutkimiseen.¹⁴ Ennen 1800-lukua lääkärit julistivat halun surmata itsensä sairaudeksi, eikä vastaan väittäminen käynyt päinsä. Asenteiden hitaasta muuttumisesta huolimatta tuomitseminen ja paheksunta jäivät jäljelle. 1700-luvulle saakka päällimmäisinä olivat moraaliset ja oikeusfilosofiset näkökohdat. Vähitellen siirryttiin syihin ja niiden tekijöiden tutkimiseen, jotka näyttivät olevan yhteydessä itsemurhaan. Otettiin esiin seikkoja kuten kaupungistuminen, traditionaalisen sosiaalisen järjestyksen muuttuminen, rikollisuus, uskonto, sosioekonomisen statuksen muuttuminen, sukupuoli ja siviilisääty.¹⁵ 1800-luvun alkupuolella keskustelun tärkeimpiä aiheita oli kysymys itsemurhan ja mielenhäiriön välisestä yhteydestä. Kantaa otettiin siihenkin, lisääntyivätkö itsetapot ja väkivaltarikokset samanaikaisesti ja korreloivatko avioerot itsemurhien kanssa.

Itsemurhien historian tutkimuksen painopiste siirtyi 1800-luvun loppuvuosikymmeninä

---

¹² Tommila 1988; 129, 133-135, 214-216, 227-231.

¹³ Tommila 1982, 7, 11-12, 14.

¹⁴ Miettinen 2008, 4.

¹⁵ Alho 1970, 8.

aatehistoriasta muille alueille, kuten sosiaali- ja väestöhistoriaan, historialliseen antropologiaan, uuteen kulttuurihistoriaan ja sukupuolihistoriaan. Ajanjaksolle tultaessa kuolemaa tutkittiin pääasiassa demografisesta näkökulmasta. Itsemurhien empiirinen tutkimus pääsi samaan aikaan kunnolla vauhtiin. Kiinnostuksen taustalla todennäköisesti piili huoli itsemurhien määrän räjähdysmäisestä kasvusta länsimaissa ja ilmiön synnyttämä tarve etsiä juuria, selityksiä ja vertailukohtia tälle kehitysuunnalle.¹⁶

Itsemurhista on tehty tutkimusta Suomessa mikrohistorialliselta, sosiologiselta ja kulttuuriselta kannalta. Suomeksi aiheesta ovat kirjoittaneet Kalle Achtén, Olavi Lindforsin, Jouko Lönnqvistin ja Markku Salokari teoksessa ”*Suomalainen itsemurha*”, joka käsittelee itsemurhia monelta eri kannalta kansanrunoudesta lakiin ja eettisiin ongelmiin. Jyväskylän yliopiston Suomen historian professori Toivo Nygård on niin ikään tutkinut aihetta teoksessaan *Itsemurha suomalaisessa yhteiskunnassa*, jossa keskittyy eritoten 1800-luvun lopun itsemurhiin ja taulukoidaan ajanjaksolla sattuneita tapauksia. Nygårdin jaottelua olen käyttänyt pohjana tässäkin tutkimuksessa, sillä hän on merkinnyt ylös sukupuolierot, tekotavat ja ikäjakauman. Tilastollinen jaottelu on antanut aihetta tutkia itsemurhia taloudellisen tilanteen, alkoholinkäytön ja sosioekonomisen taustan valossa. Selitystä kasvaneille itsemurhamäärille on haettu myös aatteellispoliittisista oloista ja modernistuvasta yhteiskunnasta. 1861 ilmestyivät Robert Laguksen teokset *Om sjelfmord* ja *Statiska upplysningar angående sjelfmorden i Finland*, joissa itsemurhia lähestytään oikeustieteellisinä ongelmina. Muutama vuosi myöhemmin Thiodolf Saelanin kirjoitti lääketieteen väitöskirjansa *Om sjelfmordet i Finland i statistiskt och rättmedicinskt afseende* (1864). F W. Westerlund puolestaan käsittelee kahdessa tutkimuksessaan, *Sjelfmorden i Finland 1861–1895. Statistisk sammanställning* (1898) ja pääkaupunkiseudun itsemurhiin keskittyvässä *Sjelfmorden i Helsingfors* (1914) alkoholin ja itsemurhien välistä yhteyttä Suomessa.

Lähes kaikessa itsemurhatutkimuksessa viitataan alan pioneeriin, sosiologi Émile Durkheimiin. Hänen klassikkoteoksensa *Itsemurha. Sosiologinen tutkimus* ilmestyi ensimmäisen kerran 1897 ja kuvaa koko vuosisadan tapahtumia kattavalla otteella. Durkheimin esittelemää teoriaa on käytetty selittämään uuden ajan lisääntyneitä itsemurhalukuja ja –tiheyttä. Hänen mukaansa hengenriistot lisääntyvät, kun sosiaalinen

---

¹⁶ ks. esim. Healy 2006; Lederer 2006; Snyder 2007.

integraatio heikkenee ja yhteisöjen välinen aktiivisuus ja kiinteys vähenevät. Durkheim pitää ilmiötä hedelmällisenä tutkimusaiheena, sillä aihepiiriä ruotiessa saadaan samalla tietoa monista muista ihmiselämään ja kulttuuriin liittyvistä seikoista.

Kiinnostus aihetta kohtaan on viime vuosia ollut nousussa. Riikka Miettinen Tampereen yliopistosta käsittelee aihetta vuonna 2008 valmistuneessa pro gradussaan *Erkki Mikonpojan laiton kuolema. Itsemurha ilmiönä ja rikoksena Lounais-Suomen maaseudulla ja alioikeuksissa 1600-luvun jälkipuoliskolla* mikrohistorian ja esimerkkitapauksen kautta. Miettinen on käsitellyt ilmiötä aikaisemminkin teoksessa *Järkensä menettäneet – henkensä hukanneet: mielenhäiriöt naisten itsemurhien selittäjänä 1800-luvun lopun Suomessa*. Miettisen väitöskirja *Suicide in Seventeenth-Century Sweden: The Crime and Legal Praxis in the Lower Courts* ilmestyi 2015. Väitös käsittelee itsemurharikollisuutta ja itsemurhien tutkintaa 1600-luvun Ruotsin alioikeuksissa. Vuonna 2014 valmistui Mikko Myllykankaan väitöskirja *Rappeutuminen, tiedostamaton vai yhteiskunta? Lääketieteellinen itsemurhatutkimus Suomessa vuoteen 1985*. Anu Salmelan pro gradu ”*Varjele taivas – itsemurhanko hän tekisi?*” *Naisten itsemurhiin suhtautuminen Suomessa vuosina 1880–1900* käsittelee itsemurhaa sukupuolittuneena, naista koskevana tapahtumana. Tutkimuskysymystä lähestytään kaunokirjallisuuden, tässä tapauksessa Minna Canthin teosten kautta.

Mielenkiinto on nähtävillä tutkimusten ohella asialle vihkiytyneiden seurojen synnyssä. Suomalainen Kuolemantutkimuksen Seura ja Nordic Network of Thanatology ovat tehneet aiheeseen liittyvää tutkimusta ja lisänneet tietoa aiheesta. Kuolemantutkimus pyrkii vastaamaan ihmisiä alati kiinnostaneisiin kysymyksiin ja haluihin ymmärtää kuolemaa. Vaikka kuolemaa ei enää pidetä tabuna samalla tavalla kuin vielä viime vuosisadalla, on suhtautuminen ja aiheen käsittely kulttuurissamme ristiriitaista. Kuolemanpelkoa käsitellään tekemällä kuolemasta fiktionaalinen tapahtuma, mutta samalla vältellään sen kohtaamista niin omalla kuin läheistenkin kohdalla.¹⁷

Itsemurhista sanomalehdissä on kirjoittanut Jyväskyläläinen Heli Valtonen teoksessa ”*Sietämättömät ja täydellinen maailma – kirjoituksia suvaitsemattomuudesta*”. Valtonen pureutuu 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun itsemurhakirjoitteluun

---

¹⁷ Miettinen 2016, 2-3.

suomalaisen sivistyneistön lehdistöpuheessa. Ruotsalaiseen itsemurhauutisointiin on perehtynyt Anders Ekström teoksessa ”*Dödens exempel: självmordstolkningar i svenskt 1800-tal genom berättelsen*”.

1.3 Lähteet ja menetelmät

Päälähteinäni ovat sanomalehtiartikkelit, joissa kerrotaan tapahtuneesta itsemurhateosta. *Wiipurin Sanomat* ja *Keski-Suomi* on digitoitu Historialliseen Sanomalehtiarkistoon. *Dalpilen* on niin ikään digitoitu ruotsalaiseen Kungl. bibliotekiin.¹⁸ Sivustoilla on hakutoiminto, joita käyttämällä olen etsinyt aiheita käsittelevät artikkelit. Kirjoitukset on koottu syöttämällä hakukenttään sana itsemurha ja ruotsalaisessa hakukoneessa pelkkä själv. Kungliga bibliotekin kohdalla hakusanoina koetin lisäksi sanan eri muotoja, kuten själv ja självspilling. Nämä tosin eivät lisänneet hakutulosten määrää. Itsemurha-artikkeliksi olen lukenut jutut, joissa viitataan henkilön tekemään tekoon ja kerrotaan hieman taustoja. Tällöin pois ovat rajautuneet esimerkiksi sanonnat, joissa sanaa on käytetty. Toisaalta otin tarkasteluun muutaman poikkeavan kohdan, jotka mielestäni kertovat sanomalehden tavasta puhua itsemurhista. Tällaisia ovat jatkokertomukset – joita kummassakin lehdessä esiintyi – ja vitsit, joissa aiheena on itsensä surmaaminen. Artikkeleita kertyi enemmän kuin tutkimusta aloittaessani oletin, mutta tilastojen tekemistä ajatellen tämä on tietysti suuri etu, sillä laaja otanta mahdollistaa hypoteesien muodostamisen.

Vanhin lehdistä on ruotsalainen *Dalpilen*, jonka ensimmäinen numero ilmestyi vuonna 1854. *Wiipurin Sanomien* ja *Keski-Suomen* perustaminen ajoittuu Suomen autonomian ajalle.¹⁹ *Wiipurin Sanomien* ja *Keski-Suomen* perustamisen takana olivat niin kielikysymykset kuin poliittisten aatteiden yhteentörmäyksetkin. Lehdet kuuluivat nuorsuomalaiseen oppositioon ja niillä oli tämän takia vahva nuorsuomalainen leima.²⁰ *Wiipurin Sanomat* oli kaupungin ainoa suomenkielinen lehti vuoteen 1894 saakka, jolloin sen kilpailijaksi perustettiin vanhasuomalainen *Viipuri*.²¹ *Wiipurin Sanomat*

---

¹⁸ http://magasin.kb.se:8080/searchinterface/search_newspaper.jsp

¹⁹ 1809-1917.

²⁰ Landgren 1988, ”Varhaisimmat nuorsuomalaiset lehdet”, 335; ”Fennomaanilehdistö”, 311.

²¹ Leino-Kaukiainen 1988, ”Vanhat nuorsuomalaiset lehdet”, 468.

ilmestyi Viipurin alueella, mutta sen sisältämät artikkelit koskivat koko maan asioita ja tapahtumia, joissain tapauksissa ulkomaitakin. Tästä kertoo esimerkiksi se, että vuonna 1890 *Wiipurin Sanomien* paikallisuutisista noin viidennes oli otettu muista lehdistä (*Laatokka*, *Lappeenrannan Uutiset*, *Haminan Sanomat*, *Kotkan Sanomat* ja *Vuoksi*), pääkaupungin lehdistä artikkeleita otettiin muun muassa *Päivälehestä* ja *Uudesta Suomettaresta*.²² Osa *Dalpilenissä* ilmestyneistä itsemurha-artikkeleista on suomennettu *Wiipurin Sanomiin*. *Keski-Suomi* ilmestyi Jyväskylässä vuodesta 1871 lähtien kerran viikossa. Sen pääpaino oli kieli- ja kansallisuuskysymyksissä, vaikkakin kielikysymys ei ollut suomenkielisessä sisämaan kaupungissa yhtä polttava kuin kaksikielisissä rannikkokaupungeissa.²³ Vuoden 1890 alusta lehteä jaettiin kolmesti viikossa.²⁴

Suomenkielisen sanomalehdistön yhtäjaksoinen olemassaolo alkoi vasta vuonna 1844 ja lehtien lyhytikäisyys oli arkipäivää. Suomenmielisyyden esiinnousun myötä myös suomenkieliset sanomalehdet voimistivat asemiaan 1870-luvulla. Varsinainen maakuntalehdistö alkoi muotoutua. Ylioppilas Paavo Tikkasen perustama *Suometar-lehti* (1874) toimi tienraivaajana ja esimerkkinä tuleville suomenkielisille lehdille.²⁵ Sanomalehdistä muodostui väylä, jonka kautta muutkin kuin ammattimaiset toimittajat saivat tuotua ajatuksiaan ja tuntojaan julki. Kirjeenvaihtajista tuli 1800-luvun lopussa etenkin suomenkielisten sanomalehtien tärkeä avustajakunta, sillä kirjeenvaihtajien kuvaukset kotipitäjiensä tapahtumista toivat mielenkiintoisen lisänsä lehtien sisältöön ja nosti niiden levikkiä.²⁶ Keski-Suomessa julkaistiin 1871-1889 keskimäärin yhden kirjeen sanomalehteä kohti.²⁷ Itsemurhista keskusteltiin *Wiipurin Sanomissa* ja *Keski-Suomessa* paheksuvaan sävyyn kirjeissä, jotka koskivat esimerkiksi tietyn kaupungin tai ikäryhmän suorittamia itsensä surmia. Ne toivat hyvin ilmi sen ilmapiirin, joka kansan keskuudessa vallitsi ilmiöön liittyen.

Historiallisen Sanomalehtiarkiston hakutoiminnon etuna on helppokäyttöisyys, sillä hakutulokset on helppo järjestellä osuvuuden, ajan tai löytyneiden artikkelien määrän mukaan järjestykseen. Luetteloimista helpotti lisäksi se, että etsitty sana näkyy

---

²² Leino-Kaukiainen 1988, "Sanomalehti uutisten välittäjänä", 593.

²³ Landgren 1988, "Fennomaanilehdistö", 325.

²⁴ Leino-Kaukiainen 1988, "Suomalaisuusrintama hajoaa", 467.

²⁵ Tommila ja Salokangas 1998, 45, 59, 62.

²⁶ Tommila 1994, 43.

²⁷ Landgren 1988, "Fennomaanilehdistö", 372.

sanomalehden sivulla korostevärein. Kungl. bibliotekin käyttö oli huomattavasti työläämpää, sillä haettu sana piti etsiä itse, eikä haun tuloksia pystynyt järjestelemään mitenkään. Kummankin digitoidun aineiston suurin ongelma on se, että hakukone ei kunnolla tarkista fraktuura-kirjasintyyppiä. Tutkimuksen ulkopuolelle on siis jäänyt jonkin verran artikkeleita. *Dalpilenin* tapauksessa moni itsemurhaa käsittelevä artikkeli löytyi sattumalta selailemalla, sillä valmiiksi haalea teksti on digitoitaessa muuttunut käytännössä lukukelvottomaksi. Aineistoa kertyi kuitenkin pro gradu –työtä ajatellen sopiva määrä. Kerätyn aineiston perusteella on mahdollista tutkia ajan asenteita ja tapoja itsemurhaan liittyen.

Työn ote on kvalitatiivinen (laadullinen), mutta sisältää myös kvantitatiivisen (määrällisen) näkökulman. Kvantitatiivisilla menetelmillä kerätty tieto on perinteisen näkemyksen mukaan luotettavaa, mutta pinnallista. Kvalitatiivisia menetelmiä hyödyntäen taas päästään käsiksi syvälliseen, mutta huonosti yleistettävään tietoon. Kvantitatiivinen ote nähdäänkin siksi erityisen hyödyllisenä perustutkimuksessa.²⁸ Olen systemaattisesti kerännyt tarvittavat tiedot taulukon muotoon kvalitatiivisin ottein. Artikkelien taulukkomuotoon muuttamiseksi olen kvantioinut eli luokitellut tietoja eri muuttujien mukaan. Kvantifiointi ei ehkä ole paras mahdollinen tapa analysoida ja käsitellä laadullista aineistoa²⁹, mutta se auttaa informaation järjestelyssä ja auttaa pääsemään alkuun. Siksi laskennallinen tapa on ollut hyödyksi artikkelien tutkimisessa. Määrällisyyttä havainnoimalla on mahdollista seurata itsemurhauutisoinnin yleisyyttä, fokusta ja ajallista vaihtuvuutta. Näiden keskinäisen suhteen tarkastelu mahdollistuu kvantitatiivista metodologiaa käyttämällä. Tämän jälkeen olen pyrkinyt selittämään löydöksiäni ja syventymään kerättyyn informaatioon laadullisin menetelmin. Olen lähestynyt aineistoani sisällönanalyysin avulla tutkimalla artikkelien sisältöä. Sisällönanalyysin voi Tuomen ja Sarajärven mukaan tulkita niin yksittäiseksi menetelmäksi kuin väljemmäksi teoreettisemmaksi kehykseksi.³⁰ Pyrin kuvaamaan artikkelien tietoja sanallisesti ja liittämään ne teorian jatkeeksi. Tutkimusaineisto toimii apuvälineenä, kun pyritään ymmärtämään ajan henkeä ja asenteita ilmiön takana. Itsemurhien kategorisointi perustuu aikalaiskirjallisuuteen, jonka avulla

---

²⁸ Tuomi & Sarajärvi 2009, 91.

²⁹ Eskola & Suoranta 1998, 164.

³⁰ Tuomi & Sarajärvi 2009, 101-102.

sanomalehtiartikkeleiden tietoja voidaan vertailla tutkijoiden tekemiin päätelmiin itsemurhien tekijöistä, tekotavoista ja oletetuista syistä.

Sisällönanalyysin ohella käytän tutkimusmenetelmänä diskurssianalyysia ja lähilukua. Diskurssianalyysi on enemmänkin väljä teoreettinen viitekehys kuin tiukasti tutkimusmetodiksi rajautuva menetelmä. Diskurssilla kuvailaan säännönmukaisia merkityssuhteiden järjestelmiä, jotka syntyvät sosiaalisissa käytännöissä ja osallistuvat sosiaalisen todellisuuden rakentamiseen. Diskurssianalyysin tarkoituksena on jäsentää ihmisten kielellisesti tuottamat merkitykset diskursseiksi eli merkityssuhteiden kokonaisuuksiksi, jotka muuttavat, ylläpitävät ja luovat todellisuutta.³¹ Diskurssianalyysissa analyysin kohteena ovat tekstien, viestien, puheen, dialogien ja keskustelujen maailmat. Diskurssianalyysissa tärkeää on se, miten kerrotaan, eikä niinkään mitä kerrotaan. Sisällönanalyysissa taas tärkeintä on se, mitä kerrotaan.³² Tutkin, millaisia sanavalintoja on tehty itsemurhista uutisoitaessa. Varsinkin otsikot kertovat paljon siitä, millä tavoin itsensä tappaneisiin ja tekoon julkisessa keskustelussa suhtauduttiin. Lukijan mielenkiintoa heräteltiin tietyillä – yleensä negatiivissävytteisillä – adjektiiveilla, jotka vielä toistuivat itse artikkelin tekstissä. Kiinnitänkin huomiota esimerkiksi siihen, millaisia adjektiiveja, substantiiveja, lauseita sekä metaforisia ilmauksia kuvailuun ja määrittelyyn on valittu. Diskurssien tutkimisessa kuvaamisella on tärkeä merkitys, sillä se kertoo kuinka tietyistä ilmiöistä puhutaan.³³ Lähilukeminen on tekstin analysoimista lukemalla. Tekstinä toimivat sanomalehtien uutisartikkelit, joista tehdään tulkintoja ja päätelmiä.

---

³¹ Vilka 2005, 142.

³² Metsämuuronen 2005, 238–239.

³³ Pietikäinen & Mäntynen 2009, 72.

2. ITSEMURHA SANOMALEHDISSÄ

2.1 Sanomalehti tiedon ja valistuksen välittäjänä

Itsemurhiin on suhtauduttu negatiivissävytteisesti Suomessa ja Ruotsissa kristinuskon tulosta lähtien. Uudella Pohjolaan työntyneellä uskonnolla ja kirkolla oli suuri vaikutus siihen, miten itsemurhia käsiteltiin julkisuudessa painetun sanan avulla ja millä tavoin asiasta puhuttiin kansan keskuudessa.³⁴ Tekoon ryhtymistä pidettiin kapinana Jumalaa vastaan, sillä ihmisen ei tullut taistella Jumalan ihmiselle asettamaa suunnitelmaa vastaan. Oppineet siteerasivat Pythagorasta, joka vertasi ihmistä sotilaaseen, jonka tuli totella komentajansa; niin myös kristityn tuli totella Jumalan tahtoa.³⁵ Itsemurha rikkoi viidettä käskyä, jonka kielto tappaa koski luonnollisesti muiden ohella itsensä surmaamista. Uudessa Testamentissa ensimmäinen itsensä surmannut oli Juudas Iskariot, joka teollaan yritti sovittaa kavalluksensa Jeesusta kohtaan. Hengen menetystä ei kuitenkaan pidetty sopivana uhrauksena eikä teko tullut näin sovitetuksi. Dante kuvailee *Infernossa* itsemurhaajien päätyvän seitsemännelle kymmenestä kerroksesta helvetin alakaupungissa. Heidät muutettiin pensaiksi, joita harpyijat söivät. Danten kertomus heijastaa keskiaikaisen katolisen kirkon näkemystä itsemurhaan.³⁶ Toisaalta kristityt katsoivat marttyyrikuolemien edistävän kristinuskon sanomaa ja uskonsa puolesta kuolleita pidettiin sankareina.³⁷

Kansan asenteet tekoa kohtaan juontuivat myös lainsäädännöstä, joka ei ollut kovin suopea itsensä tappaneita kohtaan. Ruotsi-Suomen aikana suhtautuminen itsemurhiin oli erittäin ankara: vuoden 1734 yleisvaltakunnallisen lain rikoskaaren 13. luku säänteli seuraavaa: ”Jos joku surmaa tahi menettää itsensä, saapi se, joka ruumiin tapaa, edesvastauksetta sen korjata ja panna syrjään. Jos tuomari sitten katsoo hänen tahallaan menettäneen itsensä, niin vieköön mestaaja sellaisen itsensä surmaajan metsään ja kaivakoon maahan.” Mikäli teon huomattiin tapahtuneen mielenhäiriössä tai tuskassa,

---

³⁴ Pajuoja 1989, 127.

³⁵ Jansson 1998, 28; McDonald and Murphy 1990, 17.

³⁶ Kuula 2006, 182-18, 191; Minois 1999, 33; Nygård 1994, 109, 117; Sorri 1994, 11.

³⁷ Jansson 1998, 28.

saiivat omaiset pidellä ruumista ja haudata tämän.³⁸

1800-luvulla asenteet tekoa kohtaan alkoivat hitaasti lieventyä, mutta vanhat perinteet olivat juurtuneet syvälle kansan mieliin. Ruotsissa esitettiin kuitenkin vielä, että oli karmeaa tehdä surmateko, mutta vielä karmeampaa oli surmata itsensä. Itsensä tappamisen yritys kiellettiin ruotsalaisessa lainsäädännössä 1734, mutta rangaistusmääräys poistettiin 1864. Rangaistuksena teosta saattoi saada vesi- ja leipä – vankeutta tai ruumiillista kuritusta raipponen tai vitsojen muodossa.³⁹ Hautaamissäännöt pysyivät vuoteen 1908 asti.⁴⁰ Tämä merkitsi ristiriitaa maallisen ja kirkollisen lain välillä.⁴¹ Suomalaisten hautausmaiden perukoilla oli – kuten *Keski-Suomen* artikkelistakin voidaan lukea – oma nurkkansa niille, jotka päättivät päivänsä oman käden kautta. Heidät kuljetettiin sinne omasta portistaan pohjoiselta puolelta. Suomessa ja Ruotsissa hautaustoimitukset jaettiin 1800-luvulla perinteisesti neljään kategoriaan: hiljaiseen, julkiseen, paheelliseen ja häpeälliseen.⁴² Vuosisadan kuluessa alkoi esiintyä näkemyksiä, joiden mukaan valtion tulisi yleisen siveellisyyden nimessä rangaista itsemurhasta. Ajateltiin, että rikollisen häpäisemisen avulla olisi mahdollista herättää inhoa jumalatonta tekoa kohtaan ja pitää sen avulla ihmiset vaikeassa siveellisessä taistelussa sekä sen avulla pelastaa monta ihmishenkeä.⁴³ Siviili- ja roomalaisoikeuden dosentti R.E. Lagus kritisoi käytäntöä artikkelissaan ”*Om sjelfmord*” (1861). Hänen mielestään itsemurha oli kiistatta jumalatonta, mutta sitä ei tulisi pitää laissa rangaistavana tekona. Sillä ei ollut pelotusmerkitystä eikä se enää kyennyt tavoittamaan tarkoitettua kohdetta. Sen sijaan rangaistus koskisi syyttömiä ihmisiä – ystäviä ja omaisia. Itsensä surmannut rikkoo vain itseään, ei kenenkään toisen oikeutta. Lagus hylkäsi niin ikään rangaistuksen itsemurhayrityksestä, sillä tekoa yrittänyt kaipaa rangaistusta enemmän parantavaa kohtelua. Itsemurhan avustamista hän kuitenkin piti suurena rikoksena.⁴⁴ Venäjällä laki oli samaan aikaan hyvin anteeksiantamaton: jos mielenhäiriötä ei todettu, testamentti mitätöitiin ja kristillinen hautaus kiellettiin. Pelkästä yrityksestä rangaistiin sakolla ja yllytystä tai avunantoa käsiteltiin oikeudessa

---

³⁸ Pajuoja 1989, 131.

³⁹ Pentikäinen 1990, 127.

⁴⁰ Jansson 1998, 30.

⁴¹ Nygård 1994, 125.

⁴² Säädos esiintyi kirkkojärjestyksessä jo 1571 kattaen koko Ruotsin.

⁴³ Achté, Lindfors, Lönnqvist & Salokari 1989, 163.

⁴⁴ Alho 1970, 37–38.

samalla tavoin kuin harkitun murhan avustusta.⁴⁵

Oikeuskäytännössä lain ankaria vaatimuksia pyrittiin lieventämään. Syyttäjälle ei ilmoitettu yleisesti tiedossa olleista itsensä surmaamisen yrityksistä ja tuomioistuimet saattoivat katsoa tapauksia läpi sormien. Näin tapahtui usein juuri silloin, kun keskusteltiin vainajan mielentilasta tekohetkellä. Jos vainajan todettiin tappaneen itsensä mielenhäiriössä, hänet saatiin haudata kirkkomaahan hiljaisiin menoin. Tapauksesta riippuen ruumis voitiin haudata kirkkomaan ulkopuolelle. Tätä jatkui aina 1900-luvun alkupuolelle asti. Vakaasti harkittu teko tuomittiin hautaamalla ruumis syrjäiseen paikkaan. Rahalla saattoi ostaa kunnialliset hautajaiset ja taivaspaikan niissäkin tapauksissa, joissa itsensä tappaminen oli suoritettu harkiten ja suunnitellusti. Köyhemmällä kansanosalla ei kuitenkaan ollut tällaista mahdollisuutta, vaan huonompiosaisten oli tyydyttävä häpeällisenä pidettyyn hiljaiseen hautaukseen.⁴⁶ Omaiset yrittivät siksi viimeiseen asti todistaa, että teko oli onnettomuus tai mielenviasta johtuva.⁴⁷ Todisteita löytyy siitakin, että lainsäätäjiä ja oikeuslääkäreitä lahjottiin hautapaikan varmistamiseksi.⁴⁸ On kuitenkin huomattava, ettei omaisten kantama häpeä ja tuska päättynyt lain tai kirkon armahdukseen, sillä sanomalehdet tiedottivat tapahtuneesta spekuloiden, vääristellen ja liioitellen tapahtumia. Kerran luettu itsemurha-artikkeli saattoi jäädä ihmisten mieliin, vaikka kirkko olisikin antanut itselleen surmanneelle armahduksensa.

Rikokset ja rikosten tekijät ovat kiinnostaneet ihmisiä kautta aikojen. Arkkiveisujen avulla levitettiin kansan keskuudessa tietoa tapahtuneista väkivaltaisuuksista ja kuuluisuuteen nousseista rikollisista jo ennen laajamittaisen lukutaidon kehittymistä. Sanomalehdistön synnyttyä ja painetun tiedon määrän lisääntyessä ihmisten tiedonjano pysyi ennallaan. Rikoksista on uutisoitu niin pitkään kuin sanomalehtiä on ollut olemassa.⁴⁹ Itsemurhat olivat ihanteellinen uutisaihe, sillä teko ei aiheuttanut lukijoissa vihaa tai kostonhalua, toisin kuin vaikkapa murhatapauksissa. Sen sijaan lukija koki hämmästyksen, säälin, inhon tai pelon tunteita, joita ehkä oli helpompi käsitellä.

---

⁴⁵ Durkheim 1979, 403.

⁴⁶ Pajuoja 1989, 133.

⁴⁷ Achte, Lindfors, Lönnqvist & Salokari 1989, 163.

⁴⁸ Black 1789, 243.

⁴⁹ Mäkipää 2004, 20.

Sanomalehdissä olleissa itsemurhauutisissa yritettiin löytää jokin järjellinen syy murheellisille tapahtumille. Oletusarvo siis oli, että jokaiselle tapaukselle oli olemassa vähintään yksi motiivi. Itsemurhakeskustelua koskevia eettisiä sääntöjä ei ollut. Nykysanomalehdissä itsemurhista ei kirjoiteta, jollei teolla ole suurempaa yhteiskunnallista merkitystä. Itsensä surmaamisesta kirjoitettaessa ei pidetä suotavana ilmoittaa teon olosuhteista tai kuvailla yksityiskohtaisesti tapauksen kulkua.⁵⁰ Teoista kirjoitettiin 1800-luvun lehdistössä avoimesti ja lukijoiden tunteisiin vetoamalla. Lukijoita kiinnostivat ennen kaikkea tapaukset, joissa oli jotain hätkähdyttävää tai sensaatiomaista - rikkautta ja köyhyyttä tai romantiikkaa ja brutaalisuutta. Kiinnostuksen vuoksi lukijoita moitittiin uteliaisuudesta ja kevytmielisyysdestä.⁵¹ Joidenkin näkemyksien mukaan lukijan tuli osata erottaa synty ja sen tekijä, joista vain ensimmäistä tuli vihata.⁵² Itsemurhan syy ei ollut pelkästään tekijässä vaan myös siinä sosiaalisessa kulttuurissa, jossa hän eli.⁵³

Suurimman palstatilan *Wiipurin Sanomissa*, *Keski-Suomessa* ja *Dalpilenissa* saivat ne tapaukset, joissa itsemurhassa oli jotain poikkeavaa. Suurta kiinnostusta herätti tapaus, jossa ihmisellä oli yhteisössään johtava asema tai hän oli laajalti tunnettu.⁵⁴ Lehdistöä toisaalta kritisoitiin siitä, että se antoi itsemurhille liikaa palstatilaa. Toimittajat ja sanomalehti saivat moitteita, kun tapahtui itsemurha, joka jäljitteli lehdissä selostettua tapausta. Lukeva kansa pelkäsi, että syntinen toiminta leviäisi kulovalkean tavoin, kun jo valmiiksi tekoa pohtivat imitoisivat lukemaansa. *Wiipurin Sanomissa* pohdiskellaan, kuinka kiusaus houkuttelee seuraamaan esimerkkiä, ”-- erittäinkin jos näissä esimerkeissä ollaan näkewinään jotakin, joka antaa niille wiehättävämmän muodon, kuin ainoastaan tuon syvän kolkoudun, joka niillä oikeastaan on”. Ratkaisuihin haluihin seurata näitä surkuteltavia esimerkkejä annetaan Jumalan pitäminen silmien edessä ja päätös kunniallisesta käytöksestä.⁵⁵ Sanomalehtiä syytettiin Imatralla itsensä koskeen hukuttautuneiden määrän rajusta lisääntymisestä. Lukijat kokivat, että sanomalehti houkutteli paikalle asiasta kiinnostuneita ja reporttereita pyöri vahtimassa

---

⁵⁰ Valtonen 2003, 314. vrt. Eriksonin tapaukseen.

⁵¹ Valtonen 2003, 313.

⁵² Sundt 1855, 190.

⁵³ Sundt 1855, 191.

⁵⁴ ks. myös Pentikäinen 1990, 116.

⁵⁵ *Wiipurin Sanomat* 13.8.1889, ”Heikkohermoisuus”.

Imatrankosken ympäristöä.⁵⁶

Ehkä tunnetuin esimerkkinä henkensä ottamisesta muoti-ilmiönä on Goethen teos ”Nuoren Wertherin kärsimykset”, jossa päähenkilön fiktiivinen, romantisoitu itsetappo innoitti satoja lukijoita imitoimaan tekoa. Teoksen ilmestymisen jälkeen useampi nuori mies pukeutui samalla tavoin kuin Werther kirjassa ja kopioi lisäksi henkilöhahmon tavan kuolla ampumalla itseään aseella päähän kirjoituspöydän ääressä.⁵⁷ Ilmiö nousi niin suureen suosioon, että Goethe tunsikin tarvetta lisätä kirjansa myöhempisiin painoksiin vaihtoehdoisen lopetuksen: ”Be a man, he said; do not follow my example”.⁵⁸ Itsemurhasta puhuminen alkoikin vähentyä ja muuttua tabuksi 1800-luvun jälkeen, sillä kansanterveydestä ryhdyttiin pitämään paremmin huolta. Tähän liittyi ihmisen onnellisuuden korostaminen ja elämän ennenaikainen päättäminen taas oli tämän onnen vastakohta.⁵⁹ Kiinnostus itsemurhien paheellisuuteen väheni Euroopan sekularisaation myötä. Kirkon ote kansasta hellitti ja modernisaation myötä raamatulliset opit menettivät auktoriteettinsa.

On vaikea sanoa, myötäiliko yleinen näkemys lakeja tai käytänteitä. Voidaan kuitenkin argumentoida, että lainsäädännöstä voidaan päätellä, millainen väestön asenne itsemurhia kohtaan oli.⁶⁰ Kirkon ja valtion vuosisatojen kuluessa itsemurhasta luomat ajattelumallit säilyttivät kuitenkin elinvoimansa huolimatta siitä, että kansan maallistuminen oli alkanut. Tapahtuman herättämät kielteiset tuntemukset eivät muuttuneet hetkessä: kansan käsitykset noudattivat omaa logiikkaansa. Vanhat uskomukset ja vahvaan viralliseen traditioon perustuvat näkemykset ovat historian kestävimpiä rakenteita, toteaa Toivo Nygård.⁶¹ Sanomalehtiä kirjoittivat miehet, sillä naistoimittajia ei juuri ollut. Tästä huolimatta teksti kuvaa ajan yleistä kulttuuria ja katsantokantaa. Sanomalehtiä voidaan pitää eräänlaisina ”toleranssin peleinä”, sillä ne kertoivat pinnalla olevista, päivänvaloon tuotaviksi haluttavista asioista. Ne kielivät siitä moraalisesta kompassista, jota lukijan tuli tulkita ja omaksua. Jos haluttiin saada aikaan muutoksia kansan syvien rivien asenteissa, olivat sanomalehdet tähän oiva keino.

---

⁵⁶ Hirn 1964, 227.

⁵⁷ Holopainen, Helama, Partonen 2010, 175.

⁵⁸ Minois 1999, 268.

⁵⁹ Anderson 1987, 214, 252, 256.

⁶⁰ Jansson 1998, 30.

⁶¹ Nygård 1994, 131.

Painettu antoi moraalikoodiston, jota kansan toivottiin noudattavan. Sanomalehdillä oli valta nostaa julkiseen keskusteluun tiettyjä aiheita sekä päättää siitä, kuinka näytävästi niistä keskusteltiin ja kuinka kauan jotakin aihepiiriä käsiteltiin. Kannanotto oli vielä asioiden tietoinen käsittelemättä jättäminenkin. Kyseessä oli agendavaikutus, jonka seurauksena tietyt aiheet pysyivät pimennossa, kun ne yksinkertaisesti sivuutettiin.⁶²

Wiipurin Sanomat kysyi lukijoiltaan vuonna 1892, mikä heidän mielestään on sanomalehti ja millaisia tarkoitusperiä sen tulisi palvella. Lukijoiden vastauksissa korostuivat sanomalehden tiedottava ja valistaminen tehtävä, toisaalta lehden tulisi olla viihdyttävä ja sen tulisi sisältää yhteiskuntakritiikkiä. Kirjallisuudentutkija Valfrid Vasenius totesi kaksi vuotta tämän jälkeen sanomalehdistön päätehtävän olevan ”tietojen antaminen, aatteiden palveleminen ja henkilöiden ja tekojen arvostelu”.⁶³ Näiden vaatimusten perusteella itsemurhkirjoittelu ei ollut lainkaan tuomittavaa, vaan suorastaan edellytys. Lukijoita tuli valistaa ja heidän käyttäytymismalleihinsa puuttua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Hyvän ja pahan vastakkainasettelu ja asioiden mustavalkoisuus olivat vahvasti läsnä ilmoituksissa, etenkin pohdittaessa tekijän mielentilaa. Toisten asioihin tunnettiin kiihkeää myötämielistä tai pahansuopaa mielenkiintoa. Tiukka yhteisösidonnaisuus oli toisaalta tehokas rikollisuuden pidike.⁶⁴ Henkilöitä ja heidän tekojaan itsemurhailmoituksissa ruodittiin kovin sanoin yhteisön keskuudessa pitkään lehden ilmestymisen jälkeenkin.

Sanomalehdistä oli toisinaan luettavissa toisenlaisia suhtautumistapoja ja asenteita itsemurhia kohtaan. Täyden tuomitsemisen ohella artikkeleissa esiintyi sellaisiakin tapauksia, joissa kirjoittaja on selvästi kokenut sympatiaa itsensä surmanneita kohtaan.⁶⁵ Toisinaan suhtautumistapa oli neutraali; teko ilmoitettiin tapahtuneena asiana sen kummemmin sille painoarvoa antamatta. Tapauksiin, joissa suhtautumistapa poikkesi totutusta negatiivisesta sävystä liittyi vahvasti tekijän sukupuoli, sosiaalinen asema ja tekotapa. Itsemurhia ei pidetty samanarvoisina. Toisia tuli paheksua ja osaa kohtaan voitiin tuntea sääliä tai ymmärrystä.⁶⁶ Itsemurhista luettiin mielellään silloin, kun ne

---

⁶² Kunelius, Noppi ja Reunanen 2010, 398, 402.

⁶³ Leino-Kaukiainen 1988, ”Sanomalehdistön asema”, 430.

⁶⁴ Nygård 1994, 97.

⁶⁵ esim. ratsutilallisen tyttären tapaus, ks. myös Jarrick 1997, 186.

⁶⁶ Valtonen 2003, 314.

koskivat sellaista ihmisryhmää, johon lukija itse ei kuulunut. Näin pysyi yllä miellyttävä, joskin valheellinen turvallisuudentunne ja virheellinen ajatus siitä, ettei pahuus yltänyt koskettamaan omaa elämänkehää. Niin kauan kuin pahuus tapahtuu toisaalla, se on mahdollista käsittää.⁶⁷ Oman käsityskyvyn puute johtui osaksi siitä, että itselle vieras asia aiheutti pelkoa. Toisen epätoivon tilaa lienee ollut vaikea käsittää, mikäli oli itse onnistunut välttämään suurimmat vastoinkäymiset elämässä.

Mitä korkeammalla itsensä surmannut oli sosiaalisessa arvohierarkiassa, sitä hellämielisemmin hänen tekemisiään ruodittiin sanomalehdessä. Sääli oli tunteena varattu ylemmille yhteiskuntaluokille. Otsikossa ei tällöin esiintynyt sanaa ”hirveä” tai ”karkea”, vaan puhuttiin yleisesti itsemurhasta ja suhtautumistapa on neutraali. Tekijää kuvaillaan toimelliseksi, kelpomieheksi, rehdiksi ja normaaliksi.⁶⁸ Tunnetun ja pidetyn ihmisen kuolema herätti ”surua ja kaihoa”.⁶⁹ Naisten tekemiä itsemurhia pidettiin poikkeuksina normista, joten niistä kirjoitettiin paljon suopeampaan sävyyn. Kamalan tai hirveän sijaan naisten itsemurhia kuvaillaan ”hätkähdyttäväksi”⁷⁰ tai ”traagillisiksi”.⁷¹ Nuoren ratsutilallisen tyttären, Amanda Alastalon, itsemurhaa kuvaillaan *Keski-Suomessa* kertomalla hänen menneen katsomaan hoidokkina ollutta hanhea. ”Kun hän siellä wiipyi tawallista kauwemmin, niin meni hänen 13 wuotias weljensä katsomaan miten siskonsa niin wiipyi. Mutta huomasikin sisarensa sukkaiteestaan orressa roikkumassa.” Lehti jatkaa kuvailemalla naisen luonnetta: ”Amanda Alastalo, joka wasta oli 21 wuotias, oli kaikinpuolin elämässään mallikelpoinen ihminen. Hän pienuudestaan asti otti asiat aina wakawalta kannalta noudattaakseen.” Amandan kerrotaan pitäneen kylän lapsille sunnuntaikoulua kolmen vuoden ajan. Koko kylän väki toivoi hänelle pelkästään hyvää. Naisen sanotaan toimineen talouden askareissa tyyneesti loppuunsa asti, eikä kamalaa loppua voitu millään ennustaa.⁷²

---

⁶⁷ Houston 2012, 96.

⁶⁸ Keski-Suomi 17.6.1897, ”Itsemurha”; Dalpilen 14.12.1897, ”Själfmord”.

⁶⁹ Keski-Suomi 10.9.1892, ”Heikki Fabian Helminen”. Kyseinen mies oli yksi Keski-Suomen perustajia ja kustansi sekä toimitti lehteä monien vuosien ajan. Artikkelissa hänelle tahdotaan antaa tasapuolinen arvostelu, mutta lähinnä keskitytään hänen aikaansaannoksiinsa ja kiitellään hänen innokkuuttaan työelämässä. Helminen hirttäytyi metsässä, mutta tekoa ei artikkelissa kuvailla.

⁷⁰ Dalpilen, 1.12.1893, s. 6.

⁷¹ Wiipurin Sanomat 16.11. 1890, s. 3.

⁷² Keski-Suomi 17.4.1894, ”Sydäntä särkewä itsemurha”

Naisten kohdalla kiinnitettiin erityistä huomiota ulkonäköön ja kummasteltiin, miksi kaunis neito tahtoo riistää itseltään hengen. Itsensä myrkyttäneen pastorin tytär, neiti Telenius, oli kaksikymmenvuotias ja hyvin kaunis. Hänen kuolinasunsa on niin ikään kuvattu tarkasti; yllään naisella oli valkoinen silkkivyöasu ja vaaleat kengät. Artikkelin otsikoitu ”sensaatiomaiseksi itsemurhaksi”, osittain sukupuolen, mutta varmasti myös naisen isän vuoksi, tämä kun sattui olemaan pastori.⁷³ Samasta tapauksesta kirjoitetaan suomalaisessa sanomalehdessä. Telenius löydettiin kuolleen makaamassa ”komeassa puvussa” kasvoillaan levollinen ilme.⁷⁴ Erään Ruotsissa itsensä hukuttaneen naisen pukineita kuvaillaan kauniiksi.⁷⁵ Kuvaukset ulkonäöstä ja naisen asuvalinnasta tukevat oletusta naisten turhamaisuudesta, sillä kuollessaan heidän tuli näyttää hyvältä niin kasvoiltaan kuin vaatetukseltaan. Lisäksi tekijän nuoruus aiheuttaa lukijoissa järkytyksen tunteita, sillä nuorilla oli vielä elämä edessään.

Hellämielisemmin kirjoitettiin heistäkin, jotka jo pitkään olivat sairastaneet parantumattomia tautia tai menettäneet konkurssin seurauksena taloudellisen vakavaraisuutensa. Luonnehdinnat olivat tällöin joko lempeitä tai neutraaleja. Itsemurhiin oli helpompi suhtautua, sillä syy-seuraussuhde oli näissä tapauksissa selvästi näkyvillä. Teon kamaluus korreloi selvästi sen kanssa, kuinka oikeutettuna pakokeinona vaikeuksista tekoa pidettiin artikkelin kirjoittajan ja lukijan silmissä. Joukkoon mahtui paljon epäkiinnostavia tapauksia, joista kirjoitettiin vain muutaman rivin verran kuin osoituksena siitä, ettei marginaaliin eläessään jäänyt saavuttanut sen korkeampaa statusta kuollessaan, tapahtui se sitten millä tavalla tahansa. Mitä mielenkiintoisempi surmaan päätnyt henkilö oli, sitä mielenkiintoisempaa hänestä oli lukea. Vähäiselle huomiolle jäivät ne tapaukset, joissa itsemurhan tehneen piinan syyinä oli ympäröivän yhteiskunnan epäkohdat, sillä henkilökohtaiset tragediat ja erikoisilla tavoilla toteutetut elämän päättämiset ohittivat ne kiinnostavuudellaan. Asiasta kirjoitetaan painokkaasti *Wiipurin Sanomissa*: ”Tulen paljoa syvemältä liikuttetuksi kuullessani että joku köyhä, epätoivoinen mies, elatuksen huolen pakoittamana, kaikessa hiljaisuudessa on hirttänyt itsensä. Sellaisille itsemurhille kumminkin lehdet uhraavat tuskin riviäkään, vaikkapa hänen tahallinen itsensä lopettaminen on kokonaisen

---

⁷³ Dalpilen 16.1.1891, ”Uppseendeväckande själfmord”.

⁷⁴ Wiipurin Sanomat 18.1.1891, ”Salaperäinen itsemurha”.

⁷⁵ Dalpilen 8.5.1891, ”Själfmord”.

yhteiskuntaluokan avunhuuto.”⁷⁶

Sympaattiseksi luokiteltava kirjoitusote sanomalehdissä ei kuitenkaan tarkoittanut suoranaista ymmärrystä, vaan voidaan kääntää jopa sääliksi ja tietyn ihmisryhmän arvonalennukseksi. Itsemurhan tehnyt oli arvoasteikolla matalammalla ja tämä tuli osoittaa näennäisellä hellämielisyydellä ja tarjoamalla empatiaa, joka kuitenkin verhoaa perimmäisen ajatuksen teon vääryydestä.⁷⁷ Oman hengen riistäminen ei missään tilanteessa ollut hyväksyttävää, vaikka joissain tapauksissa surkutteleva kirjoitustyyli voisi näin antaa olettaa. Perimmäinen tarkoitus oli luoda moraalinen kuilu tekijän ja lukijan välille.⁷⁸ Artikkeleista on luettavissa mustavalkoinen ajatus ”meistä” ja ”muista”, jossa muut ovat paheksuttavia väärintekijöitä, joista ei missään tilanteessa tulisi ottaa mallia.

Sanomalehden valistuksellinen ote näkyy sanavalinnoissa ja otsikoissa. Toimintaa pidettiin luonnottomana ja syntisenä tekosena, johon kenenkään ei missään tilanteessa tulisi ryhtyä. Itsemurha-artikkelien kirjoitustapa valistaa ja pelottelee lukijoitaan tekemästä mitään sellaista, mitä ei soisi lukevan mustana valkoisella. Artikkelien tarkoitus oli siis viihdyttämisen lisäksi ennaltaehkäistä itsemurhia. Kovin imaretelevasti ei kuvailla seuraavaa tapausta, jossa tekijän sairaushistoria ja mielentila tuodaan surutta julki. *Keski-Suomessa* vuodelta 1898 kirjoitetaan otsikolla ”*Itsemurha*” Antti-nimisen miehen itsesurmasta. Torpan saunassa hirttäytyneen miehen löysi saunaa lämmittämään mennyt tyttö: ”Täällä hän näki odottamattoman, mieltäpöyristyttävän näyn, Anttiparan hengetönä – hirttäytyneenä. Tähän ikävään tekoon pidetään syynä järjen hämmentymistä, sillä Anttia oli jo pitemmän aikaa milloin lievemmin, milloin kowemmin, waiwannut heikkomielisyys, kunnes se wihdoin johti ennen aikaiseen kuolemaan.”⁷⁹

---

⁷⁶ Wiipurin Sanomat 12.2.1891, ”Kirje Tanskasta”.

⁷⁷ Houston 2012, 104.

⁷⁸ Houston 2012, 106.

⁷⁹ Keski-Suomi 31.05.1898, ”Itsemurha”.

Teon hirveyttä ja kamaluutta korostetaan useassa artikkelissa. Huomattavia eroja ei ole nähtävissä siinä onko lehti suomenkielinen tai ruotsinkielinen. Mainitaan ”kauhistuttava itsemurha”⁸⁰, ”ryösti elämänsä”⁸¹ ja ”inhottava itsemurha”⁸². Itsemurhaajasta annetaan sääliittävä ja surkuteltava kuva. Tekijän luonteenpiirteitä korostetaan, mikäli ne tukivat vallalla olleita käsityksiä ja stereotyyppioita itsemurhien tekijöistä. Itsensä surmannut saattoi saada luonnekuvauksen ”pahantapainen ja vähän omituinen”⁸³. Miesten kohdalla kuvailut koskivat usein juuri negatiivista käyttäytymistä muiden seurassa, mainitaan esimerkiksi jöröys ja äkkipikaisuus.⁸⁴ Artikkeleissa ilmenee numerosta toiseen ristiriita sen välillä, mitä lukijat halusivat lehdestä lukea. He halusivat tietää irvokkaimmatkin yksityiskohdat ja katsoivat tiedon kuuluvan kansalle, mutta paheksuivat lehtien tapaa retostella ihmisten yksityisasioidella ja pitivät yhtenä itsemurhien lisääntymisen syynä nimenomaan sanomalehtien uutisointia aiheesta. Tähän debattiin ottaa kantaa *Wiipurin Sanomissa* ja *Keski-Suomessa* nimimerkki S.I: ”—Joskus on sanomalehtiä syytetty siitä, että ne liiankin tarkoin ryhtyvät kertomaan tuommoisten kamalain murhain ja itsemurhain yksityiskohtia ja onpa väliin julkisuudessakin moitittu tätä ylenpalttista seikkaperäisyyttä.” Nimimerkki jatkaa vakuuttamalla, että moiset moitteet eivät saavuta kuulijoita niin kauan, kun sanomalehtiä lukeva kansa tahtoo lukea teoista viimeistä yksityiskohtaa myöten. ”Sanomalehtien oma etu vaatii heitä silloin heittämään kaikki aransiweelliset sensoroimistuumat pois...”⁸⁵

Nimimerkki jatkaa samassa artikkelissa toteamalla aihepiirin pohdinnan lopuksi, että ihmisten on hyvä välillä hieman kauhistua, sillä niin on tapana ollut ennenkin. Itsemurha-artikkelien yleisyydestä todetaan, että lukijat ovat niihin jo niin tottuneita ja kerrassaan paatuneita, ettei karmeinkaan kuolemantapaus enää hetkauta tai aiheuta väristyksiä, jossei kyseessä sitten ole lähiomainen.⁸⁶ Sanomalehtien myynnin edistämiseksi oli kirjoitettava kohauttavia uutisia, jollaisia pöyristyttävistä teoista kertovat jutut olivat. Siksi soraäänistä huolimatta hyvin yksityiskohtaisia

---

⁸⁰ Keski-Suomi 03.10.1896.

⁸¹ Dalpilen 30.10.1891, ”Själfmord”.

⁸² Dalpilen 21.8.1896, ”Själfmord”.

⁸³ Keski-Suomi 3.10.1896, ”Kauhistuttawa itsemurha Alatorniolla”.

⁸⁴ Wiipurin Sanomat 23.4.1896, ”Itsemurha”.

⁸⁵ Keski-Suomi 10.3.1892, ”Kirjeitä Helsingistä”; Wiipurin Sanomat 09.03.1892, ”Kirjeitä Helsingistä”.

⁸⁶ Keski-Suomi 18.8.1896, ”Kirje Otto H:lle Laukaaseen”.

tapauskuvailuja esitettiin lehdestä toiseen.

Wiipurin Sanomien ja *Keski-Suomen* välillä ei ole huomattavaa eroa siinä, kuinka ne uutisoivat itsemurhista. Lehdissä ilmoitetaan kaikki saatavilla olevat tiedot uhrista ja välillä täytetään tiedolliset aukot arvailemalla, spekuloidulla tai kuulopuheiden perusteella. Tekotapa kuvaillaan mitään kaunistelematta. Kirjoitustapa muistuttaa nykyisten juorulehtien otsikoita ja kirjoitustyyliä. ”Rahain tuhlaus ja wäkijuomain nautinto kuuluu olleen itsemurhaan syynä”⁸⁷, ”Syynä itsemurhaan lienee wäkijuomain liiallinen nauttiminen”.⁸⁸ *Wiipurin Sanomissa* todetaan, ettei hienotunteisuus kuulu sanomalehtien hyveisiin: ”Jollei saada selkoa koko totuudesta, tyydytään puoleen tahi vielä pienempään osaan ja muokataan se hyvänmoisesti...”⁸⁹ Kaikkien saatavilla olevien tietojen ilmituomisen tarkoituksena on saattanut olla se, että teko tulisi jotenkin ymmärrettävämmäksi – siksi artikkeleissa tuotiin ilmi keho taloudellinen tilanne, siviilisääty tai viimeksi koettu sairaus tai saatu vamma. Silti on vaikea selittää tai ymmärtää, miksi vainajan osoite tai ruumiin esteettinen tila kuoleman jälkeen on täytynyt tuoda lukevan kansan tietoisuuteen. Halu saada uutinen nopeasti lukijoiden tietoisuuteen näkyy hyvin siinä, kuinka lehden piti paikkailla tai täydentää sanomisiaan seuraavassa numerossa.

Itsemurhauutisointi ei ainakaan huomattavasti vaikuttanut itsemurhien määrään. Päätöksen elämänsä lopettamisesta tehneiden suurin huoli tuskin oli se, kuinka yksityiskohtaisesti tekoa julkisessa keskustelussa ruodittaisiin. Englantilaisia itsensä surmanneista kertovia artikkeleita tutkinut Rab Houston huomauttaa, että jokaisen artikkelin – kertoi se teon kuinka yksityiskohtaisesti tai suppeasti tahansa – tarkoituksena oli esittää syvempi moraalinen totuus. Neutraaleimmankin itsemurhauutisen takana oli latautunut käsitys yhteiskunnan rakenteista ja henkilökohtaisesta epäonnistumisesta.⁹⁰

Dalpilenissä henkensä riistäneitä käsitellään hieman hienovaraisemmin kuin suomalaisissa sanomalehdissä. *Dalpilenin* tapa kertoa teosta on vähemmän

---

⁸⁷ *Wiipurin Sanomat* 6.12.1887, ”Itsemurha”.

⁸⁸ *Wiipurin Sanomat* 27.3.1891, ”Itsemurhasta”.

⁸⁹ *Wiipurin Sanomat* 12.2.1891, ”Kirje Tanskasta”.

⁹⁰ Houston 2012, 101.

yksityiskohtiin menevä ja artikkelit hieman lyhyempiä. Tekoon ryhtyneiden taustoista puhutaan vähemmän. Kuten suomalaisissa sanomalehdissä, toimittajat *Dalpilen*issä kuvaillevat tarkasti tekotavan, iän, ammatin ja perhetaustat. Huomattavana erona ruotsinkielisessä sanomalehdessä ollaan itsemurhien sattuessa huomattavasti paljon kiinnostuneempia tekijän taloudellisesta tilanteesta, sillä asia mainitaan lähes jokaisen tapauksen kohdalla. Mainitaan tekijän olleen hyvässä taloudellisessa asemassa ja ihmetellään siksi, minkä vuoksi henkilö surmasi itsensä. Jos taas taloudellinen tilanne oli heikko, oli elämän päättäminen paljon ymmärrettävämpää. Ylipäänsä *Dalpilen*in tapa uutisoida itsemurhista on vähemmän juorulehtimäisempi kuin suomalaisten sanomalehtien. Hellävaraisempi kirjoitusote näkyy lisäksi siinä, että lehden ei tarvinnut yhtä usein korjailta tai tarkentaa sanomisiaan lehden seuraavassa numerossa. *Dalpilen* syyllistyy kuitenkin suomalaissanomalehtien tapaan arvailuun ja oletuksiin silloin, kun varmaa tietoa ei ole saatavilla.

Sanomalehden toimittajalla oli valta ohjailta lukijoita sen mukaan, miten hän otsikoi uutisen tai artikkelin ja mihin juttu sijoittuu sanomalehdessä.⁹¹ Itsemurha oli 1800-luvun lopun sanomalehdissä vain harvoin etusivun uutinen. Lehtien etusivuille oli varattu tilat mainoksille ja päivänpolttavimmille uutisille, joiksi itsemurhat harvoin ylsivät. Poikkeuksen tekivät vain huomattavan kuuluisat teot, joita saatettiin käsitellä moneenkin kertaan eri lehdissä, sillä tiedon kulkeutuminen ja siten tapaukseen liittyneiden faktojen lisääntyminen oli vielä melko hidasta. Itsemurha-artikkelit sijoitettiin tavanomaisimmin lehden keskivaiheille, sivuille kaksi tai kolme. Suomenkielisissä lehdissä aihetta käsittelevät artikkelit on sijoitettu muiden ilmoitusasioiden joukkoon, kun taas ruotsinkielisessä sanomalehdessä on eritelty muista lehdistä otetut uutiset tai pääkaupungin asiat otsikoin kuten ”Utlandet”, ”Grannländerna”, ”Stockholm”, ”Landsorten”.⁹² Itsemurhista kertovia artikkeleita saattaa olla minkä tahansa otsikon alla sen mukaan, missä kurja teko on tapahtunut. Etenkin ruotsinkielisessä *Dalpilen*issä artikkelit on useissa tapauksissa otsikoitu mielikuvituksettomasti sanalla ”Själfmord”⁹³ Samoin on tehty *Wiipurin Sanomissa* ja

---

⁹¹ Salminen 2006, 67-68.

⁹² ks. esim. *Dalpilen* 7.8.1891.

⁹³ esim. *Dalpilen* 4.12.1891, ”Själfmord”; *Dalpilen* 18.11.1892, ”Själfmord”; *Dalpilen* 10.11.1893, ”Själfmord”; *Dalpilen* 19.7.1895, ”Själfmord”.

Keski-Suomessa, joissa otsikko on lyhyesti ”Itsemurha”.⁹⁴ Turhia lavertelematta otsikoidut tapaukset eivät ole niin huomiota herättäviä. Artikkelin kirjoittaja on halunnut jo otsikolla osoittaa, että kyseessä ei ole mitenkään tavallisuudesta poikkeava itsemurhan tapaus. Mikäli kyseessä on jotakin kuohahduttavaa tai erityisen kauhisteltavaa, on tämä osoitettu jo otsikossa. Milloin kyseessä oleva tapahtuma on ”kauhistuttava”⁹⁵, ”ennennäkemätön”⁹⁶ tai ”toivoton”⁹⁷. Näin lukija tietää jo sanaakaan kyseisestä tapauksesta lukematta, kuinka hänen tulisi lukemaansa suhtautua. Otsikko kertoo senkin, onko tekijä käyttänyt jotakin sellaista tapaa, jota yleensä ei käytetty. Asia haluttiin tuoda kansan tietoisuuteen, sillä yleiset hirttäytymällä tai ampumalla tehdyt surmateot eivät juuri poikenneet valtavirrasta.

Yhteistä sanomalehdille oli hienovaraisuuden hylkäämisen lisäksi sekin, ettei yhdessäkään artikkelissa mainittu toimittajan lähteneen henkilökohtaisesti kalmoa katsomaan, vaan teksti on aina laadittu kolmannen osapuolen myötävaikutuksesta tai napattu mehukkaimmat artikkelit muista sanomalehdistä. Lähdekriittisyys ei ollut yksi niistä ohjenuorista, jota aikakauden journalistien tuli noudattaa. 1800-luvun yleinen itsemurhakirjoitustyyli sanomalehdissä noudatti tietynlaista, toistuvaa kaavaa: tapauksista valittiin sensaatiomaisimmat ja niitä paisuteltiin entisestään.⁹⁸ Ongelmaksi muodostuvat silminnäkijöiden antamat kuvaukset, sillä niiden pohjalta kirjoitettu raportti tapahtuneesta oli usein spekulatiota eikä perustunut faktoihin vaan kuulopuheisiin. Ihmisen muistin rajallisuus ja taipumus katsella menneitä nykyisyyden linssin läpi aiheutti värittyneitä ja epäloogisia kertomuksia vainajan viime hetkistä, mielentilasta ja tämän koko elämänkaaresta.

Monessa tapauksessa sanomalehti joutui korjailemaan sanomisiaan. Uutinen haluttiin kansan tietoisuuteen nopeasti, mikä aiheutti hätäisyydestä johtuvia virheitä. Julkaistua itsemurha-artikkelia korjailtiin tai täydennettiin lehden seuraavassa numerossa. Heinäkuussa 1883 *Keski-Suomessa* uutisoitiin kruununvoudin ampuneen itsensä puistossa Hämeenlinnassa. Hieman arvailevaan sävyyn kirjoitetaan taloudellisten

---

⁹⁴ esim. Keski-Suomi 17.6.1897, ”Itsemurha”; Keski-Suomi 8.11.1894, ”Itsemurha”; Keski-Suomi 18.4.1893, ”Itsemurha”.

⁹⁵ Keski-Suomi 3.10.1896, ”Kauhistuttawa itsemurha Alatorniolla”.

⁹⁶ Dalpilen 29.3.1895, ”Uppseendeväckande själfmord”.

⁹⁷ Dalpilen 29.3.1895, ”Själfmord och förtviflan”.

⁹⁸ Houston 2012, 94.

huolien olleen syynä tekoon.⁹⁹ Kolme päivää myöhemmin arvailu osoittautuu oikeaksi, sillä täydennetään itsetapon johtuneen 18 000 markan vaillingista kruunun varoissa. Minne rahat ovat päätyneet, on kuitenkin mysteeri: ”waillinki lienee suurimmaksi osaksi syntynyt tapauksien maksamisesta”.¹⁰⁰ Jälleen neljän päivän kuluttua puhutaan kruununvoudin tapauksesta, tosin mielenkiinto ei enää ole itse surmatyössä tai henkilössä itsessään, vaan kadonneessa, suurehkossa rahasummassa. Kavallettu summa ilmoitetaan erittäin tarkasti: ”sikäläisen lääninkamreerin laskujen mukaan 28,145 markkaa 75 penniä”.¹⁰¹ Näin lukijoille annetaan selitys teolle ja lisää aihetta kauhistella tapahtumaa.

Itsemurhauutisten luotettavuudesta kertonee seuraava *Wiipurin Sanomissa* julkaistu kirje tuohtuneelta henkilöltä, jonka nimi oli erheellisesti lisätty itsemurha-artikkelin alle, vaikkei hänellä ollut mitään tekemistä asian kanssa. Sanomalehdessä oli julkaistu artikkeli, jossa kerrotaan ”kaikkea perää wailla olewa asia, että talollinen [--] Ristola olisi tehnyt itsemurhan.” Pitkähköä nimimerkkiä ”Eräs Wehkalahtelainen, sanomalehtiin kirjoittawa, toimitukselle hywin tunnettu henkilö” käyttävä kirjoittaja toteaa teon olevan halpamainen ja mainetta tahraava.¹⁰² Itsemurhasta ilman todisteita syyttäminen loukkaa kunniaa, joka teon seurauksena olisi menetetty. Kirjoituksesta ilmenee, että henkensä ottaminen oli kolaus maineelle, sillä jopa sen suuntainen vihjailu koetaan epämiellyttäväksi. Koska sanomalehtiä oli näin helppo huijata julkaisemaan uutisia ja artikkeleita, voidaan niiden luotettavuudesta olla montaa mieltä. Salanimiä käyttämällä oli mahdollista tehdä kiusaa ja aiheuttaa harmia.

Laveat kertomukset itsensä surmanneen oloista ja yksityiskohtaiset kuvaukset tekotavasta eivät kuitenkaan aina riittäneet. Ne toki loivat lukijalle kuvitelman siitä, että onnettomaan tekoon ryhtyivät sellaiset henkilöt, jotka olivat kaikkea muuta kuin lukija itse, mutta eivät aina antaneet syytä itse teolle. Siksi voidaan argumentoida, että tuntemattomasta syystä tehdyt itsemurhat olivat umpikuja. Tämänkaltaisia tekoja pystyttiin kuitenkin käyttämään moraalisaarnoina ja valistavina esimerkkeinä.¹⁰³ Vaikka

---

⁹⁹ Keski-Suomi 4.7.1883, ”Itsemurha”.

¹⁰⁰ Keski-Suomi 7.7.1893, ”Kruununwouti Kulwik”.

¹⁰¹ Keski-Suomi 11.7.1893, ”Waillinki”.

¹⁰² *Wiipurin Sanomat* 5.4.1899, ”Nimen wäärentäjälle t. l:den 81 nro:ssa”.

¹⁰³ Houston 2012, 99.

teon motiivi jäisi pimentoon, oli oman henkensä vieminen lähtökohtaisesti pahasta. Vuonna 1894 ”nuori rouwa lopetti elämänsä laukaisemalla rewolweriluodin rintaansa – syytä tähän kauheaan tekoon ei tiedetä.”¹⁰⁴ Kun rautateillä työskennellyt 25-vuotias mies räjäytti itsensä dynamiittipatruunalla, ei syytä tälle ”inhottavalle itsemurhalle” saatu koskaan selville.¹⁰⁵ Erästä tapausta kuvaillaan kertomalla, että ”—itsemurha herättää suurinta huomiota. Kysymys on nim. miehestä, jolla on Herkkuleen ruumiinrakennus, sekä 20 miljoonan omistajan ainoa poika. Ei mitenkään voida käsittää mikä saattoi hänet tuohon epätoivoiseen työhön; raha-asioita ne eivät voineet olla”.¹⁰⁶ Teon selittämättömyyttä voidaan pitää yhtenä argumenttina sille, että syyllinen oli tekijä itse eikä syyttävää sormea osoitettu kohti perheenjäsentä, työnantajaa tai peräti valtiota kohtaan.¹⁰⁷ Syyllisyyden ulkoistaminen jollekin näistä instansseista olisi vaatinut lisäselvittelyä, mutta motiivien puuttuessa helpointa oli syyllistää tekijää itseensä.

2.2 Sanomalehti viihteenä

Kauhistuksen, vihan ja surun ohella itsemurhia kohtaan osoitettiin ajoittain toisenlaisia tuntemuksia, joiden avulla ihmiset yrittivät lieventää ilmiön surumielisyyttä. Tummasävyisen huumorin käyttö oli keino suojata lukijoiden mieliä nostamalla itsemurha keskusteluun tavalla, jolla siitä ei yleensä puhuttu. Sanomalehdissä vitsailtiin tällä vakavalla asialla, mutta samalla toivottiin ihmisten välttävän vitsien kohteeksi joutuminen. Sanomalehden yksi tärkeä tarkoitus valistamisen ohella oli ja on viihdyttää lukijaansa. Näin tekivät *Wiipurin Sanomat* ja *Keski-Suomi*, joissa on lukuisia tapauksiin huumorilla suhtautuvia kirjoituksia. Ruotsinkielisessä *Dalpilenissä* ei juurikaan vitsailtu ilmiöstä kirjoittamalla kaskuja tai tarinoita. Itsemurhista kirjoitettiin osin seikkaperäisestikin, mutta suomenkielisissä sanomalehdissä kirjoitustyylillä oli selvästi kaunokirjallisempi ja osin jopa dramaattinen. Ihmiset selvästi halusivat lukea itsemurhista, joten niistä puhuttiin toisinaan viihteellisessä muodossa. Pilan kohteena ei aina ollut itse teko, vaan vitsailulla pyrittiin osoittamaan ajan yhteiskunnalliset epäkohdat. Synkkä todellisuus tuotti synkkää huumoria. Huumorilla ja naurulla oli

---

¹⁰⁴ Keski-Suomi 8.11.1894, ”Itsemurha”.

¹⁰⁵ Dalpilen 21.8.1896, ”Ohyggligt själfmord”.

¹⁰⁶ Wiipurin Sanomat 1.6.1888, ”Monen miljoonan omistajan itsemurha”.

¹⁰⁷ Houston 2012, 100.

terapeutista vaikutusta, sillä sen avulla voitiin käsitellä pelottavia ja kipeitä ilmiöitä, kuten kuolemaa. Huumorin myötä synkät asiat muuttuivat käsiteltävämmiksi, naurettavaksi, vähemmän pelottavaksi asiaksi, jota oli helpompi hallita.¹⁰⁸ Kaikkien huumorikirjoitusten itsetarkoitus ei kuitenkaan ollut naurattaa lukijaa, vaan antaa elämänohjeita ja asennekasvatusta lyhyen tarinan muodossa.

Itsemurhakirjoittelulla oli oma uutisarvonsa, mutta niiden viihteellistä ulottuvuutta korostivat kaunokirjalliset kertomukset, joista ei toisinaan puuttunut dramatiikkaa, hurjia juonenkäänteitä tai verisiä yksityiskohtia. Samanlaisia kertomuksia oli toki julkaistu ja luettu ennen sanomalehdistön syntyäkin, mutta sanomalehdet toivat ne suuremman lukijajoukon tietoisuuteen. Suusta suuhun kyläläisten keskuudessa kulkeneet tarinat saivat nyt ensi kertaa oman fooruminsa. Itsemurhista tuli sanomalehtien kautta kaikkien omaisuutta. Ne kertoivat tarinaa kansasta, jolle annettiin kuvitteellisia ominaisuuksia kaunokirjallisuuden muodossa.¹⁰⁹ Kirjoja luettiin yksin, mutta sanomalehden luku oli parhaimmillaan tapahtuma, johon liittyi useamman ihmisen läsnäolo ja uutisista käyty debatti. Lehtiä luettiin sanatarkasti kannesta kanteen ja laitettiin kiertämään lukemisen jälkeen, jotta muutkin pääsisivät osallisiksi päivän puheenaiheisiin. Sanomalehdet levittivät ihmisten intiimejä tietoja heidän nimillään ja osoitteillaan. Juoruilu ja asian kauhistelu oli tehty helpoksi.

Uutisartikkelien, mainosten, jatkokertomusten ja ulkomaankirjeiden seassa sanomalehdissä oli lyhykäisiä kaskuja, jotka käsittelivät hupaisia arkipäivän sattumuksia tai tapahtumia: avioliittoa, juhlia tai humalassa oloa. Itsemurhasta tehtiin sirkushuvia, kepeää viihdettä tai loppukevennys. Ilmiöstä vitsaillaan *Keski-Suomessa* otsikolla ”Upseeria alentavaa”: ”Virkaerossa oleva översti lukee lehdestä: ’Luutnantti tavattiin verissään makaamassa, pikenttensä revolveri kädessä.’ Surullinen itsemurha! ’Niinkuin muutkin itsemurhat.’ ’Eipähän, niin peräti alentavaa, kun ei edes ampunut everstin revolverilla.’”¹¹⁰

Vitsissä otetaan kantaa siihen, mikä on arvolle sopivaa käyttäytymistä. Sopiiko

---

¹⁰⁸ Salmela 2011, 59.

¹⁰⁹ Valtonen 2003, 323-324.

¹¹⁰ Keski-Suomi 3.10.1893, ”Upseeria alentavaa”

korkeassa asemassa olevan armeijan virkamiehen käyttää alempiarvoisen asetta? Kunniakkaana lähtönä pidettiin sellaista itsensä tappamista, jossa työn ääressä kaaduttiin asiaankuuluvalla tavalla. Kaikki itsemurhahuumori ei ollut hyvántahtoista. *Keski-Suomessa* kuvataan avioliiton karikoita: ”Pankkiiri Meijer kuuluu tehneen itsemurhan yrityksen. Tiedetäänkö syytä? - Hänen rouvansa on eräältä tädiltään perinyt pianon.”¹¹¹ Itsemurhat liittyivät ymmärrettävistä syistä myös elämän muihin vaikeisiin tilanteisiin, joiden synkkyyttä voidaan käsitellä kääntämällä vaikea asia vitsiksi. Oluttuopin ääressä maailmaa parantavat miehet keskustelevat elämän päättymisestä: ”Kerrotaan, että se ja sekin teki itsemurhan rakkaudesta, toinen loukatun kunnian tähden, kolmas welkojen takia. ’Welkojenko takia’, wirkkaa eräs harmaahapsinen wanhus. – ’Jos minä olisin welkojen takia tahtonut itseni ampua, en olisi eläissäni ruudinsawusta päässyt’.”¹¹²

Joskus ikävästä ilmiöstä kirjoitettiin sarkastisella kirjoitusotteella saattaen tekijän tai tekijät naurunalaiseksi ryhtyessään karmiaan tekoon. Asennekasvatusta tarinan muodossa tarjoaa kertomus nuorenparin tragediasta. Vuonna 1897 Helsingin nuorisoa riivasi itsemurhaepidemia, jonka syytä ei tiedetty. Asiaa ruoditaan kertomalla tarina kahdesta nimeltä mainitsemattomasta nuorukaisesta, jotka ovat syvästi rakastuneet toisiinsa. Vanhemmat kuitenkin suhtautuvat nihkeästi nuorenparin avioliittohaaveisiin, eikä pari voi kihlautua ilman vanhempien suostumusta. Yhdessä tuumin nuorukaiset päättävät kuolla. Tuttu välskäri antaa surmavälineeksi mustan pullon, jota koristaa pääkallon kuva ja sana ”myrkkyä”. Surmatyöhön ryhdytään lukittautumalla ullakolle ja viskaamalla avain ikkunasta pihalle. Viimeiset suutelot vaihdetaan ja pullo kiertää nuorenparin välillä. ”Tuskat alkawatkin pian tuntua – mutta elämä ei lähde”. Kuoleman sijaan ruumiissa alkaa kuohua elämä. ”Lopulta huudahtaa nuori mies, wihasta puhisten: ’tuo kirottu välskäri antoi meille ulostusainetta!’ Tyttö paiskaa ikkunan auki ja huutaa apua. Siihen tämä draama päättyi.”¹¹³ Nuorenparin epäonnisella surmayrityksellä vitsaileminen tuomitsee sekä teon että sen tekijät surkuhupaisiksi. Tarina antaa olettaa, että herooisella tavalla kuoleminen saattaisi nuorikon valokeilaan ja lehdet voisivat kirjoittaa heidän kuolemattomasta rakkaudestaan. Kun teon toteuttaminen ei onnistu

---

¹¹¹ Keski-Suomi 14.11.1895, ”Syytä kyllä”.

¹¹² Wiipurin Sanomat 7.12.1888, ”Kapakassa”.

¹¹³ Keski-Suomi 19.1.1897, ”Itsemurhatauti”.

muuttuu koko tapahtuma hupaisaksi näytelmäksi, josta on otollista kirjoittaa kaikelle kansalle.

Sarkastiseen sävyyn itsemurhista kirjoittaa englantilainen kriitikko William Archer, joka nousee tekoon ryhtyneiden puolelle ja toteaa, että jokaisella henkilöllä on oikeus surmata itsensä näin halutessaan. Archer itse kokee mieluiten elävänsä, mutta valtion ei tulisi estää niitä, joiden intohimona on päättää päivänsä. Valtion tulisi oikeastaan tukea tätä päätöstä perustamalla erityisiä itsemurhahuoneita, ”lethal chamber”, joissa olisi valmiina apuvälineet itsensä surmaamiseen. Samassa artikkelissa ihmetellään, ettei vielä ole kehitetty automaattista itsemurhauslaitetta. Ihminen asettuisi koneen eteen ja saisi kuolettavan sähköiskun. Tämän katsottiin olevan julmaa revolveria inhimillisempi tapa kuolla.¹¹⁴ Samaan tapaan isketään huumoria yhdysvaltalaisesta ”Itsemurhaajain yhdistyksestä”, jonka joukko herroja perusti elämiinsä kyllästyttyään¹¹⁵: ”Yhdistys piti ensimmäisen kokouksensa erään apteekin takahuoneessa, joka oli tilaisuutta warten koristettu myrkkypulloilla ynnä muilla vaarallisilla kapineilla. Ensimmäinen ehto yhdistyksen jäseneksi pyrkiwällä on se että hän esiintuo todistukset kärsitystä wääryydestä, josta on johtunut inho elämään.” Yhdistyksen perustamisen tarkoituksena pidetään itsestäänselvästi pyrkimystä edistää itsemurhien yrityksiä. Kirjoitus jatkuu kertomuksella yhdistyksen epäonnistuneesta venematkasta. Vene kaatui ja pudotti kyydistään miehiä veden varaan. Kun miehet eivät käyttäneet oivaa tilaisuutta hyväkseen surmatakseen itsensä, kokivat he tämän nahoisaan. ”Kun pääsiwät kuiwalle maalle, — eroitti seura heidät kelwottomina, kun eiwät sen paremmin olleet yhdistyksen periaatetta kannattaneet.”¹¹⁶

Kirjoitettua tekstiä on helppo tulkita väärin. Näin lienee käynyt monelle lukijalle, kun *Wiipurin Sanomissa* ilmestyi seuraavanlainen teksti: ”Itsemurhia, kaksoitsemurhia – onhan se jo jotain tavatonta, jotakin, joka jo maailman suurimmissa sivistyskaupungeissa herättää huomiota ja panee mielet kiihkoon, saatikka sitten pienen Suomen pienessä pääkaupungissa. Niin romantilliset asianhaarat, niin jännittävät

---

¹¹⁴ Keski-Suomi 5.9.1893, ”Itsemurha-rutto”.

¹¹⁵ ks. myös *Wiipurin Sanomat* 27.06.1895, ”Itsemurhaajien klubi”; *Wiipurin Sanomat* 7.8.1894, ”Itsemurhaajain yhdistys”.

¹¹⁶ *Wiipurin Sanomat* 18.7.1891, ”Itsemurhaajain yhdistyksen”.

suhteet!”¹¹⁷ Kirjoittajan ironinen kanta itsemurhiin tuskin on tullut suuren yleisön tietoisuuteen, sillä kirjoitusta lienee tulkittu vailla ajatustakaan ironian mahdollisuudesta.¹¹⁸ Opettavaiseksi tarinaksi lienee tarkoitettu englannista käännetty teksti, jossa kerrotaan paitakaupoilla olevasta miehestä. Hän huomaa ilmoituksen, jossa kauppias myy sata tusinaa paitaa 60 sentillä. Tiedusteltuaan kauppiaalta, kuinka paljon paidan omin käsin tehneelle tytölle voidaan kaikkien paidan kustannusten jälkeen maksaa palkkaa, saa mies vastaukseksi, ettei asia liikuta kauppiasta. ”Sen tytön, joka näitä paitoja neuloo, täytyy ennenpitkää tehdä itsemurhan eli tulla heikkomieliseksi”. Tämän jälkeen mies kaivaa taskustaan sanomalehdestä leikatun itsemurhailmoituksen, jossa kerrotaan pienen ompelijatyttösen itsemurhasta ja kirjeestä, jossa hän kertoo köyhistä oloistaan. ”Wieläkö nytkin woitte sanoa, ettei asia koske teitä?”¹¹⁹ Tarina muistuttaa lapsille luettavia satuja, joihin on kätkeyty opetus tai jokin syvällisempi merkitys. Tässä tapauksessa itsensä tappaminen perustellaan hyväosaisen kauppiaan harjoittamalla riistolla. Teko ei olekaan karmaiseva ja syntinen vaan ennemminkin asia josta tulisi keskustella ja jolle ei tulisi kääntää selkää. Toisaalta kertomus vahvistaa, että aikalaisten asenteet itsemurhaa kohtaan olivat penseät – umpikujaan ajautuivat ne muut, heikko-osaiset, alhaiseen kastiin kuuluvat ja mieleltään nyrjähtäneet.

Yksi viihteellisen kirjoitustyylin tarkoituksista oli tehdä jakoa sosiaaliluokkien välillä. Rahvaasta tarinoitiin hupailamalla, pilkkaamalla ja ivaamalla. Näin korostettiin sivistyneen kansanosan asemaa yhteiskunnan huipulla. Rahvasta arvotettiin moraalisesti ja heitä pidettiin ”toisina”, rappiolle alttiina väkijoukkona. Heidän älynlahjojaan ja sivistymättömyyttään pilkattiin avoimesti. Sivistyneistön sosiaalinen asema 1800-luvun lopulla määräytyi entistä enemmän taloudellisten tekijöiden eli varallisuuden mukaan ja muut tekijät, kuten syntyperä, menettivät hiljalleen merkitystään.¹²⁰ Maallinen tai henkinen omaisuus ei kuitenkaan ollut tae ikuisesta onnesta, vaan taloudellisia huolia ja masennusta. Joissain asioissa oli siis paremmin toimeentulevan väestön toimittava samoin kuin sosiaalisessa hierarkiassa alemmilla tasoilla olevat: ”Paljon löytyy näet vieläkin yksinkertaisia, köyhiä ja vähäpätöisiä ihmisiä, joista elämä monista kärsimyksistä ja wastoinkäymisistä huolimatta tuntuu waloisalta ja rakkaalta. Niistä

---

¹¹⁷ Wiipurin Sanomat 9.3.1892, ”Kirje Helsingistä”, S.I.

¹¹⁸ Valtonen 2003, 312.

¹¹⁹ Wiipurin Sanomat 25.7.1891, ”Asia ei koske minua”.

¹²⁰ Wirilander 1974, 396.

ottakaamme oppia!”¹²¹ Heitä oli kuitenkin lupa avoimesti pilkata ja heidän motiivejaan itsemurhalle pitää naurettavina. Nuoren lemменparin tehtyä kaksoitsemurhan kirjoitetaan ruotsalaisissa sanomalehdissä motiivina olleen ”rakkaus”, vaikka tosiasiaassa suomalaisen kirjoittajan mielestä teon syynä olivat ”surkuteltava kewytmielisyys, welwollisuuden tunteen puute ja luonteen heikkous”¹²² — kaikki alempiin yhteiskuntaluokkiin sopivia ilmauksia. Alhaisten ja kunniattomien motiivien lisäksi raakalaismaiset tavat kuolla aiheuttivat inhoa paremmassa väestöosassa. Hukuttautuminen, hirttäytyminen tai itsensä ampuminen oli jokapäiväistä, mutta ”toista on vähän, kun polttaa itsensä!” Tähän harvemmin tavattuun keinoon turvautui 55-vuotias kolleeginrekistraattori. ”Hän waleli itsensä petroolilla, sytytti itsensä palamaan ja ääntä päästämättä paloi melkein luihin asti. Silmät oliwat suunnattoman kiwun vaikutuksesta miltei tykkänään kuopistaan pullistuneet ulos”.¹²³

Wiipurin Sanomien numeroon 65 vuodelta 1889 on suomennettu venäläiskirjailija Fjodor Dostojevskin itsensä surmaamista käsittelevä tarina. Kertomuksessa vertaillaan kahta itsemurhaa, jotka päällisin puolin vaikuttavat samanlaisilta, mutta joiden tekijät vaikuttavat huomattavasti siihen, kuinka tekoihin suhtaudutaan. Dostojevskin tarina ilmentää onnistuneesti niitä asenteita, joita aikalaisilla oli itsemurhiin liittyen. Päähenkilön mukaan kukaan ei voi kunnolla käsittää ihmisen alkua ja loppua, sillä meille näyttäytyy vain pieni osa näiden kahden välillä ja sekin hyvin pintapuolisesti. Sen, mitä emme ymmärrä, täytämme mielikuvituksella. Tarinassa kuvaillaan kaksi nuoren naisen itsemurhaa. Toisessa nuori nainen myrkyttää itsensä kloroformilla. Toisessa naisen kohtaloksi koituu neljännessä kerroksesta katukivetykseen hyppääminen. Mikä erottaa nämä kaksi tapahtumaa toisistaan? Ensimmäisenä kuvailtu teko tehtiin elämään ikävystymisestä; tekoon ryhtynyt oli jättänyt jälkeensä paljonpuhuvan kirjeen: ”Aijon lähteä pitkälle matkalle. Jollei se onnistu, niin laitettakoon pidot ja wietettäköön heräämistäni samppanjalla. Jos se taas onnistuu, pyydän, ettei minua haudata, ennen kuin on aiwan warmaa, että olen oikein kuollut, koska näet on erittäin kamalaa uudestaan herätä eloon maan alla ruumisarkussa. Se ei ole lainkaan chique!”

Jälkimmäisenä kuvailulla, ikkunasta hypänneellä naisella oli Jeesuksen kuva

¹²¹ *Wiipurin Sanomat* 29.12.1897, ”Aikakauden sairaloisuutta”.

¹²² *Wiipurin Sanomat* 13.8.1889, ”Heikkohermoisuus”.

¹²³ *Wiipurin Sanomat* 5.4.1896, ”Uutta itsemurhain alalla”.

puserrettuna rintaa vasten teon hetkellä. Hänen kerrotaan surmanneensa itsensä työttömyyden vuoksi. Nyt lienee selvää, kumpi teoista saa osakseen ymmärrystä ja kumpi halveksuntaa. Päähenkilö kuvailee myrkyttäjän elämää sisällöttömäksi ja kuolemaa turhaksi: ”hän kuoli sielun taistelutta [--]. Polttawia kysymyksiä ei näytä hänellä olleen; niiden käsittämiseen, niihin tarttumiseen hänellä tuskin on ainetta aivoissaan...” Ikoni rinnoillaan kuollut nainen sen sijaan lähti ”nöyryydellä ja sisäisellä maltilla” ja koska Herra oli niin päättänyt. Lopuksi päähenkilö pohdiskelee, kumpi naisista kärsi enemmän ja onko säädyllistä edes kysyä moista.¹²⁴ Elämän täytyi olla kärsimystä, jotta siitä olisi ollut hyväksyttävää luopua. Vain hupakot ja houkat hukkaavat itsensä tylsyyden tai elämään kyllästymisen vuoksi. Heitä on syytäkin paheksua. Aidosti onnettomat ja selvästi siveelliset sen sijaan saavat osakseen ymmärrystä.

Etenkin *Wiipurin Sanomissa* ja *Keski-Suomessa* keskusteltiin itsemurhasta ilmiönä kepeämmän kirjoittelun muodossa. Molemmissa lehdissä ilmestyi muutaman sivun pituisia novelleja tai numerosta toiseen jatkuvia kertomuksia, joissa asiasta mainittiin. *Keski-Suomessa* ilmestyi lyhyehkö novellipätkä, jonka keskiössä on surullinen tragedia. Tarinassa nuori mies surmaa itsensä ampumalla. Hänen taskustaan löydetään testamentti, jossa teon syyksi kerrotaan onneton rakkaus ja ilmaistaan kuolevan viimeinen tahto siitä, kenelle maallinen omaisuus tulisi antaa. Tekoa kuvaillaan novellissa tutusti ”epätoivoiseksi”.¹²⁵ Eräässä pitkässä murhamysterissä itsemurhaa pidetään syntisenä tekona: ”Kun hän minut oli jättänyt, olin täydellisessä epätoivossa, ensimmäinen ajatukseni oli tehdä itsemurha, mutta Jumalan kiitos, minä onnistuin poistamaan tuon kavalan kiusaajan sillä kertaa!”¹²⁶ Uskonto toimi tässä tapauksessa pelastavana tekijänä, sillä ylempien voimien rukoilu poisti epäonnisen rakkauden mukanaan tuoneet tuskat. Toisin on Minna Canthin tapauksessa. Hänen elämäkerrastaan tehty suomennos kertoo hänen uskonnollisista pohdiskeluistaan, jotka melkein suistivat hänet hulluuteen. Canth kertoo olleensa hyvin kiinnostunut uskonasioista. Lapsena hän kuvitteli olevansa suorassa yhteydessä Jumalaan. Uskonnonopettajan mukaan Jumala kutsui luokseen ne lapset, joita hän rakasti. Tämä sai Canthin haikailemaan kuolemaa

---

¹²⁴ *Wiipurin Sanomat* 17.3.1889, ”Kaksi itsemurhaa”, kirjoittanut Fjodor Dostojevski.

¹²⁵ *Keski-Suomi* 13.6.1895, ”La belle Otéro”.

¹²⁶ *Keski-Suomi* 30.12.1890, ”Eksyksissä – kertomus eräästä Australiassa tapahtuneesta rikosasiasta”, Fergus Hume, s. 377.

niin kovasti, että hän ajatteli tekevänsä itsemurhan.¹²⁷ Esteeksi muodostui kuitenkin synnin pelko, sillä kristinuskon oppien mukaan itsensä surmanneet eivät saaneet nähdä Jumalaa.

Wiipurin Sanomissa otetaan erittäin sarkastiseen sävyyn kantaa lehtimiesten elämästä, joka kirjoittajan mukaan on suoranaista onnea ja auvoa. ”—me jo niin monta vuotta olemme toimittaneet tätä siunausta tuottavaa lehteä kaikkea tunnustusta ansaitsewalla tawalla”. Sanomalehtimiesten oloa kuvaillaan paratiisiksi maan päällä. Toimittajat eivät keskenään kilpaile jutunaiheista kuin koirat yhteisestä luusta, vaan toimivat jalossa yhteistyössä jalona pyrintönään edesauttaa ja valistaa lukijakuntaa. Sanomalehden kirjoittaminen on helppoa, sillä erilaiset ylemmät virkamiehet – papit, lääkärit ja pormestarit – suorastaan hyväsydämisesti tarjoavat juttujaan lehden julkaistavaksi. ”Itselle ei jää juuri muuta tekemistä kuin istua ja katsella kuinka lehti edistyy ja tilaajamäärä kasvaa arveluttavassa määrässä.” Yhdessä tuumin ylevien herrojen kanssa pyritään parantamaan maailmaa ja samaan hengenvetoon kirjoitetaan rahatoimikamarin tekemistä raharyöstöistä kaupungin kassaan. Itsemurhan tapahtuessa toimittaja miettii, haluaako hän koko asiaa edes mainita lehdessä. Olisiko kuitenkin parempi jättää mainitsematta asiasta, joka on jo aiheuttanut omaisille paljon mielihapaa? Tämä ei kuitenkaan ole toimittajan päätösvallassa oleva asia, sillä ”—kaikki paremmat ihmiset, jotka nykyään tekevät itsemurhan, kirjoittavat toimitukselle pikku kirjeen, jossa tekevät selvää tapahtuman syistä, lopputuloksesta, lieventävistä asianhaaroista y.m.” Olikin siis niin, että nämä paremmat ihmiset halusivat itse kirjoittaa itsellensä kuolinilmoituksen. Jotta ilmoitus mahtuisi jo laitojaan myöten täynnä olevaan lehteen, pyydetään kirjoituksen tuojaa jättämään toimituksen kassalippaaseen ”—joku viisikymmentä markkaa, korvaukseksi siitä, jotta he saavat latoa moisia hirveitä asioita näin myöhään yöllä”.¹²⁸ Rahalla oli siis hiljaisuuden lisäksi mahdollisuus ostaa palstatilaa, mikäli näin tahtoi. Tavarana tai palveluina toimitetut lahjukset olivat arkipäivää. Erheellisistä uutisista – joita toki sanomalehteen sanomalehteen lipsahtaa aniharvoin – eivät toimittajat joudu vastuuseen. Henkensä riistäneiden tehneiden omaiset lähettivät kirjeitä konttoriin omaehtoisesti, joten vastuu siirtyy heidän kannettavakseen. Artikkelillä herättelee huomaamaan, että toimittajat ovat loppujen lopuksi ihmisiä, joille sattuu

---

¹²⁷ Keski-Suomi 4.7.1890, ”Minna Canth”.

¹²⁸ *Wiipurin Sanomat* 5.12.1899, ”Sanomalehtimiehen elämä”.

inhimillisiä erheitä ja joiden täytyy toimia ylemmän tahon painostuksen ja yleisen paineen alla. Toisaalta he ovat lahjottavissa ja tavoittelevat omaa etuaan. Siksi virheelliset itsemurha-artikkelit eivät olleet harvinaisia ja niitä jouduttiinkin usein paikkailemaan.

3. SUKUPUOLI

Pohjoismaissa demografisten tilastojen keräys ja tutkiminen pohjautuu pitkään perinteeseen alkaen 1600-luvulta. Seurakuntien papeille annettiin tehtäväksi ylläpitää kirkonkirjoja, joihin tilastoitiin syntymät, avioliitot ja kuolemat. Suomessa ja Ruotsissa näiden kirkonkirjojen ylläpitäminen oli pakollista vuodesta 1686 lähtien.¹²⁹ 1700-luvulla perustettiin Ruotsissa ”Tabellverket” ja ”Tabellkommissionen”. Ne olivat päätoimielimiä, joihin tallennettiin статистиikkaa väestöstä.¹³⁰ Tabellilaitoksen seuraajana toimi Tilastolaitos, joka aloitti toimintansa seuraavalla vuosisadalla. Suomessa vastaava, väestötietoja tallentava instanssi perustettiin 1856.¹³¹ Kun Suomi irroitettiin Ruotsista, kerättiin Suomea koskevat väestötiedot hallituskonseljin (myöhemmin senaatin) tili- ja kamaritoimikuntaan, jonne tuomiokapitulien kokoamat tiedot lähetettiin. Tilastollisen päätoimiston väestöstä ja sen muutoksista julkaisemat luvut perustuivat seurakunnissa pidettyihin historiallisiin teksteihin ja kirkkoherran tai kappalaisen niistä laatimaan yhteenvetoon eli väkilukutauluun. Aluksi siitä käytettiin nimikettä Suomenmaan virallinen tilasto. Myöhemmin nimeksi vakiintui Suomen virallinen tilasto.¹³² Näihin tilastoihin kerättiin tärkeimmät tiedot itsemurhista – ketkä tekivät, miten tekivät ja miksi tekivät. Sukupuoli oli näistä helpoiten saatavilla oleva tieto.

Huolimatta näistä melko hyvistä systemaattisista tiedonkeruun edellytyksistä oli analyyttinen statistiikan kerääminen vielä kehittymätöntä. Sen kehittämistä ja jalostamista ajoi tiedonjano ja tarve saada yksityiskohtaista ja vertailukelpoista dataa. Edellisten tiedonkerääjien jättämät aukot haluttiin saada paikattua. Tutkimusta itsemurhista ajanjaksolla tehneet kirjoittivatkin teoksiinsa vastuuvapauslausekkeen, jossa he toteavat olevansa tietoisia puutteista ja mahdollisista virhetulkinnoista. Näihin rajoituksiin viitaten tutkijat toivoivat, että tilastoja edelleen parannettaisiin lisäämällä tutkimusten määrää.¹³³ Voiko tutkija luottaa tilastoihin, jotka ovat epämääräisiä? Useimmissa tapauksissa tämä ei ollut este, vaan tilastojen pohjalta tehtiin moraalisia tulkintoja ja yleisiä johtopäätöksiä. 1800-luvun menestyksenkäs tietojen tilastointi

---

¹²⁹ Sköld 2004, 8.

¹³⁰ Sköld 2004, 5.

¹³¹ Westerlund 1898, 114.

¹³² Holopainen, Helama, Partonen 2010, 178.

¹³³ Luef 2013, 3.

perustuu väitetylle objektiivisuudelle — käsitykselle siitä, että luvut ja faktat olivat kiistattomia.¹³⁴ Näin ei siis ollut, mutta syypäitä eivät ole huolimattomat tutkijat. Henkilön sukupuoli oli helpoimmin saatavilla oleva tieto, sillä se näkyi helposti päällepäin. Muut tiedot saattoivat kuitenkin jäädä pimentoon. Joissakin itsemurhatapauksissa oli yksinkertaisesti mahdotonta tietää, oliko tekijä toiminut tarkoituksellisesti vai oliko kyseessä vahinko. Ampumistapaukset, myrkyri yliannostukset ja kevätyäihin hukkumiset saattoivat olla pitkän pohdinnan tuloksia ja vakaasti harkittuja tekoja tai pelkkiä huolimattomuusvirheitä ja vahinkoja. Lääketieteen kehittyminen mahdollisti tilastoinnin tarkentumisen ja tulosten uskottavuuden parantumisen, mutta tilaa erheille oli silti olemassa.

Tieto, josta itsemurhatilastot koottiin, muodostui pääasiassa kolmessa eri kategoriassa:

- 1) Papit listasivat seurakunnassa tapahtuneet itsemurhat ja tiedot siirrettiin tabellilaitokseen.
- 2) Itsemurhat kirjattiin virallisesti oikeudenkäynneissä.
- 3) Lääketieteellinen itsemurharekisteri luotiin oikeuslääketieteellisen tutkimuksen yhteydessä.

Numerot toki vaihtelivat huomattavasti niin maiden kuin viranomaisten menettelyjen välillä, mutta tästä aikalaiset olivat tietoisia. Itsemurhastatistiikkoja käytettiin ja julkaistiin monessa eri kontekstissa, joita asiantuntemus ja tieteellinen tutkimus eivät rajoittaneet. Useat kansalliskuvailut ja sanomalehdet, jotka olivat suurten massojen suosiossa, julkaisivat näitä tietoja lukijoiden vaatimuksesta. Itsemurhista tuli näin osa julkista debattia. Statistiikkojen suosio näkyy hyvin niitä kirjoittaneiden ihmisten taustoissa, jotka olivat moninaiset. He olivat lääkäreitä, juristeja, intellektuelleja ja pappeja. Eri ammattikunnat käyttivät tilastoja välineenä keskustelussa, jossa puitiin kansakunnan senhetkistä tilaa.¹³⁵ Taustatekijät vaikuttivat suuresti siihen, kuinka tilastoja tulkittiin ja mitä tekijää milloinkin pidettiin syypäänä itsemurhien määrään.

---

¹³⁴ Ekström 1999, 138.

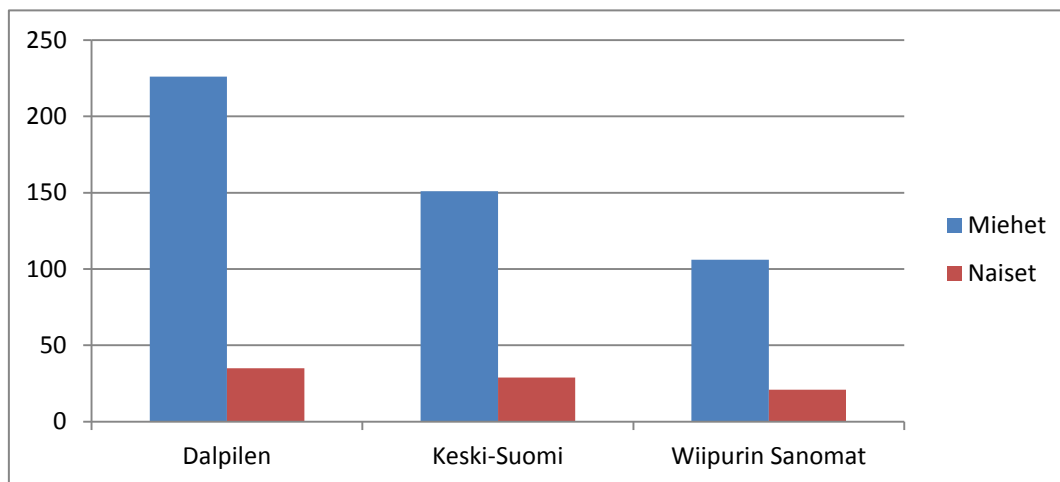
¹³⁵ Luef 2013, 4.

3.1 Miehet

Suomessa ja Ruotsissa, kuten lähes kaikkialla maailmassa, miehet tekivät enemmän itsemurhia suhteessa naisiin.¹³⁶ 1800-luvulla itsemurhan teki Suomessa viisi miestä yhtä naista kohti.¹³⁷ Verkko toteaa omissa tutkimuksissaan itsemurhien olevan Suomessa huomattavasti enemmän miesvoittoisia kuin Ruotsissa,¹³⁸ jossa noin 75% itsemurhan tehneistä oli miehiä.¹³⁹ 1800-l Sanomalehtien itsemurhailmoituksia tutkimalla nämä luvut näyttäsivät pitävän paikkansa, sillä naiset olivat artikkeleissa selvästi harvemmin edustettuina. Esimerkiksi Keski-Suomen 180 ajanjaksolla tapahtuneesta teosta ainoastaan 29 oli naisen tekemiä. Vastaavasti Dalpilenin 249 uutisesta naisen tekemiä oli 35. Joukossa oli sellaisiakin tapauksia, joissa nainen ja mies surmasivat itsensä samanaikaisesti tai suorittivat surmaitsemurhan.

Taulukko 1. Sukupuolijakauma sanomalehdissä

Lähde: *Dalpilen* 1.1.1890 - 31.12.1899, *Keski-Suomi* 1.1.1880 - 31.12.1899 & *Wiipurin Sanomat* 1.1.1885 - 31.12.1899.

Westerlund perustelee miesten suuremman määrällisen edustuksen itsemurhatilastoissa yhteiskunnallisen sukupuolen erona miesten ja naisten välillä. 1800-luvun porvarillisessa ihanteessa mies oli subjekti, aktiivinen toimija. Modernin miehen

¹³⁶ Saelan 1864, 16; Heiskanen 2007, 15.

¹³⁷ Setälä 1970, 45.

¹³⁸ Verkko 1949, 142.

¹³⁹ Ekström 2000, 170.

yksilöllistymisen huippuna pidettiin omaehtoista henkensä lopettamista, jossa ihminen nousee luojaansa vastaan luopumalla Jumalasta ja ottamalla käsiinsä vallan päättää omasta elämästään ja kuolemastaan.¹⁴⁰ Miehillä oli enemmän kunnianhimoa ja aktiivisempi poliittinen ja sosiaalinen elämä. Miesten tuli taistella omasta olemassaolostaan enemmän kuin naisten. Itsemurhia tutkinut italialislääkäri ja psykiatri Enrico Morselli kirjoittaa 1879: ”Olemassaolon vaikeudet, ainakin elämänkamppailusta johtuvat, kaatuvat raskaammin miehille”.¹⁴¹

Miesten luonteenpiirteiksi lasketaan äkkipikaisuus, kilpailuhenkisyys ja itsekeskeisyys. Naisia sen sijaan sitoi perhe ja koti. Tässä Westerlund päätyy samaan lopputulokseen kuin Saelan tutkimuksissaan. Sosiaaliset tekijät eivät olleet ainoita vaikuttajia miesten suurempiin itsemurhalukuihin. Westerlund toteaa naiseudessa itsessään olevan sisäsyntyisiä tekijöitä, jotka erottivat nämä kaksi sukupuolta toisistaan. Naisilla oli syvempi tunne-elämä (*”en djupare känsla”*), jonka ansiosta naiset kykenivät nöyrästä kantamaan eteentulleet vastoinkäymiset ja kärsimykset elämässä. Tämä sitoi naiset tiukemmin kiinni perheeseen.¹⁴² Toisaalta miehen vilkkaampi sosiaalinen elämä kotipiirin ulkopuolella ei tarkoittanut sitä, että hankalista elämäntilanteista olisi voinut puhua ääneen. Miesten kyvyttömyys puhua tunteistaan saattaa juontaa juurensa kasvatukselta, jossa miehen ei ollut soveliasta näyttää emootioitaan eikä ainakaan avautua ongelmista kuin korkeintaan muutaman oluttuopillisen jälkeen. Aikuisiällä tämä saattoi johtaa siihen, että kasvatusmuottiin mahtumaton oli vaarassa ajautua itsetuhokäyttäytymiseen.¹⁴³ On kuitenkin kärjistettyä ajatella, että jommalla kummalla sukupuolella olisi ollut vaikeampaa¹⁴⁴, sillä itsensä surmaaminen on tulosta monesta eri tekijästä.

Tutkimalla tunteita – tai niiden puuttumista – olisi ehkä helpompi ymmärtää itsensä surmanneen motiiveja. Kosto, pelko, kiintymys ja rakkaus ovat tunteita, jotka Durkheim mainitsee tutkimuksessaan. Miesten itsemurhia tutkittaessa on perinteisesti keskitytty

---

¹⁴⁰ Ambjörsson 1990, 38-46.

¹⁴¹ “The difficulties of existence, those at least which proceed from the struggle of life, bear more heavily on man”. Morselli 1879, 195, 197.

¹⁴² Westerlund 1898, 156.

¹⁴³ Achté, Lindfors, Lönnqvist & Salokari 1989, 70–71.

¹⁴⁴ Miettinen 2015, 376.

häpeään ja kunniaan. Niiden avulla on selitetty miesten syytä surmata itsensä.¹⁴⁵ Miesten kohdalla häpeä liittyy itsemurhatapauksissa työhön tai perhesuhteisiin. Häpeä on sosiaalinen tunne, joka syntyy kanssakäymisessä muiden ihmisten kanssa. Huoli siitä, miltä näyttää muiden silmissä ja omaa kunniaa uhkaavat tekijät syökseivät ahdistukseen.¹⁴⁶ Halu tappaa itsensä on raju ratkaisu päästä häpeästä tilanteessa, jossa pois muuttaminen tai hulluuteen vajoaminen eivät tuo toivottua ratkaisua.¹⁴⁷ Hankittu sosiaalinen stigma vaikutti pitkään eritoten pienissä kyläyhteisöissä, joissa ihmiset tunsivat toisensa hyvin ja olivat usein sosiaalisessa kanssakäymisessä. Oma julkinen kuva haluttiin pitää hyvänä ja tahrattomana. Keväällä 1899 tilallinen Anders Kahlin osoitti merkkejä levottomuudesta. Hän hautoi synkkiä ajatuksia, oli surumielinen ja itki ahdistustaan läheisten seurassa. Muutos Andersin luonteessa oli tapahtunut tammikuun jälkeen, jolloin hän oli käynyt tosinajattelijoiden kokouksessa. Synkkyys oli seurausta siitä, että miehen mielestä kyläläiset nauroivat hänelle, pilkkasivat ja ivasivat selän takana, puhuivat pahaa ja levittivät perättömiä juoruja. Ahdistus kasvoi niin kovaksi, että Anders hakeutui sairaalahoitoon. Hoidosta ei kuitenkaan ollut hyötyä, sillä yhteisönsä hylkimäksi tullut tilallinen ei kestänyt häpeän tunnetta vaan hirtti itsensä puuvajassa.¹⁴⁸

Joissain tilanteissa miehiin ei ole liitetty minkäänlaisia emootioita. Tunnekyvyttömyys voi selittää itsemurhatapauksia, joissa syyksi on kirjattu synkkä- tai raskasmielisyys, onneton tila, alakulo tai murheet. Miesten katsottiin antautuvan epätoivon ja sen mukanaan tuomien paheellisuuksien edessä helpommin kuin naisten.¹⁴⁹ On kuitenkin huomattava, että tunteiden näyttämättä jättäminen ei tarkoita niiden puuttumista. Naisten tunteet oli helpompi ottaa tutkimuksissa huomioon, sillä ne olivat näkyvämpiä kuin miesten, jotka tilanteesta riippuen saattoivat käydä kovaakin sisäistä kamppailua. Torppari Heikki Hiekkala leikkasi kurkkunsa auki partaveitsellä keväällä 1893 ja motiivina pidettiin synkkämielisyyttä, joka miestä oli jo jonkun aikaa vaivannut.¹⁵⁰ Kolmikymmenvuotiaan, työteliään talonpojan elämään väsymistä niin sielun kuin kehon sairaalloisuuden vuoksi kuvaillaan *Dalpilenissa* kertomalla, että hän on aina sanonut

---

¹⁴⁵ Honkasalo 2015, 112.

¹⁴⁶ Retzinger 2001, 65-66

¹⁴⁷ Jarrick 2000, 158-168.

¹⁴⁸ Dalpilen 11.04.1899, "Själfmord".

¹⁴⁹ Winslow 1840, 276.

¹⁵⁰ Keski-Suomi 18.4.1893, "Itsemurha".

olleensa kyllästynyt elämään. Viimeiseen kirjoittamaansa tekstiin hän vuodatti anteeksipyyntönsä ja kertoi olevansa sairas niin keholtaan kuin sielultaankin.¹⁵¹ Elämään väsymistä kuvaillaan useissa tapauksissa miesten ongelmaksi. Naisten väsymys ilmeni melankoliana ja hysteerisyytenä, miesten taas turhautumisena ja haluna luovuttaa.

Mies perheen elättäjänä koki asemansa vuoksi raskaimmin epäonnistumiset työelämässä. Perheen toimeentulon takaajana ja vastuunkantajana erilaiset häiriöt taloudessa iskivät lujimmin perheenpäähän, jonka kunnia oli uhattuna. Sivistyksen kehittyessä miesten itsemurhia pidettiin valtiollisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin mittarina.¹⁵² Menestys oli etenkin miehillä kunnian mitta. Varallisuuteen liittyvät seikat nostetaan usein esille *Dalpilenissa*, jossa vainajan taloudellinen tilanne ilmoitetaan ikään kuin ihmetyksen aiheena.¹⁵³ Taloudelliset huolet ja ongelmat työelämässä ovat olleet juuri miesten itsemurhamotiivi. Junan alle päättyi telegrafityönjohtaja Bädlundin elämä hetki sen jälkeen, kun hänet olit erotettu virasta. Hän oli saanut potkut huonon käytöksen vuoksi.¹⁵⁴ Kauppias Lundgrenin omaehtoisen surman kerrotaan olleen seurausta huonoista rahallisista oloista, sillä leskeksi jäätyään hän oli alkanut elää holtitonta elämää. Hän sytytti kauppansa tuleen ja hukuttautui seuraavana yönä.¹⁵⁵ Miesten motiivi itsemurhille oli useissa tapauksissa materialistisempi ja fyysisempi kuin naisten, joita taas koskettivat tunteet ja henkisyys.

Itsetuhon voisi katsoa olevan miesten käyttämä oma erityinen kieli, jonka kirjoittavat viina, tappelut ja itsemurhakäyttäytyminen. Itsemurhien ohella maskuliinisuuteen yhdistettiin tuhoava väkivaltaisuus, johon naiset ryhtyivät vain erittäin harvoin.¹⁵⁶ Suomessa miesten väkivaltaisuus ja siihen liittyvä väkivaltainen kuolleisuus ovat nykyäänkin Euroopan tilastojen kärjessä.¹⁵⁷ Miesten väkivaltainen käytös kotiooloissa oli

---

¹⁵¹ ”Han var 30 år gammal, nykter, ordentlig, arbetsam, i goda ekonomiska omständigheter och hade aldrig på minsta sätt antyd, att han tar trött på lifvet. Uti en anteckningsbok hade han emellertid nedskrifvit följande ord: »Förlåt mig allihop; jag är sjuk både till kropp och själ.” *Dalpilen* 28.6.1898, ”Trött på lifvet”.

¹⁵² Kushner 2009, 29.

¹⁵³ ks. esim. *Dalpilen* 18.11.1892, ”Själfmord”; *Dalpilen* 10.11.1893, ”Själfmord”; *Dalpilen* 19.7.1895, ”Själfmord”.

¹⁵⁴ Wiipurin Sanomat 14.8.1886, ”Itsemurha rautatiellä”.

¹⁵⁵ Keski-Suomi 25.7.1893, ”Tulipalo ja itsemurha”.

¹⁵⁶ Jarrick & Söderberg 1998, 61-62; Matikainen 2002, 40-41.

¹⁵⁷ Honkasalo 2015, 111.

paheksuttavaa mutta normaalia, sillä kurinpito oli perheessä miehen vastuulla.¹⁵⁸ Kun naiset toimivat kodin ja perheen suojaavassa piirissä, vaikutti miesten itsemurha-alttiuteen heidän kodin ulkopuoliset huonot elämäntapansa. Alkoholin käyttäminen oli 1800-luvun lopun tapauksissa miehillä yleistä: he olivat joko tunnettuja juomamiehiä tai käyttivät päihteitä hetkeä ennen tekoa. Aineistossani ei ollut ainuttakaan naista, jonka teon syyksi olisi kerrottu alkoholi. Kaksoitsemurhan junan alle hyppäämällä tehneiden piikatyön motiiveiksi *Keski-Suomen* artikkelissa vuodelta 1885 ilmoitetaan ”siveetön elämä”,¹⁵⁹ mutta uskon tämän viittaavan ennemminkin rakkauselämän paheellisuuksiin ja siveettömään sukupuolielämään kuin alkoholin liikakäyttöön. *Keski-Suomessa* pohdiskellaan viinan paheellisuutta ja heitetään ilmoille ajatus koko litkun hävittämisestä erään tapauksen yhteydessä. Pitkään jatkunut juopottelu oli aiheuttanut miehelle huonon omantunnon ja epätoivon ja muuttunut vähellen mielenhäiriöksi. Tämän seurauksena mies riisti hengen itseltään. ”Muun muassa oli hän päiwitellyt, ’ettei kenenkään pitäisi mennä Lylyyn töihin, siellä menee kaikki rahat wiinaan.’ Eikö paljo paremmalla kannalla tuonkin miehen elämä ja luonnollisempi loppu olisi ollut, jos tuota wiinaa ei olisi?”¹⁶⁰

Siinä missä naisen häilyväinen ja päättämätön mieli saattoi estää lopullisen teon, miehet tarttuivat epätoivoissaan aseeseen hetken mielijohteesta, sen kummempia miettimättä. Miesten suuremmat itsemurhaluvut ovat osaltaan osoitus siitä, että he onnistuivat tehtävässään paremmin kuin naiset. Miesten valitsemat itsemurhakeinot – ampuminen, räjähteiden käyttö tai kurkun leikkaaminen – jättävät vähän väliintulon varaa. Äkkipikaisuuksissaan toimeen tarttunut valitsi nopean ja varman tavan päättää elonsa. Tapahtumia kuvaillaan väkivaltaisiksi ja raaoiksi. Ruumiin kunto tällaisen teon jälkeen oli surkea, kuten itsensä dynamiitilla räjäyttäneen miehen tapauksessa: ”—nähtiin siellä miehen ruumis, päättä, kaulatta”.¹⁶¹ Muuan venäläinen sotamies heittäytyi liikkuvan junan alle sillä seurauksin, että keho silpoutui silmänräpäyksessä.¹⁶² Ampumatapauksissa miehet tähtäsivät itseänsä päähän, sillä se oli varmin keino varmistaa pikainen kuolema. Näissä tapauksissa surmapaikka on ollut ruumiin löytäjille groteski näky: verta ja aivonpalasia on eräässä ruotsalaisen työmiehen tapauksessa

¹⁵⁸ Jansson 2002, 53-55.

¹⁵⁹ Keski-Suomi, 11.4.1885, ”Kauhea tapaus rautatiellä”.

¹⁶⁰ Keski-Suomi 3.10.1891, ”Itsemurha”.

¹⁶¹ Keski-Suomi 20.7.1893, ”Kamala itsemurha”.

¹⁶² Keski-Suomi 7.3.1895, ”Kamala itsemurha”.

levinnyt pitkin ladon seiniä.¹⁶³ Verisiä itsemurhia pidettiin aikalaisten mielestä rohkeina ja siksi miehisinä.

Veli Verkon alkoholitutkimuksista lähtien on suomalaisella kansanluonteella selitelty ja yksinkertaistettu itsemurhia liittämällä ne tiettyyn ihmisryhmään. On syytä muistaa, että käsite ”kansanluonne” ei huomioi, että kansa on sukupuolittunut miehiksi ja naisiksi. Käsite sivuuttaa senkin faktan, että itsemurhakuolleisuus koskee suurimmaksi osaksi miessukupuolta. Miehiä ei voida niputtaa yhdeksi yhtenäiseksi ryhmäksi, joka toimisi väkivaltaisuuden suhteen samalla tavalla kaikissa tilanteissa.¹⁶⁴ Naiset kykenevät väkivaltaan siinä missä miehet, eikä pelkkä syntyperä selitä tietyn ihmisryhmän sisäsyntyistä taipumusta ottaa itseltään henki. Monia suomalaisia itsemurhatutkimuksia yhdistää niiden mustavalkoinen, ty pistetty näkökanta itsemurhista ja niiden tekijöistä puhuttaessa.

3.2 Naiset

Naista pidettiin 1800-luvun porvarillisessa katsantokannassa kristillis-siveellisen ihannemaailman selkärankana, siveellisenä olentona ja yhteisön koossapitävänä voimana. Naisen tärkeimpänä tehtävänä pidettiin ennen kaikkea kasvattamista, sillä heidän kontolleen jätettiin jälkikasvusta huolehtiminen. Ihanteen täydellisin ja luonnollisin edustaja oli porvarillinen, keskiluokkainen nainen.¹⁶⁵ 1800-luvun lopun naista koskeviin mielikuviin vaikutti käsitys naisesta, joka antaa ruumiinsa ja sielunsa muiden ihmisten palvelemiseen. Naisen rooli oli elää muita ihmisiä – vanhempiaan, aviomiestään ja lapsiaan – varten ja vasta viimeiseksi itseään varten. Naisen itsemurhan perimmäisenä syynä oli tarpeettomuuden tunne. Jos naisella ei ollut ketään, kelle omistautua, hänellä ei myöskään ollut syytä elää.¹⁶⁶ Kontrastit miesten ja naisten itsemurhamotiivien välillä kuvastivat ”todellisen naiseuden kulttia”, jossa naisen epäonnistuminen yrityksessä noudattaa hurskautta, puhtautta, kotielämää ja

---

¹⁶³ Dalpilen 12.05.1893, ”Själfmord”.

¹⁶⁴ Honkasalo 2015, 112.

¹⁶⁵ Häggman 1994, 183-187.

¹⁶⁶ Gates 1988, 127.

alistuvaisuutta johti hulluuteen ja kuolemaan.¹⁶⁷ Feminiinisten olettamusten ytimessä oli näkemys naisesta uutta elämää synnyttävänä, ei sitä tuhoavana olentona. Sukupuolen ominaisuuksiksi listattiin pehmeys, passiivisuus, kainous, tunteellisuus, hoivaavuus, huolehtivaisuus ja väkivallattomuus.¹⁶⁸ Heidän katsottiin olevan uskonnollisempia kuin miesten, mikä oli vahva suoja itsemurhia vastaan. Freud kirjoittaa itsemurhan olevan kuin äitiys: ”Itsensä myrkyttäminen on raskaaksi tulemista; hukuttautuminen lapsen kantamista; korkealta putoaminen synnyttämistä”.¹⁶⁹ Ei siis ihme, että yhteiskunnan tukipilarit horjahtelivat naisten antaessa periksi elämän vastoinkäymisille ja surmatessaan itsensä. Monessa tapauksessa tämä tarkoitti oman hengen lisäksi jälkikasvun elämän viemistä.

Saelan toteaa naisten itsemurhien vähyyden suhteessa miehiin perustuvan mahdollisesti siihen, etteivät he liikkuneet yhtä paljon kuin miehet ja heidän elämäntapansa olivat säännöllisemmät. He eivät tällöin saaneet yhtä paljon itsemurhiin johtavia vaikutteita kuin miehet.¹⁷⁰ Tätä argumenttia on kuitenkin myöhemmin kritisoitu, sillä käytännössä maailma oli naisille avoin ja maanomistukseen liittymättömät ammatit olivat heidän saavutettavissaan. Usealla naisella oli yhteisössään merkittävä rooli paikallisessa kaupankäynnissä; tämä koski niin naimattomia, naimisissa olevia kuin leskinaisiakin.¹⁷¹ Silti naisia kehoitettiin pysymään poissa maskuliinisiksi koetuista tehtävistä, kuten politiikasta ja kaupankäynnistä, sillä mitä enemmän naiset lähestyvät miesten roolia, sitä tutummaksi tulevat miehisen roolin mukanaan tuomat ongelmat. Paheksuttavana tekona pidettiin naisten sekaantumista taiteisiin ja kirjallisuuteen, sillä niiden katsottiin olevan enemmän miesten alaa.¹⁷²

Naisten itsemurhat yhdistyvät aikalaisten mielissä vahvasti emootioihin ja tunne-elämän häiriöihin. ”Naisten eläväinen mielikuvitus” sai aikaan sen, että naiset olivat tunteidensa vietävissä, ja näin ollen suojattomampia elämässä vastaantuleville pettymyksille.¹⁷³ 1800-luvun lopulla uskottiin, että liika älyllinen toimeliaisuus vaurioitti naisen hermoja,

---

¹⁶⁷ Welter 1966, 151-155.

¹⁶⁸ Showalter 1987, 122–123; Johannisson 1994, 17, 19; Riving 2005, 88–89.

¹⁶⁹ Freud 1955, 162.

¹⁷⁰ Saelan 1864, 17.

¹⁷¹ Jarrick & Söderberg 1998, 35-38, 217-219; Miettinen 2012, 113-116.

¹⁷² Reeves 1897, 189-190.

¹⁷³ Westerlund 1914, 788–789.

joita pidettiin erityisherkkinä. Hermosairauksien seurauksena naisen riski surmata itsensä saattoi kohota, jolloin oli turvallisinta, että nainen pysyi sivistymättömänä ja kouluttautumattomana.¹⁷⁴ Siksi ei olekaan ihme, että naisolentoa kuvailtiin eräänlaiseksi tabula rasaksi, tyhjämieliseksi olentoparaksi. Naisten kuvailtiin tekevän selvästi vähemmän itsemurhia maailman joka kolkassa kuin miesten, koska he ovat myös käyneet vähemmän kouluja. Pohjimmiltaan naiset olivat traditionalisteja ja käyttäytyivät vakiintuneiden uskomusten perusteella. Älyllisiä tarpeita naisilla ei katsottu olevan.¹⁷⁵

Vaikka itsemurhat olivat ja ovat enemmän miehiä koskettava ongelma, ei naisten ongelmia tule vähätellä. Vaikka esimerkiksi sota, rikokset tai vankeus eivät juurikaan koskeneet naisia, oli heillä omat riskinsä ja vaikeudet kohdattavanaan. Leskeksi jääminen, yksin mahdollisesta perheestä huolehtiminen ja köyhyys johtuen naisen rajallisista mahdollisuuksista ammatinharjoittamiseen olivat ajan naisille yhä kipupisteitä, vaikka edellisvuosisatoihin verrattuna olot olivatkin hieman parantuneet ja naisten elämänpiiri laajentunut.¹⁷⁶

Naisten itsemurhia selitettiin hyvin usein mielenhäiriöllä. Mielenhäiriöt jaettiin kahteen, erityisesti naisia uhkaavaan sairauteen: neurasteniaan ja hysteriaan. Neurastenia eli heikkohermoisuus kielii sairastajan sielukkuudesta ja hienostuneesta hermostosta ja määrittyi näin yläluokkaan kuuluvien naisten sairaudeksi. He sairastivat kotona ja maksoivat kalliista yksityislääkäreistä, kun taas alemman luokan kohtalo oli päätyä mielisairaalaan.¹⁷⁷ Heikkohermoisuuden diagnoosia käytti amerikkalainen George Beard jo 1860-luvun lopulla. Vaivan oireet olivat moninaiset. Lueteltuja taudin seurauksia olivat esimerkiksi väsymys, epätoivoisuus, punastelu, levottomuus, selkävaivat, ahdistus, ruuansulatusvaivat, fobiat, unettomuus ja päänsärky.¹⁷⁸ Nämä tekijät saattoivat aiheuttaa ihmisessä impulsiivisen halun lopettaa kärsimys nopeasti ja tehokkaasti. Heikkohermoisuus ei katsonut sukupuolta tai taloudellista tilaa. Koska taudinkuva oli kovin laaja, oli yksikin näistä oireista helppo yhdistää mielen sairauteen. Pitkään jatkunut päänsärky ja unettomuus eivät olleetkaan osoitus esimerkiksi pitkään

---

¹⁷⁴ Kortelainen 2003, 194–196.

¹⁷⁵ Durkheim 1985 (1897), 185.

¹⁷⁶ Andersson 1998, 54–59.

¹⁷⁷ Johannisson 1994, 146–151.

¹⁷⁸ Oppenheim 1991, 93–94; Johannisson 1994, 141; Uimonen 1999, 75.

jatkuneesta stressistä vaan nimenomaan merkki mielenhäiriöstä.

Naisen ja itsemurhan välistä kytköstä perusteltiin 1800-luvulla kahdella eri tavalla. Ensimmäisenä selityksenä oli naisen fyysinen ja henkinen heikkous, jonka seurauksena naisella ei luonnollisesti ollut mielenlujuutta eikä rohkeutta. Nämä ominaisuudet yhdistettiin kykyyn vastustaa itsemurhaa ja naisten ajattelisi siksi päätyvän kyseiseen toimeen useammin kuin miesten. Näin ei tilastojen perusteella kuitenkaan ollut. Toisen selityksen mukaan naiset kärsivät enemmän mielisairauksista ja koska henkensä vieminen oli hullun teko, naisten olisi kaiken järjen mukaan pitänyt tehdä enemmän itsemurhia kuin miesten. Ongelmana oli kuitenkin se, että naisten itsemurhat olivat harvinaisempia kuin miesten, jolloin molemmat perustelut olivat vailla totuus pohjaa. Tämä ei kuitenkaan estänyt yhdistämästä nimenomaan naissukupuolta mielisairauksiin ja heikkouteen. Vanhat oletukset jatkoivat yhä eloaan.¹⁷⁹

Naisen ominaisuuksiksi luettiin arkuus, väkivallattomuus, uskonnollisuus, nöyryys, ja luontainen vastenmielisyys väkivaltaista tekoa kohtaan. Näiden ominaisuuksien perusteella nainen ei miehen tavoin surmannut itseään syvimmänkään murheen kohdatessa. Saelan yhdistää itsemurhiin miehisiinä pidettyjä ominaisuuksia: itsekkyuden, brutaaliuden ja väkivallan. Lisäksi Saelan päätyy samaan lopputulemaan kuin Durkheim selittämällä miesten itsemurhien yleisyyttä liikkuvammalla elämäntavalla, jonka seurauksena mies altistui itsemurhaan vaikuttaville tekijöille useammin kuin nainen. Tappaminen luokiteltiin maskuliiniseksi teoksi ja itsensä surmannut nainen toimi vastoin naisellista, pehmeää ja äidillistä luontoaan. Itseltänsä hengen riistävä nainen määrittyi siten epänaiseksi, henkisesti häiriintyneeksi ja hulluksi olennoiksi, joka mielenhäiriössään suoritti miehisen teon.¹⁸⁰ Itsemurhien ehkäisyssä patriarkaalinen perhemalli oli yksi useimmin esiinnousseista ratkaisuista.¹⁸¹ Naisten tuli pysyä kotona ja jättää kodin ulkopuoliset työt miehen hoidettavaksi. Paras suojautumiskeino itsemurhaa vastaan oli koti ja perhe, jotka itsessään olivat suoja moraalista kärsimystä vastaan.¹⁸² Nämä romantiikan aikana muotoutuneet näkemykset elivät vahvana ennen kaikkea lääketieteellisessä tutkimuksessa, jossa naisten ja miesten

---

¹⁷⁹ Gates 1988, 125.

¹⁸⁰ Salmela 2011, 35.

¹⁸¹ Kushner 2009, 20.

¹⁸² Boismont 1856, 633.

välisiä sukupuolisia eroja pidettiin itsestäänselvyyksinä.¹⁸³ Sitten on todettu, että sosiaalisesti parhaiten yhteiskuntaan sopeutuneissa valtioissa naiset tekivätkin enemmän itsemurhia kuin miehet.¹⁸⁴

1800-luvun tutkijat ovat hyvin ristiriitaisia puhuessaan naisten itsemurhista. Heidän oli vaikea tehdä yhdenmukaista päätöstä siitä, pitikö naisten itsemurhien vähäisyys verrattuna miehiin tulkita tahdonvoiman puutteeksi vai sen osoitukseksi. Tutkijoita hämmensi sekin, tuliko naisia pitää liian heikkoina itsemurhan suorittamiseen vai oliko kyvyttömyys sittenkin osoitus miehiä korkeammasta moraalista. Tässä tapauksessa nainen olisi rohkeampi kuin mies, sillä nainen ei antaisi niin helposti periksi. Oli vaikea hyväksyä ajatusta, jonka mukaan nainen olisi miestä vahvempi tai ylempänä henkisellä tasolla. Naisten sitkeys kestää vaikeat tilanteet ja elämän eteen kasaamat vastoinkäymiset sopivat äidin rooliin, mutta itsemurhista keskustellessa ne muuttuivat osoitukseksi heikkoudesta. Selityksiä kehiteltiin ja naisten itsemurhien harvinaisuutta perusteltiin esimerkiksi naisten miehiä suuremmalla velvollisuudentunnolla ja pelokkuudella.¹⁸⁵ Näkemykset naisten itsemurhista perustuivat pitkään fyysisiin ja psyykkisiin ominaisuuksiin. Selitykseksi tarjottiin naisten turhamaisuutta, yleisempää uskovaisuutta, älyllisen rohkeuden puutetta, huonoa keskittymiskykyä ja siitä johtuvaa kyvyttömyyttä suunnitella kunnolla surmatyötä sekä passiivista elämän kolhujen kestämistä.¹⁸⁶ Ristiriitaiset näkemykset saivat pontta itsemurhaharjoittelusta, sillä niissä naisista puhuttiin erilaiseen sävyyn kuin miehistä.

Kapea elämämpiiri toimi suojaavana kilpenä. Aineiston naiset olivat joko hyvässä taloudellisessa asemassa olevan miehen vaimoja tai palvelustyttöjä. Suurimmassa sassa tapauksista naisen elämäntilanne ei käy ilmi. Naisten itsemurhista on tehty varsin vähän tutkimusta ja aineistona on tavallisesti käytetty virallisia tilastoja. Tehty tutkimus on ollut lähinnä vertailua: miten naisten itsemurhat eroavat miesten itsemurhista? Aineiston vähäisyyden vuoksi tutkimukset ovatkin yleensä melko karkeita luonnoksia.¹⁸⁷ Aineistossani naisia oli selvästi vähemmän kuin miehiä: alle 50. Huomionarvoista on se,

---

¹⁸³ Myllykangas 2014, 103.

¹⁸⁴ Steinmetz 1894, 55-60.

¹⁸⁵ Gates 1988, 127-128.

¹⁸⁶ Palonen 1989, 217.

¹⁸⁷ Palonen 1989, 210.

että neljässä tapauksessa kyseessä oli joukkoitsemurha. Vuonna 1899 kerrotaan *Keski-Suomessa* kaksoitsemurhasta, jossa äiti ja tytär surmasivat itsensä hukuttautumalla. Ikävään tapaukseen oli syypäänä kiivas perheenisä, jolle tyttären avioton raskaus tuli yllätyksenä. Tilanne aiheutti kotona riitoja, jonka seurauksena äiti tyttärineen katosi jättäen jälkeensä 40 markkaa palvelustytön löydettäväksi.¹⁸⁸ 1890 *Wiipurin Sanomat* uutisoi kokonaisen perheen joukkoitsemurhasta Moskovassa. Tarina on juonenkäänteineen kuin näytelmä. Viisihenkinen perhe, äiti tyttärineen, lähettää palvelustytön hakemaan kalaa torilta. Kala on myrkytetty ja äiti kuolee sitä syötyään. Siskokset sairastuvat, mutta jäävät henkiin. Eräänä iltana juovat tyttäret teetä ja viinaa juottaen sitä seurassa olleelle palvelustytölle saaden samalla taivuteltua tämän pysymään yön poissa. Kun seuraavana päivänä kukaan ei avaa ovea, joudutaan se särkemään väkisin. Asunnossa odottaa lohduton näky: äidin jo mädäntynyt ruumis sängyssä ja viisi sisarusta siistissä rivissä lattialla makaamassa. Tytöt olivat kuolleet häämyrkytykseen ja jättäneet paikalle saapuneiden löydettäväksi anteeksipyytelevän kirjeen.¹⁸⁹ Äidistä puhutaan leskenä, joten yksi motiivi siskosten itsemurhalle lienee ollut kurja taloudellinen tilanne. Etenkin köyhyys olikin monen naisen motiivi surmata itsensä. Naisten oli ilmeisesti helpompi suostutella ystävättärensä tai perheenjäsenensä samaan tekoon kuin miesten, jotka taas halusivat kuolla yksin. Siinä missä mies oli yksilö, eli nainen melko näkymättömästi. Tästä seurasi se, että nainen saattoi kuolla normaalisti kaikessa hiljaisuudessa, ei dramaattisesti itseään surmaten.

---

¹⁸⁸ Keski-Suomi 12.08.1899, "Espoossa tapahtuneen kaksois-itsemurhan".

¹⁸⁹ Wiipurin Sanomat 26.4.1890, "Niitä näitä".

4. Ikä ja siviilisäät

Lehtiartikkeleissa ikä on mainittu toisinaan vain summittaisesti – todetaan kuolleen ollut nuorukainen, vanhus tai työikäinen. Välillä iästä ei artikkelissa ole puhetta kuin epäsuorasti. Mainitaan lapsen tai lasten ikä tai kerrotaan pitkästä työurasta. On kuitenkin mielenkiintoista huomata, kuinka usein ikä on ilmoitettu tarkasti, välillä kerrotaan jopa syntymäkuukausi. Tästä voitaneen päätellä, että ihmiset stereotyyppisesti liittivät tietynlaiset itsemurhat tiettyyn ikäkauteen ja pitivät tietyissä elämänvaiheissa tehtyjä surmia hyväksyttävimpinä kuin toisia. Ikääntyneen väestön elinoloihin vaikuttivat sosiaalinen status, raha- ja etenkin perhetilanne. Nämä asiat vaikuttivat siihen, oliko vanhuksen elämä hyvää, tyydyttävää vai kehnoa. Läheiset ja perheenjäsenet pitivät huolta iäkkäistä¹⁹⁰ Vanhukset kärsivät fyysisistä vaivoista, jotka estivät työnteon ja pahimmillaan halvaannuttivat kokonaan. Nuoren itsemurha oli aina tragedia; vanhan ja raihnaisen itsetappo taas keino nopeuttaa väistämätöntä. On mahdollista, että vanhuksen tapauksessa teosta vaiettiin tai sen selitettiin olevan vahinko. Näin kävi esimerkiksi tapauksissa, joissa vanhus hukutti itsensä: selitys vanhuksen heikosta kunnosta selitti kömpelyyden ja tästä johtuneen kuoleman.¹⁹¹ Nuoremman ihmisen tapaturmainen kuolema herätti enemmän epäilyksiä eikä tapauksia yhtä usein selitelty luonnollisilla syillä.¹⁹²

Nygård toteaa kirjassaan ”Itsemurha suomalaisessa yhteiskunnassa” itsemurhan olevan erityisesti jo vanhemmalle iälle ehtineiden tapa lopettaa kurjaksi käynyt elämä. Vanhusten toimeentulo oli 1800-luvun lopulla huono ja elämä ylipäätään vaikeaa niin aineellisesti kuin hengellisesti tarkasteltuna.¹⁹³ Yhteiskunta suhtautui vanhuksiin penseästi ja kitsastellen – eläke oli ainoa heille tarjolla oleva tuki.¹⁹⁴ Ikähaarukka on kuitenkin suuri, sillä itsemurhia tehdään joka ikävuosikymmenellä. Nygård puhuu elämänsä lopettamisesta ikääntyvän ja raihnaistuvan ihmisryhmän elämänkaareen kuuluvana ilmiönä, mutta samaan hengenvetoon toteaa tutkimusten osoittavan

---

¹⁹⁰ Vilkuna 2010, 50-53, 59.

¹⁹¹ Vilkuna 2010, 37-44.

¹⁹² Vilkuna 2010, 43.

¹⁹³ Nygård 1994, 46.

¹⁹⁴ Setälä, 1970, 45.

työikäisten (21-60 –vuotiaat) tekevän kolme neljäsosaa kaikista itsemurhista.¹⁹⁵ Saelan päätyy tutkimuksissaan siihen, että useimmat itsemurhat tehtiin juuri 20–40 vuoden iässä. Tällöin pääteltiin kyseisten ikävuosien olevan voimakkaimpien ja kiihkeimpien intohimojen aikaa¹⁹⁶.

Durkheim katsoo itsemurhien lisääntyvän vanhuutta kohden ja sanoo yhdeksänkymmentävuotiaiden tekevän enemmän itsemurhia kuin ”parhaassa iässä olevat miehet”.¹⁹⁷ Naisten ja miesten välillä ei tässä ole suurta muutosta, sillä ikääntyvät naiset ja miehet tekevät suunnilleen saman verran itsemurhia.¹⁹⁸ Durkheim viittaa ranskalaisen psykiatrin Jean-Étienne Dominique Esquirolin tutkimuksiin, joissa Esquirol pitää vanhuutta ihmisen elämänhalun kiihottajana. Ihminen tietää olevansa lähellä loppua ja haluaa päästä sinne asti hinnalla millä hyvänsä. Yleisö hyväksyi Esquirolin näkemyksen, mutta perusteellisten tutkimusten jälkeen teoria oli hylättävä. Eri ikäluokan itsemurhia tarkemmin tutkittaessa selvisi, että ihmisten halu surmata itsensä nousikin vuosi vuodelta aina vanhuuteen saakka.¹⁹⁹ Durkheimin ja Saelanin näkemykset ovat perin erilaiset, mutta Durkheim käsittelee lähinnä Keski-Euroopan maita (Ranskaa, Saksaa, Italiaa) ja käyttää ikätilastoja hyväkseen pohtiessaan itsemurhan periytyvyyttä, ei niinkään ottaakseen kantaa siihen, minä ikä kautena tekoon erityisesti ajaudutaan. Kumpikin on kuitenkin yhteneväinen siinä, että itsemurha koskee kaikkia väestönosia riippumatta iästä, etnografisista tekijöistä, sukupuolesta tai sosiaalisista taustoista.

Ruotsin osalta tilastot eivät juuri poikkea Suomen vastaavista. Itsemurhien lukumäärä nousee sielläkin iän mukana. Arne Jarrick kertoo omissa Ruotsia koskevissa pohdintoissaan, että ikääntyminen korreloi itsemurhien määrän kasvun kanssa.²⁰⁰ Saelan kritisoi Ruotsin tapaa tilastoida ihmiset ikäluokittain liian laajasti: vuoteen 1860 asti Ruotsissa oli käytössä ainoastaan kolme ikäluokkaa²⁰¹. Tämä hankaloittaa vertailun tekemistä. Saelanin käyttämät tiedot olivat pääasiassa peräisin

---

¹⁹⁵ Nygård 1994, 46.

¹⁹⁶ Saelan 1864, 18.

¹⁹⁷ Durkheim 1979, 96.

¹⁹⁸ Saelan 1864, 20.

¹⁹⁹ Saelan 1864, 18.

²⁰⁰ Jarrick ym. 1998, 31.

²⁰¹ 0-25 –vuotiaat, 26-50 –vuotiaat ja yli 50 vuoden ikäiset.

ruumiinavauskertomuksista. Tiedot kertomuksissa olivat puutteelliset ja siksi osin vääristyneet, mitä tutkimuksissa pahoitellaan. Ikä on yksi niistä seikoista, joita vainajasta ei aina saatu selville.²⁰² Hän kertoo tilastotieteen tilan olevan Suomessa vielä varsin kehittymätön eikä siksi suhtautunut varauksettomasti tilastoihin koottuihin tietoihin. Kriittisesti Saelan suhtautuu lisäksi itsemurhien lukumäärään, joita todennäköisesti oli reippaasti enemmän, kuin tilasto kertoo.²⁰³ Tilastopuutteista huolimatta itsemurhien tutkiminen katsottiin tärkeäksi, sillä puutteellisetkin tilastot antoivat tärkeää tietoa siitä, miten itsemurhat kehittyivät ja kuinka niitä voitaisiin ehkäistä. Yksittäisten itsemurhien tutkiminen antoi lisäksi uutta tietoa lääketieteelle ja kiihotti yleistä keskustelua aiheen ympärillä.

Wiipurin Sanomissa kirjoitetaan itsemurhiin päätyvien olevan iältään yleensä 50 ja 60 ikävuoden välillä, vähän vähemmissä määrin 30 ja 40 ikävuoden välillä. Todetaan lisäksi surullisinta olevan se, että itsemurhiin ryhtyvät ajoittain nuoret ja jopa lapset.²⁰⁴ Nuorten tekemistä itsemurhista keskustellaan niin ikään *Wiipurin Sanomissa*. Kerrotaan nuortenpuoleisten itsensä surmaajien tahtovan ympäröidä itsensä loistokehällä urhoollisuutta osoittaen tai koetetaan kuolla jollakin tavalla, joka on valheellisen kaunis.²⁰⁵

Nuorten itsemurhien syyksi yleistetään silkka huomionhaku ja suoranainen halu päästä otsikoihin. Ennen kaikkea nuorten pelättiin ottavan mallia itsemurhista, joita sanomalehdissä mainostettiin suurin kirjaimin. Vuotta aiemmin samassa julkaisussa pohdiskellaan murheellisena, kuinka ”itsemurhakiihko on levinnyt nuorisoon, vieläpä lapsiin”. Syyksi mainitaan esimerkiksi huono koulutodistus.²⁰⁶ *Keski-Suomessa* lasten itsemurhien lisääntyminen ei ihmetytä. Nuoriso kehittyy liian aikaisin siveettömien vanhempien holhouksen alaisena. He rypevät paheissa ja viheliäisyydessä menettäen näin nuoruutensa voimat.²⁰⁷ Jo äidinmaidosta pienokaiset imevät itseensä ylellisyyttä asuntojen, vaatteiden ja ruuan suhteen. Tämä ylellisyyden ainainen

---

²⁰² Saelan 1864, 25-26.

²⁰³ Saelan 1864, 5.

²⁰⁴ *Wiipurin Sanomat* 20.4.1893, ”Itsemurhista”.

²⁰⁵ *Wiipurin Sanomat* 12.2.1891, ”Kirje Tanskasta”.

²⁰⁶ *Wiipurin Sanomat* 20.9.1891, ”Itsemurhien lukumäärä lisääntyy”.

²⁰⁷ *Keski-Suomi* 20.4.1893, ”Itsemurhista”.

tavoittelu elämässä johtaa kyllästymiseen ja ”kauniiseen kuoloon”.²⁰⁸ Lapsista huomataan ”liikanaista röyhkeyttä, ylenmääräistä tunteellisuutta ja selwään näkywää rikoshimoa”, jota turmeleva kasvatustapa synnyttää. Ratkaisuksi tarjotaan uskonnollisuutta ja tiukkaa siveyskasvatusta.²⁰⁹ Jos lapsen tai nuoren itsemurhalle olisi ollut jokin muu kuin perheeseen liittyvä motiivi, se ohitettiin ja syyttävä sormi osoitettiin kohti vanhempia.

Lasten tekemät itsetapot muodostavat vain pienen osan tilastoa. Lasten tekemiä itsemurhia 1900-luvun alkupuolella tutkinut Sven Erkkilä mainitsee lasten itsemurhien syiksi kurjat kotiolot. Sosiaalisilta taustoiltaan lapsi-itsemurhaajat kuuluivat pääosin joko työväenluokkaan tai maalaisväestöön, enemmistönä tilalliset. Suurin osa lapsi-itsemurhista tapahtui maaseudulla. Vielä painavampana syynä Erkkilä pitää kuitenkin mielisairautta, sillä lapsen tekemä itsemurha oli poikkeuksesta osoitus mielen nyrjähtäneisyydestä. Lasten suorittamat teot tarjosivat itsemurhatutkimukselle toisenlaista näkökulmaa, sillä ne tehtiin hieman erilaisista syistä kuin aikuisten tapauksessa. Tutkimus osoitti, että lasten itsemurhien motiivina olivat ”vähäpätöiset syyt” ja mielen impulsiivisuus. Ratkaisuksi Erkkilä ehdotti niin kutsuttua mentaalihygieenistä kasvatusta, kuten esimerkiksi partiota²¹⁰, joka tuki lapsen kasvamista yhteiskuntakelpoiseksi, hyveelliseksi kansalaiseksi.²¹¹ Vähäpätöisenä syynä voitaneen pitää 12-vuotiaan ruotsalaispojan motiivina hirttää itsensä: hänen vanhempansa olivat kieltäneet häntä lähtemästä luistelemaan ystäviensä kanssa.²¹² Keski-Suomessa uutisoidaan Berliinissä tapahtuneesta surmatyöstä, jossa 14-vuotias poika oli saanut vanhemmiltaan toruja kevytmielisestä käytöksestä. Tästä suivaantuneena antoi poika ladatun revolverin kuusivuotiaalle veljelleen ja käski tämän laukaista. Pikkuveli teki työtä käskettyä.²¹³ 11-vuotias ruotsalaispoika hirtti itsensä saatuaan toruja koulun ikkunoiden rikkomisesta.²¹⁴ Lapset kärsivät nuoresta iästään huolimatta fyysisistä vammoista ja rajoitteista samaan tapaan kuin vanhemmalle iälle ehtineet. Lapsuus tai nuoruus ei ollut este halulle lopettaa elämänsä, jota toki olisi ollut jäljellä enemmän

---

²⁰⁸ Wiipurin Sanomat 29.12.1897, ”Aikakauden sairaloisuutta”.

²⁰⁹ Keski-Suomi 29.7.1897, ”Rikokset ja siwistys”.

²¹⁰ Erkkilä 1937, 537-547.

²¹¹ Ojakangas 1995, 310-311.

²¹² Dalpilen 21.2.1896, ”Själfmord af 12-åring”.

²¹³ Keski-Suomi 26.1.1893, ”Pikku tietoja”.

²¹⁴ Keski-Suomi 27.9.1892, ”11-vuotinen poika”.

kuin vaikkapa jo keski-ikäen ehtineillä. Vähäpätöisenä motiivina itsemurhaan ei voida pitää kymmenvuotiaan pojan hirttäytymiseen ajanutta tekijää – luukuoliota.²¹⁵

Aikuisiällä solmittiin avioliitto, perustettiin perhe ja tehtiin töitä. Nämä positiivisiksi elämän kehitystehtäviksi mielletyt asiat olivat kuitenkin osallisena ikäkaudella tehtyihin itsemurhiin. Avioliitot kariutuivat, perheet hajosivat, kuolema oli elämässä enemmän läsnä kuin lapsuudessa ja nuoruudessa. Työ aiheutti stressiä ja mielialojen ailahtelevaisuutta ja töiden loppuminen melankoliaa tai häpeää. Nämä tekijät olivat motiiveina vanhuuden ja lapsuuden välimaastossa olevien itsemurhiin. Toisaalta hyvin sujuva avioliitto tai perhe-elämä ilman suurempia vastoinkäymisiä ei ollut taie onnellisuudesta tai tasapainoisuudesta. 30-vuotiaan miehen itsemurhaa ihmeteltiin, sillä häntä kuvailtiin hyväksi työmieheksi, joka oli ahkera, raitis ja taloudellisesti mainiosti toimeentuleva. Hän ei koskaan lähipiirissään puhunut ääneen siitä, kuinka ulkoisesti hyvä elämä uuvutti häntä. Omaisille jätetyssä kirjeessä hän kuitenkin kertoo olevansa perin väsynyt elämään.²¹⁶ Ulkopuolisten oli vaikea huomata, että mikään olisi ollut vinossa.

län ohella siviilisäätö jää tilastoissa usein epäselväksi. Lehtiartikkeleissa se mainitaan kuitenkin usein ja jos itsemurhaajan motiivi teolle ei ollut tiedossa, saatettiin naimattomuutta tai epäonnistunutta avioliittoa herkästi käyttää syynä onnettomaan tekoon. Avioliiton itsemurhia vähentävää vaikutusta ei havaittu vielä 1800-luvun tutkimuksissa, vaan tuolloin tekivät itsemurhia eniten juuri naimisissa olevat. Miesten kohdalla teon selitettiin johtuvan elättäjän roolista ja epätoivosta, johon heidät ajoi ainainen huoli perheen toimeentulosta.²¹⁷ Saelanin tutkimuksista Ruotsissa vuonna 1830-1861 selviää, että kaikista itsemurhan tehneistä 56,5% oli avioliitossa. Lukeman perusteella Saelan tulee yksimieliseen johtopäätökseen, että avioliitto on merkittävä syy itsemurhiin. Hän viittaa ranskalaistutkimuksiin, joissa yhteneväisesti todetaan itsemurhien olevan tavallisempia naimisissa olevien keskuudessa. Hän pohtii, miksi naimisissa olevat henkilöt päätyvät riistämään elämänsä useammin kuin naimattomat.

---

²¹⁵ Dalpilen 25.11.1892, "Själfmord af mindreårig". ks. myös Keski-Suomi 19.12.1895, "Itsemurha".

²¹⁶ Dalpilen 28.6.1898, "Trött på lifvet".

²¹⁷ Setälä 1970, 47.

Yhteiselo tuo mukanaan monimutkaiset ihmissuhteet, parisuhteen ongelmat ja ehkäpä taloudellisia huolia, mutta voivatko nämä yksin selittää itsemurhan yleisyyden avioliitossa?²¹⁸ Avioliitto luo siis tietynlaisia huolia, mutta sen lisäksi sosiaalisen tukiverkon. Nygård viittaa kansanomaiseen käsitykseen, jonka mukaan yksinäisellä ihmisellä on henkisesti vaikeampaa. Hän kuitenkin kumoaa käsityksen tilastolla, jossa päätyy samaan tulokseen kuin Saelan: kun naimisissa olevia ihmisiä on paljon, he tekevät paljon itsemurhia. Leskeksi jääminen nosti itsemurhalukuja 1800-luvulla ja 1910-luvulla niin Suomessa kuin Ruotsissa. Tilastot kertovat siviilisäädyn ja itsemurhien välisen suhteen olevan Ruotsin ja Suomen suhteen muutenkin yhteneväiset koko 1800-luvun ajan. Samaan aikaan kun itsemurhat lisääntyivät, yleistyivät avioerot ja halukkuus sitoutua avioliittoon väheni.²¹⁹ Perhe- ja läheissuhteet ovat 1800-luvun jälkeen olleet keskiössä useissa itsemurhan selittäviä tekijöitä käsittelevissä psykologisissa ja tilastollisissa tutkimuksissa. Tutkimustulosten mukaan epäonnistunut parisuhde tai puolison kuolema ovat kumpikin merkittäviä itsemurhakuolleisuuden riskitekijöitä ja selittäjiä.²²⁰

Avioerojen ja itsemurhien väliseen suhteeseen viitataan sanomalehtikeskustelussa, jossa kaksi ilmiötä nähdään toistensa vastinparina. Näin kirjoitetaan *Keski-Suomen* artikkelissa vuodelta 1895: ”Avioerot ja itsemurhat. Tutkittaessa avioero- ja itsemurhatilastotiedettä eri maissa, huomaa että siinä suhteessa vallitsee suuri yhtäläisyys. Näyttää tosiaankin siltä kuin erot ja itsemurhat, niin erilaisia kuin ne owatkin, riippuisivat samasta syystä eli paremmin sanoen syyryhmistä, jotka vielä owat epäselvät.”²²¹ Yhtäläisyys maitten välillä on siis selvä, samoin kuin avioerojen ja itsemurhien riippuvuus toisistaan. Aivan yhtä selvää ei ilmeisesti kuitenkaan ole se, mitä nämä syyryhmät ovat. Avioero koetaan yleisesti negatiivisena elämänmuutoksena, jonka seurauksena perheen yhtenäisyys järkkyy. Pitkään avioliitossa olleen naisen identiteetti oli rakentunut miehen ja lasten ympärille ja mies perheen päänä hoiti perheen taloutta. Puolison kuoleman tai avioeron jälkeen naisen taloudellinen asema heikentyi huomattavasti. Vastaavasti naisen kuoltua miehen tuli hoitaa naisen rooli, kodista ja jälkeläisistä huolehtiminen. Samassa sanomalehdessä kirjoitetaan muutamaa vuotta myöhemmin, että liian aikaisin naimisiin

---

²¹⁸ Saelan 1864, 21-22.

²¹⁹ Nygård 1994, 47-48.

²²⁰ Lönnqvist, Aro & Marttunen 1993, 2, 65-68.

²²¹ Keski-Suomi 5.3.1895, s. 4.

päätyneet miehet ovat heikkoja itsemurhan kiusauksen edessä, toisin kuin samanikäiset naimattomat. Naimisissa olevien halukkuus elämän päättämiseen kasvaa jatkuvasti 50 ikävuoteen asti, kunnes alkaa hiljalleen laskea. Sitä vastoin naimattomien itsemurhahalukkuus alkaa tässä elämänvaiheessa nousta ollen 70-vuotiailla naimattomilla jopa 11 kertaa suurempi kuin samanikäisillä avioliitossa olevilla. Naisia tämä suhde ei näy koskettavan.²²²

---

²²² Keski-Suomi 23.7.1887, s. 4.

5. Ammatti ja asema

Ihmisen asema yhteiskunnassa on monen eri seikan määräämä tekijä, mutta sukupuolen ohella ammatti määritteli ihmisen aseman hyvin tarkasti 1800-luvulla. Sanomalehtiaineisto kattoi koko elämän kirjon loisista akateemikoihin ja työttömistä kruununprinsseihin. Suurin osa itsemurhien tekijöistä työskenteli joko maatilain töissä isäntänä, loisena tai palvelijana. Toiseksi suurimman ryhmän muodostivat rivityöläiset, jotka tekivät vaihtelevaa fyysistä työtä esimerkiksi tehtaissa. Joukossa oli armeijan palveluksessa työskenteleviä, akateemikkoja ja opiskelijoita. Ihmisen sosiaalinen status ei tosin ollut kiveenhakattu, vaan se saattoi vaihdella huomattavastikin riippuen siitä, missä ihminen liikkui. Asema kotona oli eri kuin asema kylässä tai kaupungilla. Arvohierarkiassa nousu mahdollisti itsemurhan sattuessa hellempään käsittelyyn, sillä tunnetuista henkilöistä ja arvostetuissa ammateissa työskennelleistä kirjoitettiin paljon myönteisemmin kuin alhaisemmilla sosiaaliluokilla olleista. Arvohierarkian huipulla olleiden teoille löytyi useammin jokin järkkyvä syy, kuten taloudelliset huolet tai yleinen väsymys elämään. Hyvin työnsä hoitaneen akateemisen kansakoulunopettajan itsemurhaa kuvaillaan paljon suopeammin ja neutraalimpaan sävyyn mainiten hänen pitkän työuransa²²³, kun taas kuin tunnettu juomamies saa osakseen halveksuntaa ja päivittelyä huono-osaisuutensa ja viinanhimonsa vuoksi.²²⁴

Taloudellissosiaalisia tekijöitä on historian kannalta huomattavasti helpompi selvittää kuin psyykkisiä tekijöitä, joita on vaikea muuttaa numerotiedoksi. Nygård tosin korostaa, että tärkeintä ei ole tekijän taloudellisen aseman tarkastelu, vaan sosioekonomiset ominaisuudet ovat havaintoarvoja. Ne antavat mahdollisuuden tarkastella itsemurhaa yksilön elämään liittyvänä yhteisötapatumana.²²⁵ Hedelmällistä on tutkia sitäkin, missä määrin tietyn ammatin harjoittaminen vaikuttaa itsemurhien lukumäärään. Elinkeinojen ryhmittäminen on oiva keino konkretisoida asiaa.²²⁶

1800-luvun lopussa kansa jakaantui sivistyneistöön ja rahvaaseen. Sivistyneistöstä oli vielä eroteltavissa kahteen eri ryhmään: vanhaan, lähinnä ruotsinkieliseen yläluokkaan

---

²²³ Keski-Suomi 8.8.1895, "Itsemurha Lappeenrannassa".

²²⁴ Keski-Suomi 28.7.1894, "Itsemurhan yrityksiä".

²²⁵ Nygård 1994, 24.

²²⁶ Nygård 1994, 50.

ja suomenkielisen sivistyneistön dominoimaan uuteen keskiluokkaan. Jako ei tosin ollut aivan näin jyrkkä eikä se myötäillyt tarkasti kielirajoja. Nouseva sivistyneistö tunnisti erityislaatuisuutensa ja halusi tehdä pesäeron rahvaaseen kansanosaan. Rahvasta pidettiin sivistymättömänä, siveettömänä ja paheellisena. Ratkaisu ongelman eliminoimiseksi oli rahvaan kesyttäminen valistuksella. Ylemmän luokan arvot kuten kristillinen moraalit, siveellisyys ja isänmaallisuus olivat malleja, joita jokaisen tulisi noudattaa. Tässä valossa hyväosaisen, keskiluokkaisen kansalaisen teko oli pelottava mutta kiehtova – varsinkin silloin, jos kyseessä oli nainen. Jos kyseessä taas oli alempaan luokkaan kuulunut, oman käden kautta itsensä surmannut, oli teko lähes luonnollinen ja odotettavissa oleva teko sivistymättömältä kansalaiselta.²²⁷ Työttömät, julkijuopot ja rikolliset kuuluivat tähän halveksuttavaan kansanosaan. Kummeksuttavana tekona ei pidetty ruotsalaisen työmiehen päätöstä ampua itseään päähän. Mies oli tunnettu häiriökäyttäytymisestään ja toimi selkeästi niin kuin hänen oli odotettukin käyttäytyvän. Mies oli toimitettu hoitoon hänen rähinöityään kylän raitilla, mutta luonteensa mukaisesti hän kieltäytyi tästä toimenpiteestä ja lopetti elämänsä väkivaltaisesti ja raaoin ottein.²²⁸

On hyvä huomata, että naisten ammatteja on selvästi vaikeampi tutkia kuin miesten. Naisten ammatti mainitaan vain harvoin, sillä naista tarkastellaan osana kokonaisuutta eikä niinkään yksilönä. Siksi ”ammatti” voi olla esimerkiksi vaimo. Jos naisella ei ollut aviomiestä, puhutaan hänestä tyttärenä tai kerrotaan esimerkiksi koulutustaustasta. Näin esimerkiksi *Keski-Suomessa*, jossa itsemurhan tehnyt nainen saa arvoaseman ”pastorin tytär”.²²⁹ Myös *Wiipurin Sanomissa* nainen määritellään miehen kautta milloin kauppiaan²³⁰ tai talonpojan²³¹ tyttäreksi. Lehtiartikkeleissa mainitaan naisen urasuuntauksen sijaan joko hänen aviomiehensä tai vaihtoehtoisesti isänsä ammatti. Tässäkin tapauksessa tilastot ovat hajanaiset, puutteelliset ja jopa virheelliset.

Saelanin aineisto käsittää 784 tapausta vuosilta 1851–1860. Lukemat ovat suurimmaksi osaksi yhteneväiset sanomalehdissä ilmoitettujen ammattien kanssa. Siitä tosin

---

²²⁷ Valtonen 2003, 321.

²²⁸ Dalpilen 10.5.1895, ”Själfmord”.

²²⁹ Keski-Suomi 20.1.1891, ”Itsemurha”.

²³⁰ Wiipurin Sanomat 28.5.1889, ”Itsemurha”.

²³¹ Wiipurin Sanomat 10.8.1889, ”Itsemurha onnettomasta rakkaudesta”.

puuttuvat kaikki maatalousyhteisön ulkopuoliset ammatit, joten varsinaista vertailua on hankala tehdä. Eniten itsemurhia Suomessa Saelanin mukaan ovat tehneet talonpojat (28,8 prosenttia), sen jälkeen palvelijat (10,3 prosenttia), torpparit (12,5 prosenttia) ja loiset (10,3 prosenttia). Naisista suurin osa on ollut joko tilallisia, loisia, kerjäläisiä tai palvelijoita. Palvelusväkeen kuuluvat erottuvat Saelanin mukaan tilastoista miehiin verrattuna, sillä he tekevät tässä suhteessa enemmän itsemurhia. Selittävänä tekijänä mainitaan mahdollinen riippuvuus isäntäväestä tai epäsuotuisten vaikutusten alaiseksi joutuminen. Nuoret naiset joutuivat jättämään sosiaalisen piirinsä ja muuttamaan vieraalle paikkakunnalle. Uusi elämänpiiri outouksineen ja pelkoa herättävine kokemuksineen altisti itsemurhalle. Joskus piikatyön ajoi kuolemaan ei-toivottu raskaus.²³² Sivistyneistöön ei Saelanin aineistoissa kuulunut yksikään nainen. Ruotsissa suurin osa henkensä vieneistä oli tilallisia ja maatyöläisiä. Nygård toteaa samoin tutkimuksissaan, että 1800-luvun itsemurhaajista valtaosa lukeutui alempiin yhteiskuntaluokkiin.²³³ Varsinainen yllätys tämä ei toki ole, sillä suurin osa suomalaisista kuului juuri tähän ryhmään. 1800-luvun alun itsemurha-ammatteihin lukeutuivat torppari, palkollinen ja talonpoika, mutta jo vuosisadan loppuun tultaessa kaupungillistuminen muokkasi tilastoja. Tilalle tulivat tehdastyöläiset ja pikkuporvarit.²³⁴

Erikoisuudeksi mainitaan vankien tekemät itsemurhat, joita Ruotsissa on sattunut selvästi enemmän kuin Suomessa. Erityisolosuhteet provosoivat itsemurhia. Omavaltaisen kuoleman valinneista vangeista suurin osa on useampaan kertaan tuomittuja, etupäässä henkirikoksia tehneitä. Eräs vankilassa itsensä hirttänyt mies oli joutunut telkien taakse murhattuaan naisen.²³⁵ Vankilaan joutuminen oli häpeällistä, sillä rikkeet johtivat maineen menettämiseen. Vähäpätöisempään tekoon, tässä tapauksessa viinavarkauteen, syylistynyt Oskar Salminen myrkytti itsensä vankilaan jouduttuaan.²³⁶ Puolustusvoimissa itsemurhalukemat ovat jonkin verran korkeampia kuin muuten samanikäisten miesten keskuudessa.²³⁷ Tämä selittynee armeijassa työskentelevien helpommasta pääsystä käsiksi aseisiin. Toisaalta kyseessä on jälleen

---

²³² Nygård 1994, 52.

²³³ Nygård 1994, 51.

²³⁴ Setälä 1970, 46.

²³⁵ Keski-Suomi 19.7.1882, "Itsemurha".

²³⁶ Keski-Suomi 26.4.1898, "Itsemurha".

²³⁷ Setälä 1970, 47.

tilastoväärentymä: mukaan on laskettu suomalaisten ohella venäläiseen sotaväkeen kuuluvat, sillä ajan käytänteiden mukaan murhaluvut tilastoitiin sen perusteella, mistä paikasta ruumis oli yhytetty. Koska Venäjän armeijassa itsemurhia sattui suhteellisen tiuhaan, nostaa se siis suhteellista lukua korkeaksi.²³⁸

Parhaaksi keinoksi välttää itsemurha oli olla siveellinen ja osallistua säännölliseen elämään ja työntekoon. Lisäksi painotetaan kohtuullista elämää ja säännöllistä vaihtelua niin ruumiin kuin sielun työn ja levon välillä.²³⁹ Houkutuksista tuli kieltäytyä. Kaupunkeja pidettiin näiden houkutusten ja pahojen tapojen tyyssijana, sillä niiden asukkaat kokivat enemmän melankoliaa, malttamattomuutta ja uskonnottomuutta. Maalliset paheet ja kirkollisen auktoriteetin hylkääminen johtivat paheisiin ja sairauksiin. Kaupungeissa elettiin irstaampaa elämää kuin maaseudulla, mikä oli omiaan ajamaan ihmisen itsemurhan partaalle.²⁴⁰ Voltaire kirjoittaa: ”Syy, miksi itsemurhia tapahtuu kaupungeissa enemmän kuin maaseudulla on se, että maalla vain ruumis kärsii; kaupungissa taas mieli. Kyntäjällä ei ole aikaa olla melankolinen”.²⁴¹ Kaupungistuminen sai miehet omaksumaan feminiinisiä piirteitä, kun taas naisille ilmaantui miehisiä ominaisuuksia. Kaupungit tarjosivat houkutuksia, joita heikko ihmismieli ei kyennyt vastustamaan.²⁴² 1836 kirjoitetun raportin mukaan itsemurhat olivat yleisimpiä siellä, missä ihmiset kouluttautuivat enemmän ja harvemmassa siellä, missä koulutuksen sijaan keskityttiin fyysisen työn tekemiseen.²⁴³ Ihminen tarvitsi ”auktoriteettia johtamaan intohimoja ja hallitsemaan tekoja” ja koska etenkin kirkon valta-asema oli maaseudulla paremmin näkyvässä kuin kaupungeissa, tehtiin jälkimmäisessä aina enemmän itsemurhia.²⁴⁴ Yksistään kaupungistumista tai kansan maallistumista on kuitenkin turha syyttää kasvaneista itsemurhaluvuista. Suurin tekijä itsemurhatutkimuksissa on tilastointi ja sen tarkkuus, jonka olemme jo todenneet melko häilyväiseksi.

---

²³⁸ Nygård 1944, 51.

²³⁹ Keski-Suomi 20.2.1892, ”Itsemurhasta”.

²⁴⁰ Kushner 2009, 20.

²⁴¹ Voltaire 1774, 394.

²⁴² Kushner 2009, 20-21.

²⁴³ Kushner 2009, 22; Brouc 1836, 252, 261.

²⁴⁴ Esquirol 1821, 588-590.

6. Tekotapa

Taulukko 2: Itsemurhien tekotavat ja esiintyvyys

Tekotapa	Esiintyvyys aineistossa
Ampuminen	Hyvin yleinen
Hirttäytyminen	Hyvin yleinen
Hukuttautuminen	Yleinen
Teräaseen käyttäminen	Yleinen
Kemiallisten aineiden käyttäminen	Yleinen
Junan alle heittäytyminen	Epätavallinen
Itsensä räjäyttäminen	Epätavallinen
Muut tavat ²⁴⁵	Harvinainen

Lähde: *Dalpilen* 1.1.1890 - 31.12.1899, *Keski-Suomi* 1.1.1880 - 31.12.1899 & *Wiipurin Sanomat* 1.1.1885 - 31.12.1899.

Ikävän teon kammoksuminen kansan keskuudessa liittyy siihen, että se tehtiin lähes aina väkivaltaisesti; joissain tapauksissa omaisille ei jäänyt ruumista jonka voisi haudata. Joissain tapauksissa ruumis oli pahoin turmeltunut. Keinoja on toki teoriassa yhtä monta kuin ihmismieli kykenee keksimään, mutta käytännössä huomataan, että ratkaisutavat olivat melko harvassa. Taulukossa 2 on esitetty sanomalehdissä kerrotut tekotavat. Itsensä surmanneet päätyivät tapauksesta toiseen melko samantapaisiin valintoihin, mikä kertoo niiden tehokkuudesta. Toisaalta voidaan pohtia, johtuiko tietyn tavan valinta jäljittelystä. Joissain tapauksissa useampi perheenjäsen surmasi itsensä tismalleen samalla tavalla. *Dalpilen*issä kerrotaan vuonna 1899 sattuneesta tapauksesta, jossa nuoremman veljensä kanssa kadulla kulkenut mies vetäisi yhtäkkiä taskustaan

²⁴⁵ Muita aineistossa esiintyneitä tapoja: korkealta hyppääminen, itsensä näännyttäminen, tukehduttaminen, itsesytytys.

aseen ja ampui itsensä keskelle katua.²⁴⁶ Vaikka ilman ennakkovaroituksia oman perheenjäsenen edessä tehty teko oli jo itsessään karkea, lisää sen häkellyttävyyttä uutisessa mainittu seikka – tekijän isovelji oli päättänyt päivänsä tismalleen samalla tavalla. Mikäli itsemurhan tehnyt oli hyvin läheinen ja perheenjäsenelle rakas, saattoi teko järkyttää lähiomaisen mielen ja aiheuttaa itsetuhoisia ajatuksia. Samalla tavalla itsensä surmaaminen saattoi johtua joko mallista, jonka läheinen oli teollaan antanut tai esimerkiksi kunnianosoituksesta. Suomessa tapahtui vastaava tapaus, jossa muutaman viikon välein surmasivat veljekset itsensä hirttäytymällä.²⁴⁷ Kummankaan miehen motiivia teolle ei oltu onnistuttu selvittämään.

Itsemurhaaja valitsi yleensä omaan sosiaaliseen kulttuuriinsa liittyvän tavan: puukon, aseiden tai köyden. Tekovälineeksi valittiin arkipäivän töissä käytetty esine, jota osattiin käsitellä. Tuttu väline varmisti teon onnistumisen. Ratkaisu kuvaa enemmänkin elämänpiirin konkreettista kovuutta, ei kansan yleistä raakuutta.²⁴⁸ Naiset eivät juuri tarttuneet aseisiin, sillä he eivät osanneet käsitellä niitä eivätkä he päässeet niihin käsiksi yhtä helposti kuin miehet.²⁴⁹ Miehet harrastivat enemmän metsästystä ja kävivät armeijan, jossa aseita käsiteltiin. Armeijan käynti ei tosin juurikaan koskenut suomalaisia, mutta tulee ilmi tilastoista ja artikkeleista, sillä niihin on merkitty venäläisotilaiden tekemät itsemurhat. Tilasto on siis tässäkin tapauksessa epäluotettava, sillä siihen merkittiin kuolinpaikka eikä eroteltu kansalaisuuksia.

Tilastojen ja sanomalehtiartikkelien perusteella voidaan argumentoida, että keinot viedä oma henki ovat sukupuolittuneita, sillä miehet ja naiset suosivat eri keinoja. Yksinkertaistaen voidaan sanoa, että miehet valitsivat väkivaltaisemmat tavat, kun taas naiset suosivat keinoja, joissa he kykenivät säilyttämään arvokkuutensa kuoltuaankin. Hukuttautumista pidetään naissukupuolelle ominaisena tyylinä.²⁵⁰ Maalaisoloissa työskennelleet naiset liikkuvat paljon kaivon ympärillä. Nygård kirjoittaa, että osalle kaivo oli ainoa mahdollinen hukuttautumipaikka.²⁵¹ Suomea ajatellen tämä ajatus tuntuu kummalliselta, sillä jokea, järveä tai suonsilmäkettä ei liene hankala löytää.

---

²⁴⁶ Dalpilen 20.6.1899, ”Själfmord”.

²⁴⁷ Keski-Suomi 11.7.1893, ”Itsemurha”.

²⁴⁸ Nygård 1994, 54-55.

²⁴⁹ Nygård 1994, 55-57, 68-69.

²⁵⁰ Nygård 1994, 55-57, 62-65; Saelan 1864, 24-26.

²⁵¹ Nygård 1994, 62.

Hukkomalla tehtyjä itsemurhia tehtiinkin Suomessa vähän vesistöjen lukumäärään nähden; Ruotsissa tapauksia oli huomattavasti enemmän. Kaivon hukuttautuminen varmisti sen, että ruumis löydettiin, kun taas jokeen tai järveen hukkuneiden ruumiit saattoivat kadota tai muuttua tunnistamattomiksi. Onnettomuuden luomat tilastoharhat itsemurhatilastoissa olivat hukkimistapausten kohdalla yleisiä. Heikoilla kevätjäillä käveleminen ja muut vesistöjen lähistöllä tapahtuneet onnettomuudet olivat yleisiä ja rajanveto tarkoituksellisen itsensä tappamisen ja vahingon välillä hankalaa.

Oletus naisen väkivallattomuudesta vaikutti – ja vaikuttaa yhä – niin naisten itsemurhia koskeviin käsityksiin kuin varsinaisiin tekoihin. Miehet tarttuivat tappaviin välineisiin suutuspäissään herkästi. Miesten itsemurhien yleisyys selittyy heidän käyttämillään ”kovemmillä” itsemurhatavoilla, kuten ampumisilla, jotka johtavat varmemmin kuolemaan. Naiset taas päätyvät keinoihin, jotka vievät aikaa eivätkä välttämättä onnistu, esimerkiksi myrkyä käyttäminen tai julkisella paikalla hukuttautuminen. On mahdollista, että naisten itsemurhaamistavat ovat suoraa seurausta käsityksestä, jonka mukaan naisen ominaisuuksiin ei kuulu väkivalta vaan päinvastoin helläkätisyys. Tästä johtuen miehet johtavat itsemurhatilastoja, naiset itsemurhayritystilastoja.²⁵²

Sanomalehtien perusteella useimmiten valitut tavat surmata itsensä ovat hirttäytyminen ja ampuminen. 1800-luvulta lähtien on Suomessa suosituin keino sekä miesten että naisten keskuudessa ollut hirttäytyminen. Tähän päätyvät niin Durkheim, Saelan kuin Nygård.²⁵³ Sen oletettiin tuottavan vähiten tuskia ja aiheuttavan nopeimman kuoleman. Esitettiin edelleen, että itsemurhalla uhkaileva, huomionhakuinen henkilö valitsi mieluummin köyden. Köysi saattoi olla huonosti kiinnitetty tai sen pituus laskettu yläkanttiin. Tekijä saattoi arvioida jonkun ehtivän vielä estää aikeet; hirttäytymiskuolema ei tapahtunut sekunneissa, ellei putoamismatka ollut pitkä. Henkensä lopettamista yrittävä saattoi laskelmoida, että köysi katkeaisi, jolloin seurauksena olisi pelastus mutta sen lisäksi tavoiteltu huomio. Todellisuudessa katkeamistapaukset olivat harvassa, ja useimmiten tekoon ryhtynyt kuoli köyden katkeamisesta huolimatta.

---

²⁵² Setälä 1970, 48.

²⁵³ Durkheim 1979, 356; Nygård 1994, 56; Saelan 1864, 25.

Hirttäytyminen määriteltiin 1800-luvun loppupuolella tukehtumisen muodoksi, jossa kaulan ympärille laitettiin kuristumisväline. Kuolema tuli, kun väline kiristyi ruumiin painon johdosta. Tätä määritelmää kuitenkin venytettiin, sillä ihmiset käyttivät hirttäytymiseen välillä keinoja, jotka eivät varsinaisesti mukailleet tuota sääntöä. Itsensä tällä keinolla surmannut saattoi olla sellaisessa asennossa, että hänen voisi sanoa ennemminkin tukehtuneen kuin hirttäytyneen.²⁵⁴ *Wiipurin Sanomissa* kuvaillaan tapausta, jossa mies hirtti itsensä saunassa istualtaan kaulaliinan avulla.²⁵⁵ Hirttäytyminen eroaa tukehtumisesta siinä, että tukehtumisessa ei vaikuta ruumiinpaino vaan tekijän oma toiminta.²⁵⁶ Esimerkkinä tukehtumiskuolemasta toimii juutalainen sotamies, joka tunki lusikalla sukan kurkkuunsa ja heitti henkensä.²⁵⁷ Hirttäytymisen suosiota kasvattaa se, että se on vaihtoehdoista helpoin toteuttaa – narua tai muita tekoon soveltuvia välineitä oli helppo saada ja teko voitiin toteuttaa jopa ovenkahvaan itsensä ripustamalla. Teko tehtiin vakaassa harkinnassa, mistä kertoo paikan ja ajan valinta. Toisin kuin esimerkiksi ase tai myrkyn käyttö, vaati tämän tavan valinta suunnittelua ja aikaa, sillä tekoa oli valmisteltava. Herra Bengtsson oli jo aiemmin päättänyt surmata itsensä ja odotti oikeaa hetkeä. Sellainen tuli, kun miehen luona käymässä ollut sisko poistui talosta ostamaan maitoa.²⁵⁸ Hirttäytyminen oli siis rituaali, jonka tapahtumapaikalla oli merkitystä. Se liittyi vahvasti tekijän elinpiiriin: heinälato, navetta, riihi, ullakko tai oma tupa olivat ominaisimpia paikkoja hirttää itsensä. Nygård kuvailee tekopaikan liittyvän ajan sosiaaliseen hierarkiaan. Talon isäntä ja perheenpää katsoi oikeudekseen päättää päivänsä omassa talossaan valiten vaikkapa makuuhuoneen tai olohuoneen. Alaiset taas tuntuivat vaatimattomammalla paikkavalinnallaan tunnustavan alisteisuutensa. Isäntä hirttäytyi kunnan köyteen tai suitsinaruun, palkollinen huiviin, vyöhön tai narunpätkään.²⁵⁹ Nygårdin yksinkertaistettua selitystä paikan valinnasta voitaneen kritisoida, sillä itsemurha tehtiin yleensä siellä missä se oli helpointa tehdä. Paikan tuttuus oli tärkeämpää kuin oman aseman näyttäminen.

Itsensä ampuminen oli pikaisuutensa ja helppoutensa vuoksi usein valittu keino. Aseiden käyttö oli lähes poikkeuksetta miesten tapa surmata itsensä. Asialle on

---

²⁵⁴ Nygård 1994, 58-59.

²⁵⁵ *Wiipurin Sanomat* 31.12.1889, "Itsemurha".

²⁵⁶ Nygård 1994, 59.

²⁵⁷ *Wiipurin Sanomat* 14.5.1887, "Omituinen itsemurha".

²⁵⁸ *Dalpilen* 5.5.1893, "Själfmord".

²⁵⁹ Nygård 1994, 60.

useampikin selitys. Miehet pääsivät helpommin käsiksi aseisiin ja olivat niiden kanssa merkittävästi enemmän tekemisissä. Moni aineiston mies oli armeijan palveluksessa tekohetkellä.²⁶⁰ Naisilla ei ollut aseiden käsittelyyn tarvittavia teknisiä taitoja eikä lihasvoimaa. Miehet osasivat käsitellä aseita ja toisaalta tiesivät, miten niitä käytetään, kun halutaan tappaa. Naiset tahtoivat turhamaisuudessaan näyttää kuoltuaankin mahdollisimman kauniilta – aseella tämä ei onnistunut.²⁶¹ Nopeasti kuoleman tuottava keino aiheutti äkkipikaistuksissa tehtyjä itsemurhia, joita ei välttämättä suunniteltu pitkään. Pienen käsiaseen omistaminen oli yleistä.

Myrkyn käyttö oli yllättävän yleistä siihen nähden, että Suomessa tuli 1880-luvun lopulla voimaan uusi ankara myrkyn hallussapitoa koskeva asetus. Maallikoiden oli vaikea päästä käsiksi esimerkiksi morfiiniin tai oopiumiin.²⁶² Myrkyn avulla henkensä heittämistä pidettiin naisellisena keinona. Myrkyn käyttö jätti ruumiin säädylliseen kuntoon ja antoi varaa katumukselle. Myrkytysitsemurhia pidettiin kansan keskuudessa äärimmäisinä hätähuutoina: ”Myrkytysitsemurhayrityksiin liittyi kuolemanhalun ohella toive saada jotakin muutetuksi ahdistavassa elämäntilanteessa. [--] Itsemurhayritys on tällöin vetoava hätähuuto, johon asianomainen turvautuu saadakseen osakseen ymmärtämystä ja päästäkseen toivottomuudesta intensiiviseen elämään.”²⁶³ Hätähuutona tapaa voidaan pitää siksikin, että ihmiskeholla on taipumus hylkiä erilaisia myrkyjä. Tekijä saattoi jäädä tajuttomaan tilaan jonkun löydettäväksi ja näin selvitä yliannostuksesta huolimatta. Vaikka myrkyn käyttöä pidettiin yleisesti feminiinisenä valintana, selviää sanomalehtiartikkeleista, että tappaviin aineisiin useimmiten tarttuivat miehet. Selitys piilee siinä, että miehet toimivat naisia useammin apteekkareina tai (hammas-)lääkäreinä. Heillä oli siis suuremmat mahdollisuudet päästä käsiksi tappaviin aineisiin.²⁶⁴ Tapauksissa käytettiin useimmiten kipulääkkeenä paremmin tunnettua morfiinia, johon oli helppo muodostaa fyysinen ja henkinen riippuvuus ja jonka yliannostus oli hengenvaarallinen. Tapana myrkyttäytyminen oli käytettävästä aineesta riippuen melko hidasta mutta yleensä kivutonta. Huumaavan aineen liiallinen annostus saattoi tuoda jopa miellyttävän kuoleman endorfiinien peittäessä mahdollisen kivun

---

²⁶⁰ Asevelvollisuuslaki tuli voimaan vuonna 1878, mistä seurasi aseiden parempi tuntemus.

²⁶¹ Palonen 1989, 216.

²⁶² Nygård 1994, 71–72.

²⁶³ Achté–Ginman 1966, 15–16.

²⁶⁴ ks. esim. Dalpilen 11.10.1895, ”Själfmord genom intagen morfin”; Dalpilen 6.12.1895, ”Själfmord eller olyckshändelse”.

tuntemuksen. Myrkyttäytyminen oli moderni vaihtoehto, sillä vasta teollisen kehityksen myötä myrkyn avulla tehdyt itsemurhat yleistyivät kansan keskuudessa.²⁶⁵ Tapauksissa, joissa ihminen kuoli myrkkyyneen, oli aina olemassa vahingon mahdollisuus. Yleensä epätavallisissa olosuhteissa tapahtunut kuolemantapaus antoi aiheen ruumiinavauksen tekemiselle. Ruumiinavauksen suorittaneiden lääkäreiden kannalta myrkytyskuolemat olivat varmasti kaikkein vaikeimpia. Oli hankala päätellä, minkä takia lääkintätarkoituksiin käytettävää ainetta oli otettu suuria määriä. Kyseessä saattoi yhtä hyvin olla oman elämän lopetus tai tietämättömyydestä aiheutunut onneton tapahtuma.²⁶⁶

Jos tekijä ei halunnut, että ruumis löydetään heti, lähti hän suorittamaan tekoa metsään. Näin teki eräs Johan Emil Sundberg, jonka etsintäpartio löysi puusta roikkumasta vuonna 1896. Syyksi metsään menemiselle ilmoitti hän puiden hakkaamisen. Kun renkiä ei kuulunut takaisin, lähtivät miehet häntä etsimään. Renkimies oli kärsinyt jo pitkään reumasta, eikä enää nähnyt elämää elämisen arvoiseksi.²⁶⁷ Sanomalehdessä Sunbergin itsemurha nähdään oikeutettuna, sillä hänene sairastamisensa oli perheen ja ystävien tiedossa. Syrjäisemmän paikan valitsivat usein ne henkilöt, jotka olivat valvonnan alaisina syystä tai toisesta, usein joko mielenvikaisuuden vuoksi tai koska itsemurhahalukkuus oli tiedossa. Metsässä hirttäytyminen liitettiin häpeään, sillä lakia vastaan rikkoneet ja rangaistusta pelkäävät pakenivat usein kauemmas asutuksesta päättämään päivänsä. Joissakin tapauksissa ruumis oli löydettyäessä mätänemistilassa. Kauppapalvelija Parantaisen kerrotaan löytäneen tällaisen mädäntyneen ja pahaltahaisevan kalmon, jolla oli kuitenkin yllään ”hyvät, mustat vaatteet”.²⁶⁸ Tällaisissa tilanteissa henkilöllisyyden selvittäminen oli hankalaa, etenkin jos kasvat olivat pahoin turmeltuneet. Itsensä surmanneet halusivat kuolla yksin. Tästä kielii se, että tekijä joko odotti muiden – perheenjäsenten, ystävien tai sivullisten – poistuvan ja päätti sitten päivänsä tai lähti itse hieman syrjemmälle suorittamaan tekoa. Ruotsalaismiehen kerrotaan *Dalpilenissa* eräänä pyhäpäivänä vajonneen synkkyyteen ja kieltäytyvän ruuasta. Hän ilmoitti halukkuudestaan viettää yö navetassa, mitä läheiset pitivät outona. Mies toteutti aikeensa tästä huolimatta. Aamusella mies tavattiin

---

²⁶⁵ Nygård 1994, 62, 64, 71.

²⁶⁶ Nygård 1994, 72.

²⁶⁷ Dalpilen 12.6.1896, ”Själfmord”.

²⁶⁸ Wiipurin Sanomat 27.8.1891, ”Murhako wai itsemurha”.

roikkumasta katosta; hän oli hirttänyt itsensä navetan orteen.²⁶⁹ Talollinen Herman huijasi renkinsä hakkamaan avannon muka pyykinpesua varten. Talonväki piti kummallisena, että Herman lähti avannolle yllään likaiset, reikäiset vaatteet. Kun miestä ei kuulunut säällisen ajan päästä takaisin, lähdettiin häntä yhdessä yhyttämään. Avannosta löytyivät niin likaiset ryysyt kuin Hermankin – henkensä heittäneenä.²⁷⁰

Saelan toteaa, että ulkomaiset kirjoittajat eivät olleet kiinnittäneet huomiota siihen, että teräasetta käyttäneet olivat mielenvikaisia. Mielisairaudet selittäisivät, miksi surmatavaksi valittiin mahdollisimman kivulias ja verinen tapa, vaikka vaihtoehtoina olisi ollut hirttäytyminen tai hukuttautuminen.²⁷¹ Tukeakseen havaintoaan hän käyttää esimerkkinä useita kotimaisia tapauksia, joissa mielenvikainen itsemurhaaja oli surmannut itsensä huomiotaherättävän raa'alla tavalla.²⁷² Ei voida kiistää, etteikö jonkinlaisen mielen sairauden kanssa olisi painiskellut 35-vuotias talonpoika, jonka käsittämätön valinta päästä pois kärsimyksistään huokuu uutisartikkelista. Hänen kuvaillaan juoneen lasin vettä ja saaneen siitä kummallisia sairausoireita: ”Kuume-houreissaan halkasi hän mahansa wiikatteella ja weti osan sisälmyksistään ulos.” Paikalle saapuneet lääkäri ja pappismies tapasivat talonpojan tässä surkeassa tilassa, vielä hengissä, mutta kituvana. ”Onneton kertoi tarkalleen tapauksen ja selitti rewässeensä sisälmyksensä antaaksensa ne häntä ahdistawille koirille ja tyydyttääkseen siten heidän werenhimoansa.”

Kerrotaan vielä miehen eläneen 36 tuntia teon jälkeen vähänkään valittamatta ja viimeisillä voimillaan rukoilleen syntejään anteeksi.²⁷³ Mielenterveysongelmat olivat siis todellisia, vaikka monessa tapauksessa niitä käytettiin tekosyynä tai vaihtoehtoisena motiivina tapauksissa, joissa teon todelliset syyt eivät koskaan selvinneet. Talonpojan tapaus sen sijaan on selkeä kuvaus normaalista poikkeavasta ajattelutavasta, sillä hän kuvailee tarkasti häntä piinanneet vainoajat, joita muut eivät kyenneet näkemään. Selviä epänormaaliuden merkkejä osoitti itsellismies Sellman, joka uskonnollisia asioita pohtiessaan oli muuttunut hyvin alakuloiseksi. Aikaa kului ja

---

²⁶⁹ Dalpilen 19.05.1899, ”Själfmord”.

²⁷⁰ Keski-Suomi 4.3.1892, ”Itsemurha”.

²⁷¹ Saelan 1864, 27.

²⁷² Saelan 1864, 40–42.

²⁷³ Keski-Suomi 8.8.1885, ”Kauhea itsemurha”.

oireet hieman helpottivat. Mielenvian oireet palasivat kuitenkin ajan myötä niin voimakkaina, että itsellismies otettiin tiukkaan valvontaan. Vartioinnista huolimatta mies karkasi, sytytti saunarakennuksen tuleen ja syntyneen kaaoksen turvin riensi riiheen hirttämään itsensä. Ennen hirttäytymistään viilsi hän kaulaansa syvän haavan kuin varmistaakseen, että teko onnistuisi. Talon väki löysi Sellmanin nopeasti, sillä ruumis oli löydettyessä vielä lämmin, mutta mitään ei ollut enää tehtävissä.²⁷⁴

Itsensä viiltelyä pidettiin miehisenä tapana lopettaa elämänsä. Naisten kohdalla sama teko tulkittiin mielenvikaisuudeksi. Naiset eivät juuri käyttäneet tätä keinoa, vaikka siinä missä miesten oli melko helppoa päästä käsiksi aseisiin oli naisilla käytössään monenkinlaisia teräviä esineitä: keittiöveitsiä, keritsimiä ja neuloja. Lehtien asiaa käsittelevistä uutisista voi päätellä, että itsemurha-aikeita hautovaa mielisairasta perheenjäsentä oli hankala estää käyttämästä saatavilla olevia välineitä. Työvälineitä käytettiin usein ja niiden ulottumattomiin laittaminen siinä pelossa, että joku käyttäisi niitä itsensä vahingoittamiseen, olisi ollut liian vaivalloista. Suomalaisten tavoista puukottaa itsensä kuoliaaksi kerrotaan, että ei tahdota ryhtyä venäläisiksi. Heillä kun oli tapana leikata kurkkunsa auki. ”Suomalainen – leikkaa watsansa ja kiskoo sisuksensa ulos”.²⁷⁵ Tätä huomiota vastoin kerrotaan raa’asta kurkunleikkauksesta, johon kaatumatautia sairastanut nuohoojanpoika Grönlund oli turvautunut saadessaan kuulla, että seitsemän työteliään vuoden jälkeen hän oli saamassa potkut. ”Grönlund tawattiin näet erään Lohikosken tehtaan saunan ullakossa hengetönnä ja werissään. Hän oli pahaisella puukkonysällä leikannut poikki henkitorwensa ja sillä tawalla paennut elämästä.”²⁷⁶

Junan alle heittäytyminen ja dynamiitilla itsensä räjäyttäminen olivat aineiston karmivimpia tapauksia, sillä tekotavat jättivät jälkeensä järkyttävän näyn, jota lehdissä sitten kuvailtiin tarkasti. ”Kaksi naista joutui postijunan alle”, kirjoittaa *Keski-Suomi* 1885. ”—kun rata juuri sillä kohtaa oli viettävä, ei junaa saatu pysähtymään, waan ajoi sen kumpaisenkin waimon yli niin, että toiselta pää meni murskaksi ja toisen ruumis poikki wyötäreistä.”²⁷⁷ Ruotsalaisen herra Göranssonin löytäjät joutuivat etsiä

---

²⁷⁴ Keski-Suomi 4.2.1888, ”Itsemurha ja tulipalo”.

²⁷⁵ Wiipurin Sanomat 24.6.1892, ”Suomalainen kosto”.

²⁷⁶ Keski-Suomi 9.5.1899, ”Kamala itsemurha”.

²⁷⁷ Keski-Suomi 11.4.1884, ”Kauhea tapaus rautatiellä”.

ruumiinosia raiteiden vierustalta, sillä hänen päänsä oli irronnut ja lentänyt kauas kehosta. Tästä voidaan päätellä, että hän oli maannut maassa ja asettanut kaulansa raiteelle jääden odottamaan junan tuloa. Hän oli aiemmin uhkaillut tappavansa itsensä, mutta puheita pidettiin huomionhakemisena. Ruumiissa ei lehden mukaan ollut ennen junan alle jäämistä merkkejä ulkoisesta väkivallasta.²⁷⁸ Helsingissä junan alle jääneen vahtimestarin irronnutta päätä ei etsinnöistä huolimatta löydetty tämän surmattua itsensä potkut saatuansa.²⁷⁹ Vahtimestarin henkilöllisyys saatiin kuitenkin selville. Toisin oli tapauksessa, jossa ”—eräs mies, joka kun, hänen ruumiinsa niin pahoin särkeytyi, ei vielä tähän asti ole tunnettu”. Itsemurhapaikka oli verinen näky: ympäriinsä levinneet luunsirpaleet ja veriset vaatteet saivat sivustaseuraajan hiukset nousemaan päässä. Kerrotaan tekijän olleen elämäänsä kyllästynyt ja jäädään odottamaan, josko tekijän henkilöllisyys ajan myötä tulisi ilmi.²⁸⁰

Kumpaakaan keinoa ei voitane pitää hätähuutona, sillä ne vaativat valmisteluja. Junan alle haluavan tulee tietää, milloin juna on tulossa. Dynamiittia oli hankala hankkia, mikäli ei työskenneltyt kaivoksilla. Teon mahdollinen epäonnistuminen ei olisi ollut ongelma, sillä sen tuhovoima oli suuri ja kerran sytytettyinä dynamiitti oli hankalasti sammutettavissa. Dynamiitti-itsemurhat olivat lehtiaineistoissa pääsin ulkomailla tapahtuneita; Suomessa räjähteiden käyttö ei ollut yleistynyt. Burlingtonissa mies laittoi pommin taskuunsa ja räjähdys raateli hänen kehonsa pahoin. Tekoa kuvaillaan uudenlaiseksi.²⁸¹ Tapa ei siis ollut vielä kovin yleinen. Espanjalaisessa teatterissa sytytettiin suuhun aseteltu dynamiitti vuonna 1888. Lehti kertoo vieressä istuneen huono-onnisen rouvashenkilön ruhjoontuneen ja saaneen päälleen veriroiskeita. ”Kappaleita itsemurhaajan päästä sinkosi näyttämölle”.²⁸² Tekotavan harvinaisuuden vuoksi Suomessa sattuneet teot saivat osakseen suurta huomiota. Keski-Suomi kertoo ykstiyskohtaisesti rivityömies Eriksonista, joka niin ikään laittoi dynamiittia suuhunsa: ”Dynamiittipatronan vaikutus oli kauhea. Koko pää ja yläpuoli rintaa meni aiwan mäsäksi. Ainoastaan osa pään takaraiwoa roikkui kiinni kaulassa. Aiwon palasia oli lentänyt pitkin seinää, jonka wieressä Erikson oli seissyt tehdessään tuon kauhean

---

²⁷⁸ Dalpilen 15.11.1895, ”Sjålfmord”. Ks. myös Wiipurin Sanomat 1.7.1885, ”Itsemurha rautatiellä”; Keski-Suomi 7.3.1895, ”Kamala itsemurha”.

²⁷⁹ Wiipurin Sanomat 14.8.1886, ”Itsemurha rautatiellä”.

²⁸⁰ Wiipurin Sanomat 21.8.1889, ”Itsemurha”.

²⁸¹ Wiipurin Sanomat 26.11.1886, ”Uudenlainen itsemurha”.

²⁸² Wiipurin Sanomat 11.1.1888, ”Kauhea tapaus teatterissa”.

teon.”²⁸³

Ei liene vaikea käsittää, miksi näin väkivaltaiset hengen viemiset eivät saaneet osakseen sympatiaa. Ne olivat rumia, karkeit ja pakottivat ruumiin löytäjät kohtaamaan näyn, jota kukaan tuskin halusi nähdä. Erään Alatorniolaisen poikamiehen itsensä räjäyttämistä ei pidetty kovin yllättävänä, sillä häntä kuvaillaan pahantapaiseksi ja omituiseksi. Mies oli rakastunut naiseen joka ei osoittanut merkkejä kiinnostuksesta. Naisella oli jo mielitietty. Tästä suivaantuneena työmies sytytti dynamiitin, asetti sen kivelle ja istui päälle. ”Hirweä jyrähdys kuului, kun se syttyi, ja silloin sai hän silmänräpäyksessä lopun.”²⁸⁴

---

²⁸³ Keski-Suomi 8.11.1892, ”Hirweä itsemurha”.

²⁸⁴ Keski-Suomi 3.10.1896, ”Kauhistuttava itsemurha Alatorniolla”.

7. Syyt

Wiipurin Sanomissa todetaan itsemurhan syistä: ”Taloudellinen ahdistus”, waikeat ruumiin ja sielun sairaudet, ’onneton rakkaus’ y.m. owat kaikkina aikoina olleet tawallisina perussyinä itsemurhaan”. Vaikutus on lehden mukaan nähtävissä myös tulevaisuudessa, sillä myös silloin hädällä, epätoivolla ja vaivalloisuuksilla on osansa ihmisten elämässä heitä rasittavina tekijöinä. Näin asiat lienevät siis aikojen loppuun saakka.²⁸⁵

Itsemurhien syyt jaettiin karkeasti kahteen kategoriaan, joista ensimmäisenä ulkoiset tekijät kuten kaupungistumisen, koulutuksen — ja sitä kautta sivistyksen — lisääntyminen, sosiaalisten hierarkioiden muutokset ja uskonnollisuuden yleinen vähentyminen. Itsemurhan katsottiin olevan ”sivistyksen, kehityksen ja kouluttautuneisuuden hedelmä”.²⁸⁶ Toisena olivat sisäiset tekijät, joita ihmisen oli hankalampi muuttaa: sairaudet (fyysiset ja psyykkiset), taloudelliset ongelmat, rakkauselämän häiriöt ja muut vastoinkäymiset elämässä. Yllä esitetty näkemys sivilisaation kehittymisen seurauksena syntyneestä itsemurhalukujen voimakkaasta noususta oli vallalla koko 1700-luvun, mutta 1800-luvun loppupuolella medikalisaation tuloksena syyttävä sormi osoitti kohti ihmistä ja vähäisemmissä määrin valtiota. *Wiipurin Sanomat* ottaa kuitenkin täysin vastakkaisen näkökannan ja siteeraa osuvasti tuntemattomaksi jäävää saksalaiskirjailijaa, joka toteaa ihmisten tahtovan pitää silmällä suuria joukkoja ja kokonaisuuksia unohtaen tyystin yksilöt ja heidän tekonsa. ”Tämmöisistä kokonaisuuksista – häviää wapaan tahdon vaikutus melkein tykkänään ja mitä tutkijalle jällelle jääpi, näyttää waan johtuwan luonnosta, ilmanalasta, waltiollisista laitoksista, kaswatuksesta perityistä tottumuksista ja muista yhteiskunnallisista oloista.”

Artikkelissa jatketaan sisäisten ja ulkoisten vaikuttimien vertaamista toteamalla, että poikkeukset vahvistavat säännön: joitakin ihmisiä ohjailee vapaa tahto, eivät ainoastaan ulkoiset olot. Tämä tarkoittaa päätäntävaltaa omasta kehosta ja asioista, joita yksilö sille haluaa tehdä. Yksittäinen ihminen hukkuu massaansa, suurten joukkojen sekaan ja muuttuu numeroksi tilastossa. Ihmisten vapaata tahtoa rajoittivat normit, asenteet,

---

²⁸⁵ Wiipurin Sanomat 13.8.1889, ”Heikkohermoisuus”.

²⁸⁶ Masaryk 1970, 140-170.

muiden ihmisten mielipiteet, uskomukset ja lait. Tilastotiede puolestaan tuntuu kertovan, että vain harvat käyttävät heille suotua vapaan tahdon lahjaa ja että ihmiskunnan tulisi pyrkiä irrottautumaan ulkomaailman kahleista.²⁸⁷ Suurten joukkojen tutkiminen on yksi pääsyistä siihen, miksi itsemurhan motiiveja tuntui olevan niukanlaisesti. Sisäiset vaikuttimet jäivät piiloon ja vain se mikä näkyi ulospäin oli merkitsevää.

Itsemurhan varsinaisista vaikuttimista oli hankalaa ellei jopa mahdotonta saada tarkkaa tietoa. Tilastot ja todellisuus eivät aina kohtaa, joten historiantutkija joutuu haparoida pimeässä tutkiessaan teon motiiveja.²⁸⁸ On siis arvailtava, mistä syistä itsemurhia ajanjaksolla tehtiin. Itsemurhiin ja ihmisen elämään ylipäänsä vaikuttavat monet eri sattumanvaraiset ja historialliset tekijät. Historiallisiksi tekijöiksi lasketaan esimerkiksi lamakausi, aatteellinen virtaus tai jokin ajassa muuttuva kulttuurinen tai sosiaalinen tekijä. Nämä tekijät vaikuttavat samanaikaisesti suureen väkimäärään, kuten kokonaisen sukupolven elämään. Historialliset tekijät ovat tuottaneet toisinaan kokonaisia itsemurha-aaltoja: talouden romahtaessa moni koki ainoaksi pelastusreitiksi itsensä surmaamisen. Itsemurhaa on vuoroin moitittu, vuoroin ihasteltu. Tämä näkyy niin taiteessa kuin kirjallisuudessa erityisesti romantiikan aikakaudella ja yleisemmin 1800-luvun lopulla, jolloin yleinen ilmapiiri oli väsynyt ja pettynyt edellisen vuosisadan vuoksi.²⁸⁹ Itsemurhien tutkiminen oli monisyistä tulkintaa ja liittyi aina sosiaaliseen toimintaan, sisäisiin vaikuttimiin, talouteen ja kulttuuriin.

Joskus tekoa harkitseva kertoi avoimesti aikovansa surmata itsensä esimerkiksi varattomuuden tai tehdyn rikoksen vuoksi. Jälkeen saatettiin jättää motiiveja avaava itsemurhakirje läheisille. Kirjeet eivät välttämättä paljastaneet koko totuutta. Niissä saatettiin valehdella tai jättää kertomatta seikkoja, jotka olisivat auttaneet ymmärtämään tekoa paremmin. Ääneen tai paperille ei tahdottu ilmaista asioita, jotka olivat vaikeita tai mahdottomia pukea sanoiksi. Päätöksen sisimmät vaikutteet kuten häpeä, pelko tai turvattomuus jäivät usein pimentoon. Syiden tutkiminen perustuu suurimmalta osin

---

²⁸⁷ Wiipurin Sanomat 29.3.1887, "Tilasto- ja taloustieteitten aloilta".

²⁸⁸ Jarrick 2000, 39.

²⁸⁹ Ekström 2000, 224-228.

omaisten ja silminnäkijöiden lausuntoihin, jotka saattavat olla hyvinkin värittyneitä.²⁹⁰ Saelanin mukaan henkensä päättämistä hautovan ihmisen motiivien selvittäminen oli hankalaa, sillä aikeistaan puhuessakaan itsemurhaa pohtiva harvoin paljasti tekonsa todellisia syitä. Näin ollen teon motiiveja kuvaavaan tilastoon tuli suhtautua varauksella.²⁹¹ Nykyhistorioitsija saattaa tuntea houkutusta tuomita 1800-luvun oikeuslääketieteellisen itsemurhatutkimuksen virheellisenä, sillä ruumiinavauspöytäkirjaan teon syyn kirjannut oli aina sidoksissa omaan aikaansa päätellessään itsemurhan vaikuttimia. Samalla tavoin voisi arvostella sanomalehden toimittajia hätäisistä johtopäätöksistä. Nygård kuitenkin painottaa kirjassaan ottamaan huomioon lääkärin kokemuksen ja heidän aiheesta saamansa harjoituksen. Tieteen tuomarina toimiminen ei loppujen lopuksi johda tiettyjen hypoteesien kaatumiseen tai vahvistumiseen, sillä aina löytyy tarpeeksi aikalaiskuvauksia puolustamaan mitä tahansa näkökulmaa.²⁹²

Wiipurin Sanomissa numerossa 218 vuodelta 1880 kysellään ennenaikaisen kuoleman syitä. Siinä ihmetellään, miksi "syöksytään mereen, kun vastatuuli puhaltaa". Artikkelissa todetaan suurimman syyn itsemurhien lukumäärän kasvamiseen olevan liian korkeiksi kivunneet elämänvaatimukset. Jos ei voida elää samalla tavalla kuin muut, tahdotaan kuolla kokonaan pois. Esiintyminen muiden vertaisena koetaan tärkeämmäksi kuin eläminen vain itseänsä varten. Samassa tekstissä pohditaan lisäksi sitä, miksi itsemurhat lisääntyivät, vaikka elinolot koko ajan parantuivat. Asunnot olivat isompia ja ihmiset sivistyneempiä. Mukavuuksien hankintaan oli toki käytettävä enemmän aikaa kuin ennen, mutta vaatimusten järkevä rajoittaminen johtaisi ennen pitkää tarvittavan toimeentulotason saavuttamiseen.²⁹³ Oliko rikkailla ja sivistyneillä kenties enemmän aikaa miettiä elämäänsä ja vaipua synkkyyteen? Maaseudulla ei välttämättä ollut aikaa pohdiskella elämänsä päättämistä, sillä aika kului maataloustöitä puurtaessa. Artikkelista huokuu ihmetys niitä kohtaan, jotka mieluummin luopuvat elämästään kuin yrittävät parantaa sen laatua. Kiihkeä nautinnonhalu ajoi monet

---

²⁹⁰ Saelan 1864, 29–30.

²⁹¹ Saelan 1864, 43–44.

²⁹² Nygård 1994, 74–75.

²⁹³ *Wiipurin Sanomat* 20.9.1890, Matti Kurikka ja Vihtori Jaatinen, "Itsemurhien lukumäärä lisääntyy".

pettymykseen ja sitä kautta itsetuhoon.²⁹⁴ Suomessa tapahtunut itsemurha-asteen kasvu tapahtui ainakin osittain yhteiskunnan eriytymisen ja modernisoitumisen aikoihin. Uuden yhteiskunnan arvot poikkesivat vanhoista, fatalismiin²⁹⁵ tukeutuneista ajattelutavoista.

1800-luvun jälkipuoliskolla valistuksen ajalta peräisin ollut edistysusko ihmiskunnan paremmasta tulevaisuudesta alkoi horjua. Yhteiskunnissa tapahtui suuria muutoksia, joiden seurauksena syntyi rotuhygieeninen liike. Kasvatuksen voimalla ei enää katsottu olevan riittävästi parantavaa vaikutusta kansan laadun parantamiseksi, vaikkakin sen tärkeys yksilön kohdalla tunnustettiin. Perinnöllisyyttä koskevien uusien tietojen leviäminen, ihmisten havainnot ympäristössä esiintyvien lieveilmiöiden lisääntymisestä ja väestönkehityksestä tehdyt ennusteet vaikuttivat siihen, että tulevaisuuden ennuste oli monessa mielessä negatiivinen. Rikollisuus, alkoholismien yleistyminen ja monet muut perinnöllisiksi luullut ilmiöt viittasivat koko ihmissuvun rappeutumiseen.²⁹⁶ Degeneraatio-oppi pohjautui lamarckilaiseen kehitysoppiin. Sen mukaan yksilön käyttäytyminen ja hänen hankkimansa huonot ominaisuudet (kuten alkoholismi, rikollinen käyttäytyminen ja siveettömyys) saattoivat siirtyä sukupolvelta toiselle. Yksilön käytökseen vaikuttivat sisäisten tekijöiden lisäksi ympäristötekijät, kuten epäsiiveellinen kaupunkielämä. Tämän katsottiin aiheuttavan degeneroitumista.²⁹⁷ Samaan teoriaan on lisättävissä Darwinin kirjoitukset luonnonvalinnasta, jossa hyvin sopeutuvat pärjäisivät ja heikoimmat karsiutuivat pois. Parhaiten olosuhteisiin sopeutuminen ei välttämättä tarkoittanut yksilöä, joka oli moraalisin tai siiveellisin. Modernisoituva maailma ja kaupunkiasuminen tulkittiin degeneraatio-opin valossa ympäristöksi, joka suosi ja edisti degeneroituneiden yksilöiden selviytymistä ja lisääntymistä.²⁹⁸

---

²⁹⁴ Yhdysvaltalaislehti *Harper's New Monthly Magazine* kirjoittaa samaan tyyliin 1859: *"Historia osoittaa, että itsemurhat lisääntyvät valtioissa, jotka ovat herpaantuneet ylellisyyksiin ja paheisiin tavattoman julkisen ja yksityisen moraalisen rappeuman vuoksi"*.

²⁹⁵ Fatalismi on uskoa siihen, että ihmisen tahto, toiminta ja tapahtumat ovat sidottuja ennalta määrättyyn kohtaloon tai jonkin jumalallisen voiman vaikutukseen.

²⁹⁶ Hietala 1985, s. 111.

²⁹⁷ Kivivuori 2011, 26.

²⁹⁸ Herman 1997, 113, 120–121.

Taulukko 3. Ilmoitettujen itsemurhamotiivien yleisyys

Motiivi	Yleisyys
Mielisairaus	Erittäin yleinen
Taloudelliset ongelmat	Erittäin yleinen
Alkoholi	Yleinen
Rakkauselämän huolet	Yleinen
Sairaus	Yleinen
Ahdistus, häpeä, pelko, suru	Melko yleinen
Rikossyyte	Melko yleinen
Elämään kyllästyminen	Melko yleinen
Uskontoon liittyvät tekijät	Melko yleinen

Lähde: *Dalpilen* 1.1.1890 - 31.12.1899, *Keski-Suomi* 1.1.1880 - 31.12.1899 & *Wiipurin Sanomat* 1.1.1885 - 31.12.1899.

Taulukko 3 osoittaa, että sanomalehtiartikkeleissa yleisin ilmoitettu motiivi itsemurhan teolle oli mielenhäiriö. Saelanin väitöskirjassa otetaan useasti esiin väite, että teot olisivat lähes poikkeuksetta seurausta hulluudesta tai eräänlainen hulluus itsessään.²⁹⁹ Hieman ristiriitaisesti väitöskirjassa todetaan, että itsemurhaan päätyvä yleensä on mielenvikainen, mutta toisaalta perimmäisiä vaikutteita on hankala selvittää. Muutkin itsemurhien ja mielenvikaisuuden yhteyttä tutkineet yhdistivät mielellään itsemurhat ja mielisairaudet, vaikka todellisuudessa vain osa tekoon ryhtyneistä oli todistettavasti sairaita. Usein teko oli suunniteltu täysin rationaalisesti. *Wiipurin Sanomissa* kerrotaan hirttäytyneen miehen ruumiin leikkauksen ja tarkastuksen johtaneen päätökseen siitä, että oman hengen riistäminen johtui ”wäkijuomien liiallisesta nauttimisesta syntyneestä

²⁹⁹ Saelan 1864, 4–5, 46–47.

mielenhäiriöstä”.³⁰⁰ Mikä tarkalleen ottaen tämä mielenhäiriö on ja kuinka se fyysisesti ilmenee lääkärin tutkimuksissa, ei koskaan selviä. Piirilääkärin lisäksi asiaa oli tutkimassa poliisikonstaapeli, mikä voi olla yksi selitys näiden kahden seikan yhdistämisestä toisiinsa; alkoholi työllisti virkavaltaa itsemurhien lisäksi rikosasioissa, väkivaltaisuuksissa ynnä muissa samankaltaisissa epäjärjestystä aikaansaaneissa tilanteissa. Nämä taas olivat mielenhäiriön seurannaisia.

Yksi syy siihen, miksi lääkärin virkaa harjoittaneet eivät mielellään olettaneet kaikkia itsensä tappaneita mielisairaiksi, johtui käsityksistä joita mielisairauksille annettiin. Omaisten edun mukaista oli osoittaa, että itsemurhaan johtanut hetkellinen häiriö oli seurausta fyysisestä tekijästä, eikä niinkään mielisairaudesta sinänsä. Tapauksissa, joissa itsensä tappanut sai hullun leiman, asettuivat edesmenneen laatimat sopimukset kyseenalaistetuiksi. Stigma kosketti kuolleen ohella tämän lähiomaisia; vaakalaudalla olivat perheenjäsenten maine ja kunnia.³⁰¹ Hulluutta pidettiin toiseutena, ei niinkään yleismaailmallisena tilana. Mielipuolet olivat joukko kummajaisia, jotka erotettiin omaksi ryhmäkseen. Heidät erotettiin ”normaaleista” ja heitä kohdeltiin peläten, inhoten ja surkutellen. Läntinen kulttuuri piti elämää lähtökohtaisesti hyvänä, ja vapaaehtoinen poistuminen tästä hyvyiden tilasta vaati jonkinlaista alentunutta mielen tasoa.³⁰² Tervejärkisten ja hulluina pidettyjen itsemurhaajien erottaminen toisistaan oli ongelma, jota oli syytä pohtia. Itsemurhia pidettiin ilmiönä joka tuli hävittää ja siksi sen taustatekijät tuli selvittää tarkoin. Saelan argumentoi, että psykopatologisista syistä tekoa yrittäneet tulisi eristää muusta väestöstä ja viedä laitoksiin, joissa he saisivat asianmukaista hoitoa.³⁰³ Eli siis käsitys siitä, että mielisairaudesta olisi asianmukaisen hoidon avulla mahdollista parantua tai ainakin sen oireet – joihin itsemurhahalut kuuluivat – lievenisivät oikealla lääkityksellä. Sanomalehdet eivät ottaneet kantaa siihen, tulisiko mielisairaita pitää silmällä, jotta he eivät pääsisi toteuttamaan aikeitaan.

Kuolleen ruumista tarkasteltaessa oli kuitenkin hankala päästä selvyyteen siitä, oliko tällä eläissään ollut mieleen vaikuttava sairaus. Aivoista saattoi löytyä poikkeamia siitä

---

³⁰⁰ Wiipurin Sanomat 12.9.1899, ”Ruumiin leikkauksen ja tarkastuksen”.

³⁰¹ Houston 2012, 54–55.

³⁰² Kosonen 2015, 49.

³⁰³ Saelan 1864, 63.

huolimatta, että tämä oli hengissä ollessaan vaikuttanut kaikin puolin selväjärkiseltä.³⁰⁴ Toisaalta traumaperäinen mielen häiriö näkyi joissain tapauksissa fyysisesti, mutta ei aiheuttanut muutoksia aivojen rakenteeseen. Lääketieteellisissä tutkimuksissa saatu tieto mahdollisista itsemurhan aiheuttaneista fyysisistä poikkeamista aivoissa tai kehossa oli tietenkin hyödytöntä tulevien itsemurhien ehkäisyssä. Kliinisten tutkimusten ja niistä tehtyjen havaintojen rinnalla olivat onneksi tilastotiedot, joista pystyttiin päättelemään yhtä ja toista hyödyllistä itsemurhien määrän kasvun pysäyttämisessä.³⁰⁵ Näin argumentoidessaa tutkijat jälleen sivuuttivat sen, että tilastotiedot olivat harhaanjohtavia esimerkiksi alkoholinkäytön ja itsemurhien suhteen. Tilastojen hyödyllisyys oli siis melko kyseenalaista.

Hulluuden pitäminen pääsyyppäänä itsemurhiin ei toki ole yllättävää, ottaen huomioon lääketieteen kasvaneen roolin itsemurhien tutkimuksessa. Tapahtumia tutkittiin niiden todisteiden pohjalta, joita silminnäkijät kirjoittivat. Kyseessä oli siis toisen käden tieto, josta tehtiin tulkintoja ja olettamuksia. Medikalisaatiota voidaankin pitää aatehistoriana: kuinka silminnäkijät selittivät itsemurhat sen jälkeen, kun ne tapahtuivat?³⁰⁶ Moraalisten ulottuvuuksien pohdinnasta siirryttiin ilmiön lääketieteelliseen tarkasteluun, mutta itsemurha ei muuttunut neutraaliksi asiaksi. Itsensä tappaminen oli hulluutta ja sairautta ja siksi sillä oli edelleen tiukka arvolataus. Esitettiin kuitenkin näkemyksiä, joiden mukaan mielisairaus ja sitä kautta edesvastuuttomuus tarkoitti sitä, ettei itsemurhan tehneitä saisi rankaista rikosoikeudellisesti. Ajattelutapa ei suinkaan poistanut itsemurhan mainetta tai nostanut sitä moraalisen arvostelun ylä- tai ulkopuolelle. Itsensä surmaaminen oli paheksuttava tauti ja mielen sairaus, josta seurasi kauhua yhteiskunnalle ja perheille.³⁰⁷ Aikalaiset kuvaavat mielen sairauksia muoti-ilmiöinä, sillä niistä puhuttiin usein ja niitä jopa ”harrastettiin”. Heikkohermoisuus teki ihmiset voimattomiksi elämän vaivalloisuuksien ja vastoinkäymisten edessä.³⁰⁸ Itsemurhaa hautovaa mielisairasta tai mielenhäiriössä ollutta olisi pitänyt pitää silmällä ja hänen oireitansa tarkkailla lähes ympärivuorokautisesti, mutta maaseutuyhteisöissä tämä oli hankalaa: aina ei ollut mahdollista irrottaa aikaavievistä maataloustöistä

---

³⁰⁴ Saelan 1864, 77–78.

³⁰⁵ Myllykangas 2014, 53.

³⁰⁶ Siena 2009, 53.

³⁰⁷ Esquirol 1845, 312.

³⁰⁸ Wiipurin Sanomat 13.8.1889, ”Heikkohermoisuus”.

peräänkatsojaa. Sekavassa mielentilassa ollut saattoi päästä karkuun ja toteuttaa aikeensa. Tämän vuoksi mielisairaat haluttiin siirtää laitoksiin, joissa heistä kyettiin pitämään huolta. Poissa silmistä, poissa mielistä -menteliteetti ei kuitenkaan ehkäissyt itsemurhia, sillä laitokset tai vaivaistalot eivät estäneet mieleltään järkkyneitä surmaamasta itseään kun valvova silmä vältti.

On huomionarvoista, että ennen mielisairauksien ”keksimistä” ja kehittymistä sukupuolittuneiksi ilmiöksi itsemurhat merkittiin tilastoihin muiden sairauksien johdannaisiksi. Melankolian, hysterian ja myöhemmin depression tultua lääketieteen sanastoon itsemurhat oli helppo tulkita johtuviksi näistä mielen sairauksista. Sanomalehdissä kirjoitettiin tapauksista, joissa elämänsä lopettanut oli sairastanut jotakin tautia tai sairautta ja surmannut itsensä, mutta motiiviksi on silti kirjattu mielenvikaisuus. Kun Brita Andersdotter vuonna 1896 hirtti itsensä sairastettuaan koko kesän ja yritettyään surmata itsensä jo kerran ennen teossa onnistumista, kirjoittaa lehti hänen osoittaneen merkkejä mielisairaudesta.³⁰⁹ Vaikka naisella oli ilmennyt aikaisemminkin halukkuutta tehdä itsemurha fyysisestä kivusta johtuen, pidetään päämotiivina tekoon yhtäkkistä häiriötä aivotoiminnassa. Vähämielisyyden arvailaan olleen syynä lampuodin vaimon hukkumistapaukseen: ”Vaimo, joka lienee ollut hiukan vähämielinen, oli viime aikoina usein uhannut surmata itsensä, jonka tähden itsemurhan luullaan tapahtuneen.”³¹⁰ Vähämielisinä pidetyt olivat harmittomampia kuin mielisairaat, sillä heidän sairautensa oireili alentuneena tajunnan tasona eikä niinkään väkivaltaisena käytöksenä, joka usein yhdistettiin mielisairaisiin. Suomalainen ruotiukko Hartikka pyysi yhtenä tavallisena arki-iltana ruokaillessaan syömävälineeksi puukkoa. Vähän aikaa ruokaa maisteltuaan oli hän lyönyt puukon kiinni seinään: ”Mutta tuskin tuntiakaan oli kulunut, kun huomattiin että ukko oli heittänyt henkensä”. Miestä kuvaillaan juroksi ja itsepäiseksi. Hän sairasti turvotustautia ja oli ”hengen lähdössä oleva”. Tästä huolimatta artikkeli päättyy ikävän teon motiivin selviävän, kunhan lääkäri tarkistaa vainajan mielentilan – epäiltiin siis mielenhäiriötä.³¹¹ Sama motiivi oli lehden mukaan niin ikään insinööri Peterssonilla, joka iloisen, perheen kanssa vietetyn syntymäpäivänsä jälkeisenä yönä ampui itsensä puutarhassaan:

---

³⁰⁹ Dalpilen 14.2.1896, ”Själfmord”.

³¹⁰ Wiipurin Sanomat 7.6.1898, ”Itsemurha”.

³¹¹ Keski-Suomi 17.2.1891, ”Omituinen itsemurha”.

”Anledningen till den upprörande händelsen anses hafva varit hastigt påkommen sinnesförvirring såsom följd af influensa.”³¹² Erilaiset sairaudet eivät välttämättä aiheuttaneet mielisairauksia, mutta uutisartikkeleissa pienikin nuhakuume ja sen seurauksena tapahtunut itsemurha oli helppo yleistää taudin aiheuttamaksi mielen järkkymiseksi. Sairauden syyttäminen vastasi kysymykseen ”miksi” mutta jätti mysteeriksi sen, kuinka ihminen oli tilanteeseen alunperin joutunut. Taustatekijät jäivät unholaan.

Oman lukunsa muodostivat ne mielisairaajat (tai sellaisina pidetyt) ja mielenhäiriöön joutuneet, jotka yrittivät itsemurhaa siinä kuitenkin onnistumatta. Heihin liitettiin ominaisuuksia kuten ”omituinen” ja ”umpimielinen”³¹³. Tuntemukset olivat selvästi negatiivisia. Omaiset saattoivat haluta melankoliassa rypevän läheisensä pysyvän hengissä puhtaasti itsekkäistä syistä. Itsemurhahaluista ei osattu auttaa mutta kuitenkin ei haluttu surra hänen kuolemaansa. Kulissit oli pidettävä pystyssä. Vaivaishoidossa ollut Matti Lahti yritti tappaa itsensä puukolla sivaltamalla ensin vatsaansa ja sen jälkeen kurkkuaan. Kun tekoa koetettiin estää, hyökkäsi Lahti auttajan kimppuun. Vaivaistalon johtaja sai estettyä miestä surmaamasta itseään. Lahden vaimo kommentoi tapausta kertomalla, että mies oli jo aikaisemminkin yrittänyt surmata itsensä.³¹⁴ Kun tekoa kerran jo yrittänyt lopulta onnistui riistämään itseltään hengen, ei tapauksesta oltu yllättyneitä. Saattoi olla jopa helpotus, että kuolla haluava ja yhteisöstään erkaantunut henkilö ei väkisin roikkunut kiinni elämässä ja siten ollut taakkana muille. Mieleltään sairajat olivat kansan alinta kastia, joka haluttiin eristää pois kylistä ja kaupungeista laitoksiin, joissa tavallisen kansan ei tarvitsisi heihin törmätä. He olivat ennalta-arvaamattomia ja joskus vaaraksi ympäristölleen, kuten edellä mainitussa Matti Lahden tapauksessa. Veli Verkko siteeraa teoksessaan ”Lähimmäisen ja oma henki” Durkheimia, jonka mukaan itsemurhalla oli yhteiskunnan kannalta positiivinen merkitys. Itsemurha nimittäin vapautti yhteisöstä haitallisia ja tarpeettomia yksilöitä taloudellisesti ja yksinkertaisesti. Näiden degeneroituneiden yksilöiden oli siis parempi antaa eliminoida itse itsenä, jottei heitä tarvitsisi syrjäyttää väkivalloin.³¹⁵

---

³¹² Dalpilen 17.7.1896, ”Själfmord”.

³¹³ ks. esim. Dalpilen 30.8.1895, ”Själfmord”; Wiipurin Sanomat 12.4.1888, ”Itsemurha”.

³¹⁴ Wiipurin Sanomat 14.2.1891, ”Itsemurhan yritys”.

³¹⁵ Verkko 1949, 169. Durkheimin teoksen *Le suicide. Etude de sociologie* (1987) mukaan.

Uskonnolliset hourailut olivat yksi hulluuden muoto. Uskontoa pidettiin pahalta suojaavana tekijänä, johon turvautua hädän hetkellä. Uskonto tarjosi tukensa antavan yhteisön.³¹⁶ Se oli kansaa koossapitävä ja moraalisen perustan tarjoava voima, joka luo uskoa tulevaisuuteen ja antaa elämälle suunnan ja päämäärän. Ilman kirkon oppeja ihmiset vaipuivat päämäärättömyyteen.³¹⁷ Toisaalta ylenpalttisen hengellisen mietiskelyn katsottiin lietsovan mieleltään epävakaita. 1850-luvulla Suomessa tehdyistä itsemurhista kolme prosenttia laskettiin kuolinsyyarvioiden mukaan tapahtuneen uskonnollisista syistä.³¹⁸ Itsemurhiin liitettävää uskonnollisuutta kutsuttiin ennemminkin hourailuksi ja itse uskontoa ”virallisen kirkon oppien liepeillä olevaksi”³¹⁹ eli herännäisyydeksi. Vastaavasti äärimmäinen konservatiivisuus luettiin uskonnolliseksi hourailuksi, joka pahimmillaan saastutti mielen. Meneillään ollut yhteiskunnallinen muutos aiheutti sen, että ihminen oli kuin pakotettu lunastamaan olemassaolon oikeutensa yksilöllisesti, kun se aikaisemmin oli saatu tai menetetty yhteisön, suvun tai seurakunnan jäsenenä.³²⁰ Loismies Josef ampui itseänsä olkapäähän luotipyssyllä mielenhäiriössä, joka syntyi hänen pohdiskeltuaan uskonnollisia asioita. Asiaan saattoi vaikuttaa sen lisäksi huoli perheen taloudellisesta tilasta tulevaisuudessa, mutta päämotiivina pidetään liiallista uskonnollisiin asioihin uppoutumista.³²¹ Uskonnollinen ahdistus ja mielenhäiriö ajoivat ennen aikaiseen kuolemaan rautatie- ja postilaitoksen johtajan, joka jätti jälkeensä viisilapsisen perheen.³²² Uskonelämän häiriöt olivat syynä siltavoudin hirttäytymiseen.³²³

Varoittavina esimerkkeinä toimivat itsemurhauutiset antoivat samalla moraalisaarnan siitä, kuinka tavallisen kansan tuli pysyttäytyä kirkon saarnaaman oikean opin polulla, sillä se oli tie siveelliseen elämään ja sivistykseen.³²⁴ ”Sanalla sanoen, missä kristillisyyden ja yleensä maailman ihanteelliset voimat hyljätään, siinä astuu auttamattomasti esille pimeys, kurjuus ja epätoivo, olkoonpa aineelliset suhteet kuinka

---

³¹⁶ Durkheim 1985, 189-90.

³¹⁷ Masaryk 1881, 20.

³¹⁸ Nygård 1994, 75-76.

³¹⁹ Nygård 1994, 85.

³²⁰ Siltala 1993, 11.

³²¹ Keski-Suomi 18.7.1885, ”Itsemurha uskonnollisten mietiskelyjen seurauksena”.

³²² Dalpilen 24.11.1893, ”Själfmord”.

³²³ Wiipurin Sanomat 17.1.1885, ”Itsemurha”.

³²⁴ Ekström 2000, 224.

hyvät tahansa”³²⁵, todetaan *Wiipurin Sanomissa* vuonna 1887. Uskonnollisuuteen liittyvä hourailu oli sivistyneistön silmissä moraalisesti tuomittavaa. Houreet kumpusivat aikalaisten mielestä huomionkipeydestä, sivistymättömyydestä ja siveettömästä elämästä ja kosketti alemmaa sosiaaliluokkaa. Uskonasioista sekaisin meneminen ei ollut yläluokan probleemi.³²⁶ Todellisuudessa näin ei kuitenkaan ollut, sillä uskonnollisuus kosketti kaikkia kansanosia ja näin ollen uskonnolliset pohdinnat kuuluivat ylempienkin luokkien sielunelämään. Hyvä taloudellinen asema ja työolot eivät estäneet rautatie- ja postilaitosjohtaja Hjelmia vaipumasta uskonnolliseen synkkyyteen ja hukuttamasta itseään Ruotsissa vuonna 1893.³²⁷ Vakaa uskonelämä oli ideaali, mutta sen liiallinen tavoittelu saattoi olla tuhoisaa.

Fyysiset kivut ja pelko tulevasta kiduttavasta, hitaasta kuolemasta ajoi monia nopeuttamaan väistämätöntä. Lääkärit raportoivat potilaidensa tappaneen itsensä ennen toimenpidettä.³²⁸ Moni potilaista halusi ennemmin kuolla kuin kärsiä leikkauksen tai amputaation mukanaan tuomista kivuista. Herra Andersson oli peloissaan loukattuaan olkapäänsä. Hänen oli käsketty mennä sairaalaan, mikä ahdisti häntä suunnattomasti. Andersson tiesi, että sairaalassa hänen kätensä amputoitaisiin. Tämä oli hänelle liikaa ja niinpä hän hirtti itsensä.³²⁹ Hammaslääkärin odotushuoneen vessassa taas ampui itsensä makeiskaupan omistaja Hanson, jonka hammassäryt yltyivät sietämättömiksi, eikä hän kestänyt enää.³³⁰ Lääketieteen ja varsinkin kivunlievityksen parantuessa 1800-luvulle tultaessa lääkäreitä ei enää kammoksuttu, mutta varsinkin pitkittyneet sairaudet katsottiin syyksi lopettaa elämä – kaikkiin vaivoihin lääketieteellä ei ollut tarjota apua.

Taloudelliset huolet olivat yleinen syy tehdä itsemurha 1800-luvun lopussa. Taloudellinen ahdinko liittyi joko työttömyyteen, irtisanomiseen, konkurssiin tai rahojen tuhlaamiseen. Rahattomuus vaivasi pahimmillaan koko perhettä, mutta mies perheen elättäjänä päätti useimmin elämänsä. Häpeä tai katumus aiheutti ahdinkoa ja huolta perheen tulevaisuudesta. Itsemurhan tehnyt saattoi ajatella, että perheellä olisi teon seurauksena yksi suu vähemmän ruokittavana. Talousvaikeuksien lisäksi omaisia

---

³²⁵ *Wiipurin Sanomat* 4.2.1887, ”Sananen inhimillisestä onnesta päivän kysymyksenä”.

³²⁶ Uimonen 1999, 63-64, 138-139.

³²⁷ Dalpilen 24.11.1893, ”Själfmord”.

³²⁸ ”*Moni heistä mielummin surmaa itsensä kuin kärsii veitsestä*”. ks. Turner 1714, 228.

³²⁹ Dalpilen 28.9.1897, ”Af fruktan för lasarettet”.

³³⁰ Dalpilen 5.12.1890, ”Tandvärk och själfmord”.

kohtasi häpeä, suru ja hautajaisten järjestämisestä koituneet kustannukset. Yksinään elävätkin tekivät itsemurhia ajautuessaan köyhyyteen. Työttömyys ja keho taloudellinen tilanne saivat 70-vuotiaan Anders Erssonin hirttämään itsensä.³³¹ Työttömyys loi talousahdinkoa ja epävarmuutta tulevaisuudesta. Työpaikka ei kuitenkaan ollut suojaava tekijä, sillä suurten rahasummien kanssa työskentelevät ajautuivat monenlaisten houkutusten piiriin. Moni hyvätuloinen teki itsemurha kavalluksien, ryöstöjen tai vakuutuspetosten vuoksi. Kiinnijääminen olisi ollut suunnaton häpeä ja tietänyt elinikäistä leimaantumista varkaaksi ja pahantekijäksi. Toisinaan vakuutuksen toivottiin pelastavan itsemurhan tehneen perheenjäsenet köyhyydeltä. Kiinnijäämisen pelko ajoi kauppias Lundgrenin täyttämään taskunsa kivillä ja hukuttamaan itsensä. Hänen kerrotaan vuonna 1893 sytyttäneen kauppansa tuleen. Samainen kauppa oli aiemmin vakuutettu 14,000 markan arvosta. Palo onnistuttiin sammuttamaan, mutta sillä välin kauppias oli karannut tavoittamattomiin. Hänen ruumiinsa löydettiin myöhemmin läheisestä järvestä. Kauppiaan tilannetta kuvaillaan huonoksi: ennen toimeliaana tunnettu Lundgren oli vaimonsa kuoleman jälkeen mennyt sekaisin ja jättänyt raha-asiansa huonolle hoidolle.³³²

”Alkoholismi on pääsyynä suurimpaan osaan Pohjois-Euroopan itsemurhista, osoittavat tilastot³³³, kirjoitetaan *Dalpilenissä* 1891. Samaa mieltä ovat raittiuskokouksen jäsenet, jotka ovat lähestyneet *Wiipurin Sanomia* kirjeellä, jossa paheksutaan lukuisia itsemurhatapauksia. ”Kun kysyy syytä näihin itsemurhiin, niin saapi melkein aina vastaukseksi: ’wiinan uhreja’”.³³⁴ Raittiusseuralla oli toki omat syynsä yleistää itsemurhien tapahtuvan suurimmaksi osaksi juopottelun seurauksena. Westerlund painottaa omissa tutkimuksissaan alkoholin käyttöä pääsyllisenä suuriin itsemurhalukuihin. Erityisen pahamaineisena hän pitää kotipoltoista paloviinaa.³³⁵ Alkoholin merkittävyyttä itsemurhia aiheuttavana tekijänä tuki sekin, että Westerlundin käsityksen mukaan huomattava osa mieleltään järkkyneiden itsemurhista liittyi alkoholin käyttöön. Samoin väkijuomia saattoi syyttää osasta rikoksia ja onnettomia

³³¹ Dalpilen 28.6.1895, ”Själfmord”.

³³² Keski-Suomi 25.7.1893, ”Tulipalo ja itsemurha”. Muita vastaavia tapauksia, ks. esim. Keski-Suomi 11.4.1895, ”Itsemurha”; Keski-Suomi 27.7.1887, ”Itsemurha”; *Wiipurin Sanomat* 17.3.1889, ”’Rossija’ wakuutus-yhtiön asiamies”.

³³³ ”Alkoholismen är hufvudorsaken till de flesta själfmord i Norra Europa, mäler statistiken”. Dalpilen, 5.5.1891, s. 6.

³³⁴ *Wiipurin Sanomat* 05.12.1885, ”Wiipurin Sanomain toimitukselle”.

³³⁵ Westerlund 1914, 752.

avioliittoja.³³⁶

Westerlundin näkemyksiä on sittemmin kritisoitu liiallisesta mustavalkoisuudesta, sillä hän sivuutti alkoholinkulutuslukujen vaihtelun suhteessa itsemurhien tasaiseen määrään. Näyttikin siis siltä, että itsemurhat eivät tosiasiasa olleet riippuvaisia alkoholin kulutuksen määrästä.³³⁷ Tutkimuksesta kuitenkin selviää, että Westerlund itsekin harjoitti tervettä itsekritiikkiä ja toteaa, että lisääntyneisiin itsemurhiin vaikuttaa niin ikään 1800-luvulla tapahtunut yhteiskunnan muutos.³³⁸ Westerlund ei ollut ainoa viinan kiroja itsemurhien taustalla syyttänyt sormi. Suomalainen rikostilastotieteilijä Veli Verkko toteaa, että alkoholin nauttimisen ja itsemurhien välillä on kotimaassa vallinnut ja vallitsee edelleen paljon kireämpi syy-yhteys kuin aikaisemmin on voitu edes arvailla.³³⁹ Hän on ehdottomasti sitä mieltä, että hyvät ja huonot alkoholitalanteet määräävät itsemurhien kehityssuunnan. Syyksi tälle kehityssuunnalle Verkko esittää suomen kansan kerrassaan onnetonta alkoholinsietokykyä, humalaluonnetta ja väkivaltaisuutta, joka viinan vaikutuksesta purkautuu niin lähimmäiseen kuin itsekin aiheuttaen itsetuhon.³⁴⁰ Westerlund viittaa tutkimuksissaan ulkomaiseen keskusteluun, mutta taustalla vaikutti Suomessakin samaan aikaan vallinnut aatteellinen ilmapiiri.

Alkoholin käytön kontrollointi tai kieltäminen oli osa niin kotimaista kuin ulkomaista keskustelua, kun keskusteltiin itsemurhien ehkäisystä. Ulkomailla pääpaino oli degeneraatiossa, kotimaassa taas raittius kansan keskuudessa. Suomessa raittiusliike ryhtyi perustelemaan viinanjuonnin rajoittamista degeneraatiokeskustelusta lainatuilla, biologiseen periyymiseen liittyvillä seikoilla.³⁴¹ Niin Westerlund kuin Verkkokin on mielipiteissään järkähtämätön, vaikka tilastot todistavat tapauksesta toiseen heitä vastaan. Vaikka alkoholin käyttö tilastojen mukaan laski, ei itsemurhien määrä tehnyt samoin. Tästä huolimatta alkoholia pidetään nimenomaan Suomessa pääsyypäänä tehtyihin itsemurhiin. Vaikuttaa siltä, että kerran omaksuttua, pintynyttä näkemystä alkoholin vaaroista yhdistettynä ”suomalaiseen kansanluonteeseen” oli lähes mahdoton muuttaa. Vaikka Westerlund antaa hieman periksi ja mainitsee muuttuneen

---

³³⁶ Westerlund 1898, 266.

³³⁷ Achté, Lindfors, Lönnqvist, Salokari 1989, 172.

³³⁸ Westerlund 1898, 151–152.

³³⁹ Verkko 1949, 143.

³⁴⁰ Verkko 1949, 149.

³⁴¹ Myllykangas 2014, 90.

yhteiskuntatilanteen, on alkoholi kuitenkin syyllinen ja sen käyttö tulisi kieltää. Verkon tutkimuksiin on suhtauduttava varauksella ja kriittisyydellä, sillä hän käytti sanomalehtiaineistoa tukemaan omia, jo valmiiksi muotoutuneita näkemyksiään.

1800-luvulla pohdittiin vapaan tahdon merkitystä suhteessa itsemurhiin. Tuliko juoppohulluuskohtaus merkitä tilastoihin itsemurhana, jos vainaja oli toiminut täysissä ruumiin ja sielun voimissa? *Dalpilenissä* vuodelta 1896 kerrotaan tapauksesta, jossa 20-vuotias renki joi kapakassa ollessaan 10 alkoholiannosta peräjälkeen todistaakseen ystävilleen pystyvänsä suorittamaan moisen uroteon. Ryypiskelyn jälkeen mies oli horjunut kotiinsa ja tehnyt tuskissaan kuolemaa. Lääkärin saapuessa jouduttiin toteamaan, ettei mies selviäisi.³⁴² Mistään ei artikkelissa suoraan käy ilmi, että mies olisi ehdoin tahdoin halunnut päättää elämänsä. Silti artikkelin otsikko on ”Myös itsemurhaaja”. Westerlund kirjoittaa, kuinka oikeuslääkärit joissain tapauksissa pitivät juopottelun seurauksena tapahtuneita kuolemia yksinkertaisesti tapaturmina. Hänen mukaansa kuitenkin humalapäissään tehdyt itesurmat tehtiin harkinnallisesti. Kuolemat tapahtuivat usein öisin, tekijä oli yksinään eikä kukaan päässyt estämään tekoa. Tekijä siis osoitti huolellisuutta ja korkeaa itsepintaisuutta.³⁴³ Westerlund sivuuttaa vahingon mahdollisuuden kuin tapaturmia ei humalassa ollessa voisi tapahtua. Johtopäätös humalassa olevasta, huolellisesta ja tekoaan hartaasti harkinneesta itsemurhantekijästä on nykykäsityksen mukaan vähintäänkin kummallinen. Humalan tiedetään yleisesti lisäävän tapaturmien riskiä, mikä nostaa esimerkiksi keskikesällä tapahtuvia hukkumisonnettomuuksia. Päätöksensä tehnyt halusi kuolla, joten on selvää, että suurin osa tapauksista suoritettiin muiden tavoittamattomissa. Teot kirjattiin usein tapaturmiksi, sillä ne olivat sellaisia – juupoilla kun ei aina ollut tuuria.

Onnettoman rakkauden kirot koskivat poikkeuksellisesti niin miehiä kuin naitakin, vaikka tunne-elämän häiriöt koettiin enemmän naisväestön ongelmaksi, olihan nainen alati tunteidensa vietävissä. Läpikäymissäni tapauksissa rakkauselämän vaikeudet näyttivät kuitenkin olevan miessukupuolen ongelma, sillä suurin osa tästä syystä itseltään hengen vienyt oli nimenomaan mies. Useissa tapauksissa mies riisti hengen itseltään, koska ei saanut haluamaansa neitoa omakseen. Miesten jälkeensä

---

³⁴² Dalpilen 9.4.1896, ”Också en själfmördare”.

³⁴³ Westerlund 1898, 267.

jättämässä itsemurhaviesteissä suomalaiset miehet kirjoittivat häpeän lisäksi muista tunteista, kuten pelosta ja rakkaudesta, kuitenkin näkökulmasta, jossa rakkaus oli katoamassa. Ehkä siksi rakkauden ilmaukset viesteissä kääriytyivät negatiivisten tunteiden kuten koston teemoihin.

Viestit osoitettiin naisille: avio- tai avopuolisoille ja rakastetuille. Itsensä surmaamisen tapa saattoi usein toimia ikään kuin rakkauden määrän ekvivalenttina – tämä kuolema on yhtä suuri, kuin tunteeni. Väkivalta voimisti ilmaisuja niin, että niistä tuli vieläkin väkevämpiä.³⁴⁴ *Dalpilenin* artikkelissa ”Onneton rakkaus” kirjoitetaan miehestä, joka ei saanut nuorelta rakastetultaan vastakaikua. Tästä mielensä pahoittaneena mies asettautui naisen ikkunan alle, laitto suuhunsa dynamiittipatruunan ja räjäytti itsensä.³⁴⁵ Onneton rakkaus oli kirjoitettu motiiviksi myös aputoimittaja Lindforsin jälkeensä jättämään itsemurhakirjeeseen, joka löydettiin hänen ammuttuaan itsensä.³⁴⁶ Hieman vitsinomaisesti kirjoitetaan poliisimiehen itsemurhasta *Keski-Suomessa* 1892. Poliisitalolle tullessaan kuuli hän vankien valittelevan vaivojaan. Mies vastasi vangeille: ”Hupsut, mitä teillä on walittamista? Muutaman wiikon päästä saatte wapautenne ja – olette wapaat kuin taiwaan linnut. Minä kadehdin teitä; elämäni on paljon pahempi wangin elämää. Minä olen ilmoiseksi ijäkseni sidottu sen waimo-paholaiseni kanssa, enkä milloinkaan pääse wapaaksi.” Näin lausuttuaan ampui poliisimies itseään suuhun.³⁴⁷ Vaikka tapahtuma olisikin keksitty, ilmentää se silti asenteita, jotka liittyivät kurjiin avioliittoihin, oli huonon liiton syynä kuihtunut rakkaus joko vain suhteen toisen osapuolen tai kummankin osalta. Pahimmillaan ainoa ulospääsy suhteesta oli kuolema.

Riitaisat avioliitot olivat suhteen molemmille osapuolille koettelemus, mutta toiset sietivät kinastelua ja mahdollista väkivaltaa paremmin kuin toiset. Avioero ei ollut aina mahdollinen, vaikka rakkautta ei suhteessa enää riittänyt. Epäonni rakkaudessa säteili moneen muuhun asiaan elämässä, hankaloitti työntekoa ja pahimmillaan sairastutti mielen. Riitoihin ja epäsopuun kyllästyneet näkivät toisinaan ratkaisuksi päättää päivänsä. Äärimmäisissä tapauksissa epäonnistunut avioliitto päättyi murhahitsemurhaan, jossa toinen – yleensä mies – ampui puolisonsa ja sen jälkeen itsensä. Näin olisi voinut

---

³⁴⁴ Honkasalo 2015, 113.

³⁴⁵ *Dalpilen* 5.5.1893, ”Olycklig kärlek”.

³⁴⁶ *Wiipurin Sanomat* 27.3.1888, ”Itsemurha”.

³⁴⁷ *Keski-Suomi* 18.8.1892, ”Itsemurha kelwottoman waimon tähden”.

käydä 1898, kun porvari Lindeberg yritti tappaa itsensä ampumalla revolverilla ohimoonsa. ”Syyksi itsemurhan yritykseen epäillään suurta epäsopua Lindebergin ja hänen vaimonsa välillä. L. on ollut kowasti luulewainen, itsepäinen, sydämikkö ja umpimielinen. Waimo taas on ollut tuhlari ja paha miehelleen hänkin. Riidat ja kahakat owat olleet tawallisia tässä kodissa.” Herra Lindeberg oli varannut revolveriinsa kuulan vaimoaankin varten. Hän oli aikaisemmin uhannut naapureillensa tappavansa vaimonsa lähiaikoina.³⁴⁸ Riidat ja epäsopu perheissä mainitaan uutisartikkeleissa motiiviksi silloin tällöin, mutta kuten useat muutkin motiivit, on epäonnistunut avioliitto usein vain yksi monesta tekoon ajaneesta tekijästä. Epäonninen avioliitto ei aina näy päällepäin, sillä riidat eivät välttämättä olleet väkivaltaisia. Pienissä yhteisöissä epäonninen rakkaus oli toki helpompi huomata kuin kaupungeissa, joissa ihmiset eivät olleet yhtä tiiviisti tekemisissä toistensa kanssa. *Dalpilen* kertoo ulkomaan uutisissaan prinssistä, joka ainoastaan kolmen viikon avioliiton jälkeen surmasi puolisonsa ja sen jälkeen itsensä.³⁴⁹ Aina ei ole selvää, onko syynä murhaintsemurhaan puhdas viha tai inho toista kohtaan, vai ajatus siitä, ettei kukaan toinen saisi olla murhatun puolison kanssa.

Ongelmat avioliitossa tai rakkauselämässä koskettivat toki samalla tavoin naisia, mutta heidän huolensa saatettiin kuitata melankoliana ja mielen järkkymisenä. Naisen kokema epätoivo rakkaudessa ei suinkaan ollut merkki siitä, että mies olisi tehnyt jotakin väärää. Naisen heikot hermot vain eivät kestäneet näitä vastoinkäymisiä, mikä ajoi mielen järkkymiseen ja itsemurhan syyksi saatettiin kirjata sekopäisyys. Näin kävi hyvin itserakkaaksi kuvailulle nuorelle naiselle. Hän oli tilannut Pariisista asti pukukankaan, jolla toivoi karkottavansa mahdolliset kilpakosijattaret. Räättäli kuitenkin pilasi arvokkaan kankaan ja tilanne ajoi tyttöparan suureen mielipahaan. Ratkaisu oli itsensä hirtttäminen.³⁵⁰ Naisten kokemia huolia vähätellään ja nainen saatetaan jopa naurunalaiseksi. Heitä kuvailaan turhamaisiksi ja heikoiksi, mikäli huono perhetilanne johti itsensä surmaamiseen. Naisten oletettiin kestävän perheensä vuoksi monenlaiset vastoinkäymiset, kuten miehen harjoittaman pahoinpitelyn tai avioliiton ulkopuoliset suhteet.

Toisinaan vainajat jättivät jälkeensä itsemurhakirjeitä läheisilleen. Niissä pyydeltiin

---

³⁴⁸ Wiipurin Sanomat 27.3.1898, ”Itsemurhan yritys”.

³⁴⁹ *Dalpilen* 15.2.1895, ”Furstlig mördare och själfmördare”.

³⁵⁰ Wiipurin Sanomat 23.8.1889, ”Syy sekini itsemurhaan”.

pahoiteltiin teon aiheuttamaa surua ja järkytystä ja saatettiin selitellä tekoa ikään kuin viimeisenä anteeksipyynnönä. Omaisten ei tarvinnut arvailla teon syitä. Kirjeen kirjoittaminen tosin kieli siitä, että teko oli tehty vakaasti harkiten ja seuraukset hyväksyen. Omaisten oli siis vaikeampaa vedota mielenhäiriöön tai siihen, että teko olisi tehty äkkipikaistuksissaan. Eräässä tällaisessa kirjeessä ”-- joka paikalla luettiin, nähtiin, että hän täydellä tahdolla teki viimeisen kamalan tekonsa, jonka syynä oli onneton rakkaus ja huonot rahaseikat”.³⁵¹ Kaksoitsemurhaan rakkauden tähden päätyneen pariskunnan naisosapuoli kirjoittaa kotiväelleen, kuinka heidän ainoa toiveensa on saada toisensa. Kirje ”—osoittaa samalla, että kirjoittaja on aiwan järkähtämätön ja tyyni tulewan kohtalon suhteen”.³⁵² Itsensä rahasotkujen takia ampunut nuori opiskelija kirjoitti vanhemmilleen päättävänsä päivänsä väkivaltaisesti ajaututtuaan suuriin velkoihin, joista ei enää katsonut selviävänsä.³⁵³

Vaikka erityisolosuhteet olivat motiivi elämän lopettamiselle, ei järkevää syytä aina kyetty löytämään. Suuri osa itsemurhaajista tuntui olevan tavallista, uutterasti töitä tekevää kansanosaa kuten maanviljelijöitä ja työmiehiä, jotka ”orjan tavalla owat raataneet kaiken aikansa” ja kuitenkin päätyneet lopettamaan elämänsä tulevaisuuden näyttäessä syystä tai toisesta surkealta. Itsemurhien ehkäisytoimiksi ehdotetaan kahta keinoa: töiden antaminen ja palkan maksaminen kaikille halukkaille sekä toisen mahdollisuuden antaminen sellaisille henkilöille, jotka syystä tahi toisesta ovat pilanneet maineensa. Heille tuli antaa ”tilaisuus päästä tuntemaan, näkemään ja nauttimaan sitä, mikä elämässä on kaunista ja puhdasta”.³⁵⁴

---

³⁵¹ Keski-Suomi 31.3.1888, ”Kamala itsemurha Wiipurissa”.

³⁵² Wiipurin Sanomat 14.9.1887.

³⁵³ Dalpilen 1.2.1898, ”En försvunnen Upsalastudent”.

³⁵⁴ Keski-Suomi 20.4.1893.

8. Lopuksi

1800-luvun loppuvuosikymmeninä itsemurhiin suhtauduttiin Suomessa ristiriitaisesti. Kirkko ja laki tuomitsivat yksimielisesti teon syntinä ja rikkomuksena Jumalaa kohtaan. Väärintekijät saivat osakseen häpeällisen hautauksen erottamalla heidät niistä, jotka kansan mielestä olivat kuolleet oikein. Itsemurha rinnastettiin pitkään murhiin, ryöstöihin ja väkivaltaisuuksiin, sillä itsensä surmaamalla tekijä rikkoi paitsi itseään myös yhteisöään vastaan. Osoituksena tästä kuolleen ruumis häpäistiin varoituksena muille. Tarkoitus oli yrittää estää itsemurhien yleistyminen. Häpeällisestä hautaustavasta kuitenkin luovuttiin, koska sen katsottiin olevan rangaistus omaisille. He taas harvoin olivat osallisia tekoon, joka saattoi tapahtua äkkiarvaamatta. Kirkollisen instituution menettäessä hiljalleen vaikutusvaltaansa ja kansan maallistuessa alkoi kuitenkin ilmetä myötämielisyyttä tekoa kohtaan. Itsemurhaa ei enää rinnastettu murhiin tai ryöstöihin vaan ne kyettiin näkemään ratkaisuna ongelmiin, joista ei ollut muuta ulospääsyä. Sanomalehtiartikkeleissa kuvailtiin tekoa paheksuvaan tai ymmärtäväiseen sävyyn riippuen siitä, kuka itsensä surmaaja oli, kuinka teko tapahtui ja mitkä olivat teon taustalla piilleet mahdolliset motiivit. Näennäisestä ymmärryksestä huolimatta oli selvää, ettei omaehtoinen kuolema ollut missään tilanteessa hyväksyttävä teko. Joitakin elämäntilanteita ja –kohtaloita kuitenkin pidettiin tyydyttävänä selityksinä karmealle valinnalle.

Tutkin kolmessa sanomalehdessä ilmestyneitä itsemurha-artikkeleita. *Keski-Suomessa*, *Wiipurin Sanomissa* ja *Dalpilenissä* oli 1800-luvun kahtena viimeisenä vuosikymmeninä satoja artikkeleita, joissa kerrottiin itsemurhista ja niiden tekijöistä. Yhteistä näille artikkeleille oli se, että teko kuvailtiin yksityiskohtaisesti mitään säästelemättä. Eettisiä sääntöjä ei ollut, vaan toimittaja sai oman harkintakykynsä mukaan kirjoittaa mistä ja miten halusi. Ilmi tuotiin tekijän nimi, ikä, sukupuoli, ammatti, tekotapa, -paikka ja ajankohta ja taloudellinen tilanne. Itsemurha oli julkinen tapahtuma. Valitsemalla ennen aikaisen kuoleman tekijä antoi äänenlausumattoman luvan julkiselle riepottelulle, josta omaiset kärsivät. Heidän ei annettu surra rauhassa, vaan häpeällisen hautaamisen lisäksi he kokivat kansan julkisen pilkan. Lukijat kuitenkin halusivat saada teolle järjellisen selityksen ja vaativat toimittajia tarjoamaan heille sellaisen. Tiedon puute paikattiin arveluilla ja olettamuksilla. Toimittajan ei

yhdessäkin tapauksessa kerrottu itse lähteneen paikalle ikävän tapauksen sattuessa, vaan tiedot perustuivat omaisilta saatuihin tietoihin, silminnäkijäkuvauksiin ja jopa juoruihin. Lähteinä tiedoille käytettiin toisinaan työtovereiden tai ystävien kertomuksia, mahdollisia itsemurhakirjeitä ja viranomaisten kuten poliisin tai oikeuslääkärin antamia lausuntoja.

Lukijoita kiinnostavia tapauksia lainattiin muista lehdistä ja ulkomailta asti. Ne esiintyivät lehdissä muiden uutisten joukossa, yleensä lehden keskivaiheilla. Itsemurhat eivät olleet etusivun uutisia, vaikka niitä välillä sensaatiomaisina pidettiin. Koska sanomalehdet uutisoivat usein rikoksista ja väärintekijöistä, oli itsemurhat helppo rinnastaa kansan mielissä samaan kastiin kuuluviksi teoiksi. Itsemurhista haluttiin lukea, mutta samalla sanomalehtiä kritisoitiin siitä, että ne saattoivat aiheuttaa lisää itsemurhia antamalla itsemurhille suuren uutisarvon ja kuvailemalla tekotapoja, joita elämän lopettamista hautoneet saattoivat imitoida. Suomalaisissa sanomalehdissä, *Keski-Suomessa* ja *Wiipurin Sanomissa*, olleet itsemurha-artikkelit olivat laveita ja yksityiskohtaisia. Ruotsalainen *Dalpilen* pysytteli neutraalimmalla linjalla, mutta sekin esitti usein olettamuksia ja arvailuja tarkkojen tietojen puuttuessa.

Sanomalehdillä oli valistava tarkoitusperä, sillä ne levittivät tehokkaasti erilaisia arvoja kansan keskuuteen. Lehdet olivat ajan tärkein uutiskanava ja ne tarjosivat uudenlaisen foorumin käsitellä päivänpolttavia asioita ja ilmiöitä. Ne ohjasivat julkista keskustelua ja kertoivat kansalle, kuinka olisi suotavaa elää – tai kuolla. Objektiiivisuus ja tarkkuus ei ollut lehtien hyve, sillä kiireessä kirjoitetut artikkelit saattoivat olla virheellisiä tai jopa valheellisia. Erheiden paikkaaminen ei aina ollut riittävä korjaustoimi, sillä ihmisen maine saattoi olla jo ryvettynyt. Toimittajalla oli valta päättää, miten ja kuinka pitkäksi vainajasta kirjoitettiin. Itsemurhakirjoittelun taustalla piili valistuksellisen näkökulman lisäksi vastakkainasettelu, jossa yhteiskunnan paremmin toimeentulevat jäsenet nostettiin jalustalle köyhempien kustannuksella. Vähävaraisten itsemurhista kirjoitettiin negatiivisempaan sävyyn, mikä näkyi artikkeleiden otsikoinneissa ja sanavalinnoissa. Itsemurhia käsiteltiin sanomalehdissä proosan keinoin ja ilmiöstä osattiin puhua mustan huumorin avulla. Vaikea asia muuttui ymmärrettävämpään muotoon, kun sitä katseli toisenlaisesta näkökulmasta. Huumorin perimmäinen tarkoitus ei ollut naurattaa, vaan tuoda ilmi epäkohtia. Erilainen kirjoitustyyli mahdollisti

vaikeista asioista puhumisen ja kansan valistamisen vähemmän syyttävällä sävyllä. Itsemurhat olivat aiheena useissa novelleissa ja jatkokertomuksissa, joissa ne toivat tarinoihin mielenkiintoisia juonenkäänteitä ja jännitystä.

Tutkin työssä sanomalehtiartikkeleiden pohjalta sitä, ketkä tekivät itsemurhia 1800-luvun lopussa. Artikkelit ja tutkimuskirjallisuus tekivät mahdolliseksi profiloida, millainen oli tyypillinen aikakaudella tehty itsetappo ja mitkä olivat sen olosuhteet. Yleisimmin itsemurhaan päätyivät työikäiset miehet. Miehet surmasivat itsensä ampumalla tai hirttäytymällä, naiset taas suosivat hirttäytymisen ohella hukuttautumista ja myrkyä käyttäen. Koska itsemurhat olivat useimmiten väkivaltaisia, yhdistettiin ne kansan mielissä maskuliinisuuteen. Miesten ongelmansa oli usein liiallinen alkoholinkäyttö, jota pidettiin jopa yhtenä pääsyyntä suomalaisten tekemiin itsemurhiin. Naisen tuli olla pehmeä ja hoivaava äitihahmo, ei itseltään hengen riistävä, elämää tuhoava ja äkkipikainen olento. Siksi naisen tehdessä itsemurhan oli kyseessä tavallisuudesta poikkeava tilanne, joka horjutti yhteiskunnan tukipilareita. Ristiriitainen suhtautuminen naisten itsensätappoihin näkyi siinä, että heidän ennen positiivisina pidetyt luonteenpiirteensä – kainous, ujous, säädyllisyys ja siveellisyys – olivatkin tilastojen valossa raukkamaisia ominaisuuksia. Naiset eivät uskaltaneet päättää elämäänsä, vaikka olisivat niin halunneet. Miehet valitsivat verisen ja väkivaltaisen tavan kuolla koska he halusivat teon onnistuvan. Naiset päätyivät hellempinä pidettyihin keinoihin, joista oli mahdollista selvitä säikähdyksellä. Tämä oli aikalaisten mielestä osoitus siitä, että naiset halusivat huomiota ja pitivät itsemurhan yritystä keinona saada sitä.

Itsemurhia tehtiin kaikissa sosiaaliluokissa, ikäryhmissä ja ammateissa. Mitä vanhempi ja/tai sairaampi itsensä surmannut oli, sitä myötämielisemmin teko suhtauduttiin. Lapsen tai nuoren tekoa pidettiin herkemmin tragediana mutta lisäksi typeryytenä ja elämän hukkaanheittämisinä. Arvioitiin nuoren iän vaikuttavan impulsiivisuuteen ja kykenemättömyyteen sietää vastoinkäymisiä. Nuoren henkilön itsemurhasta syytettiin vanhempia ja kehnoa kotikasvatusta. Epäiltiin syyksi pääasiassa huomionhakua ja halua päästä otsikoihin. Maallistuminen ja uskonnon hylkääminen oli yksi vanhemman ikäpolven selitys nuorten ajautuessa huonoille teille. Vanhuuden ikävinä puolina olivat yksinäisyys, sairaudet ja kehno taloudellinen tila. Vanhukset halusivat itsensä

tappaessaan nopeuttaa väistämätöntä. Hyväkään taloudellinen tilanne ja maallinen omaisuus ei ollut avuksi, jos muilla elämän osa-alueilla oli ylitsepääsemättömiä vaikeuksia. Toisinaan tilaisuus teki varkaan tunnollisesta työntekijästä ja tämä sortui varkauksiin tai muihin vilppeihin työpaikallaan. Köyhät taas varastivat henkensä pitimiksi. Kumpakaan yhdisti häpeä teosta, kiinnijäämisen pelko ja kasvojen menetys. Tällöin ratkaisuna saattoi olla itseltään hengen vieminen.

Avioliitto, vakaat taloudelliset tulot tai positiivisina pidetyt luonteenpiirteet kuten avoimuus, iloisuus tai ahkeruus eivät olleet suojaavia tekijöitä, sillä itsemurhan syyt ja vaikuttimet olivat moninaisia. Yleisimpänä motiivina itsemurhille pidettiin mielenhäiriötä. Vaikka tekijä ei olisi elämänsä aikana ilmituonut minkäänlaisia merkkejä mielen sairaudesta, pidettiin tekoa selvänä osoituksena melankoliasta tai heikkohermoisuudesta. Itsemurhiin ajoivat taloudelliset huolet, ongelmat rakkauselämässä, elämään kyllästyminen, rangaistuksen pelko, häpeä, henkiset ja fyysiset sairaudet sekä erilaiset pettymykset ja vastoinkäymiset. Varsinaisten syiden löytäminen on mahdotonta, sillä tilastot ja aikalaiskuvaukset tapahtumista eivät ole luotettavia. Edes itsemurhakirjeistä selvinneet syyt teolle eivät välttämättä ole uskottavia, sillä ne saattoivat olla valheellisia tai jättää kertomatta olennaisia tietoja tekijän perimmäisistä motiiveista. Tilastot ovat kertoneet eri asioita eri tutkijoille. Tutkijan jo valmiiksi muotoutuneet käsitykset olivat omiaan johtamaan siihen, että tilastoja käytettiin tukemaan omaa mielipidettä. Itsemurhatilastoihin päätyi toisinaan epäselviä tapauksia, joissa onnettomuudet ja vahingot laskettiin itsemurhiksi ja satunnainen alakulo saatettiin tulkita mielisairaudeksi.

Pidän mielenkiintoisena sitä, ettei sanomalehtiartikkeleita ole juuri käytetty lähdeaineistona itsemurhia tutkittaessa. Useimmat aihepiiriä tutkineet ovat perustaneet tutkimuksensa lakiteksteihin ja oikeuspöytäkirjoihin. Mentaliteettien historiaa tutkittaessa sanomalehdet ovat oiva lähde, sillä niitä kirjoitettiin ja luettiin ahkerasti. Sanomalehtiä on yksistään Suomessa ilmestynyt runsaasti ja niiden tutkiminen on verrattain helppoa.

9. Lähteet

Alkuperäislähteet

Sanomalehdet:

Dalpilen 1.1.1890 - 31.12.1899. (Kungl. bibliotek)

Keski-Suomi 1.1.1880 - 31.12.1899 (Kansalliskirjaston digitoidut aineistot)

Wiipurin Sanomat 1.1.1885 - 31.12.1899 (Kansalliskirjaston digitoidut aineistot)

Tutkimuskirjallisuus

Achté, Kalle; Lindfors, Olavi; Lönnqvist, Jouko & Salokari, Markku (1989), Suomalainen itsemurha - Psykiatrian tutkimussäätiön kirjasarja 4. Helsinki: Yliopistopaino.

Achté, Kalle & Ginman, Leif (1966), ”Myrkytysitsemurhayritykset”. Duodecim nro. 82, 11–20.

Alho, Raija (1970), Itsemurha. Helsinki: Tammi.

Ambjörsson, Ronny (1990), Mansmyter. Liten guide till manlighetens paradoxer. Södertälje.

Andersson, Gudrun (1998), Tingets kvinnor och män: genus som norm och strategi under 1600- och 1700-tal, Uppsala: Uppsala universitet, Studia historica Upsaliensia 187.

Black, W. (1789), An Arithmetical and Medical Analysis of the Diseases and Mortality of the Human Species, 2. painos. Lontoo: J. Johnson.

Boismont, Brière A. de (1865), Du suicide et de la folie suicide, considérés dans leurs

rapports avec la statistique, la médecine et la philosophie. Pariisi: Germer-Baillière.

Brouc, M. (1863), Considerations sur le suicide de notre époque. Annales d'Hygiène Publique et la Médecine Légale, 6, 223-262.

Durkheim, Émile (1979), Itsemurha: sosiologinen tutkimus. Helsinki: Tammi.

Ekström, Anders (1999), "Siffror, ord eller bilder? Perspektiv på produktionen av statistik i mitten av 1800-talet" teoksessa Lychnos. - Uppsala: Lärdomshistoriska samfundet, 1936-. 133-161.

Ekström, Anders (2000), Dödens exempel: självmordstolkningar i svenskt 1800-tal genom berättelsen om Otto Landgren, Stockholm: Atlantis.

Eskola, Jari ja Suoranta, Juha (1998), Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Esquirol, E. (1845), Mental Maladies. Treatise on Insanity. Translated from the French, with additions, by E. K. Hunt. Kään. E. K. Hunt. Philadelphia: Lea and Blanchard.

Freud, Sigmund (1955), "Beyond the pleasure principle", teoksessa The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud (toim. J. Strachey), Vol. 18, 3-64.

Gates, Barbara T. (1988.), Victorian Suicide. Mad Crimes and Sad Histories. Princeton: Princeton University Press.

Heiskanen, Tarja (2007), Viimeinen ratkaisu? Kokemuksia ja näkemyksiä itsemurhan syistä, ehkäisystä, avunsaannista ja asenteista. Suomen mielenterveysseura. Helsinki: SMS-tuotanto.

Herman, Arthur (1997), The Idea of Decline in Western History. New York: The Free Press.

Hietala Marjatta (1985), ”Rotuhygienia”. Artikkele kirjassa Kemiläinen, Aira: Mongoleja vai germaaneja? - Rotuteorioiden suomalaiset. Suomen Historiallinen Seura.

Hirn, Sven (1964), Rajatapauksia: Vanhan Viipurin ja Karjalan kulttuurimuistoja, Helsinki: Otava.

Holopainen Jari, Helama Samuli, Partonen Timo (2010), Meemit ja suomalainen itsemurha. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti nro. 47, 174–186.

Honkasalo, Marja-Liisa (2015), ”Yksi vai monta valkoisen miehen itsemurhaa?” Artikkele sarjassa Thanatos vol. 4, no. 1. (1/2015), 107-118.

Houston, Robert Allen (2012), “Explanations for death by suicide in northern Britain during the long eighteenth century”. *History of Psychiatry* 2012 23:52, 52–64.

Healy, Róisín (2006), Suicide in Early Modern and Modern Europe – Histogramical review. *The Historical Journal* 49, 903-919.

Häggman, Kai (1994), Perheen vuosisata. Perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa 1800- luvun Suomessa. *Historiallisia Tutkimuksia* 179. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki.

Jarrick, Arne (2000), Hamlets fråga. En svensk självmordshistoria. Stockholm.

Jarrick, Arne & Söderberg, Johan (1998), Odygd och vanära. Folk och brott i gamla Stockholm, Stockholm: Rabén Prisma.

Jansson, Arne (1998), From swords to sorrow. Homicide and suicide in early modern Stockholm. Almqvist & Wiksell international, Stockholm.

Johannisson, Karin (1994), Den mörka kontinenten. Kvinnan, medicinen och fin-de-siècle. Nordstets, Stockholm.

Kivivuori, Janne (2011), *Discovery of Hidden Crime*. Oxford: Oxford University Press.

Kolehmainen, Taru (2003), ”Itsensä hukkaamisesta itsemurhaan”. Artikkelijulkaisussa *Kielikello* nro. 2/2003, 32–33.

Kosonen, Heidi (2015), *The Death of the Others and the Taboo: Suicide Represented*, *Thanatos* vol. 4, no. 1. (1/2015), 25-56.

Kunelius, Risto, Noppari, Elina & Reunanen, Esa (2010), *Mediatization in context: Consensus culture, media and decision making in the 21st century, the case of Finland*. *Communications* 35:3, 287-307.

Kushner, Howard I. 2009. ”Suicide, Gender, and the Fear of Modernity”. Artikkelijulkaisussa *Histories of Suicide – International Perspectives on Self-Destruction in the Modern World*, (toim. Weaver & Wright), 19-52.

Kuula, Kari (2006), *Helvetin historia. Pohjalta pohjalle Homeroksesta Manaajaan*, Helsinki: Kirjapaja.

Lederer, David (2006), *Suicide in Early Modern Central Europe: A Histogramical Review*. *Bulletin of the German Historical Institute London* 28, 33-46.

Leino-Kaukiainen, Pirkko (1988), *Teoksessa Tommila, Päiviö: Suomen lehdistön historia 1. Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905*. Kuopio: Kustannuskiila.

Luef, Evelyne (2013), ”Low Morals at a High Latitude? Suicide in Nineteenth-century Scandinavia”. *Journal of Social History*, vol. 46, no. 3.

Lönnqvist, Jouko, Hillevi Aro, ja Mauri Marttunen (1993), *Itsemurhat Suomessa 1987 - projekti. Toteutus, aineisto ja tutkimustuloksia*. Helsinki: Stakes (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus). *Tutkimuksia* 25.

MacDonald, Michael & Murphy, Terence R. (1990), *Sleepless Souls. Suicide in Early Modern England*, Oxford: Oxford University Press.

Masaryk, Thomas G. (1970), *Suicide and the meaning of civilization*. [Der Selbstmord als sociale Massenerscheinung der modernen Civilisation, 1881]. Kään. William B. Weist & Robert G. Batson. Chicago: The University of Chicago Press, *The Heritage of Sociology*.

Matikainen, Olli (2002), *Verenperijät. Väkivalta ja yhteisön murros itäisessä Suomessa 1500- ja 1600-luvulla*, Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, *Bibliotheca historica* 78.

Metsämuuronen, Jari (2005), *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. Gummerus: Jyväskylä.

Miettinen, Riikka (2008), *Erkki Mikonpojan laitton kuolema – Itsemurha ilmiönä ja rikoksena Lounais-Suomen maaseudulla ja alioikeuksissa 1600-luvun jälkipuoliskolla*. Pro gradu, Tampereen yliopisto.

Minois, Georges (1999), *History of Suicide: Voluntary Death in Western Culture*. Baltimore and London: John Hopkins University Press.

Morselli, Enrico (1879), *Il Suicidio, Saggio di Statistica Morale Comparata*, Milan.

Myllykangas, Mikko (2014), *Rapeutumaton, tiedostamaton vai yhteiskunta? Lääketieteellinen itsemurhatutkimus Suomessa vuoteen 1985*. Väitöstutkimus, Oulun yliopisto.

Mäkipää, Leena (2004), *Henkirikos Ilta-Sanomissa. Journalistisen kulttuurin murros ja rikosjournalismi*. Espoo: Poliisiammattikorkeakoulu.

Nygård, Toivo (1994), *Itsemurha suomalaisessa yhteiskunnassa*. *Studia Historica Jyväskyläensia* 50, Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Ojakangas, Mika (1995), ”Mentaalihygieniä ja lapsuus. Lasten sopeutuminen onnellisuuden ja hyvinvoinnin ehtona 1920–1940-lukujen Suomessa”. Teoksessa Time Joutsivuo ja Heikki Mikkeli (toim.): Terveystieteiden lähteillä – Länsimaisten terveystieteiden kulttuurihistoriaa. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura, Historiallinen Arkisto 106, 291–314.

Pajuoja, Jussi (1989), ”Itsemurhat ja laki”. Teoksessa Suomalainen itsemurha–Psykiatrian tutkimussäätiön kirjasarja 4. Kalle Achté, Olavi Lindfors, Jouko Lönnqvist, Markku Salokari (toim.) Helsinki: Yliopistopaino.

Palonen, Kirsti (1989), ”Suomalaisten naisten itsemurhat”. Teoksessa Kalle Achté, Olavi Lindfors, Jouko Lönnqvist & Markku Salokari (toim.) Suomalainen itsemurha. Helsinki: Yliopistopaino.

Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. (2009), Kurssi kohti diskurssia. Vastapaino, Tampere.

Reeves, Robert (1897), Suicide and the Environment, Popular Science Monthly, Volume 51, 186-191.

Retterstøl, Nils (1993), Suicide - A European Perspective. Cambridge University Press.

Retzinger, S. M. (1991), Violent emotions: Shame and rage in marital quarrels. Newbury Park, CA: Sage.

Riving, Cecilia (2005), Ideal och avvikelser. Kvinnlighet, våldsamhet och sinnesjukdom vid 1800-talets mitt. Kvinnor och våld. En mångtydig kulturhistoria. Red. Eva Österberg & Marie Lindstedt Cronberg. Nordic Academic Press, 88–109.

Saelan, Thiodolf (1864), Itsemurhat Suomessa 1841–1860. Tilastotieteellinen ja oikeuslääketieteellinen tutkielma. Alkuteos: Om sjelfmordet i Finland i statistisk och rättsmedicinskt afseende (1864). Reports of Psychiatria Fennica, Report No. 50 – 1983. Helsinki: Societas pro psychiatria Fennica.

Salmela, Anu (2011), ”Varjele taivas – itsemurhanko hän tekisi?” - Naisten itsemurhiin suhtautuminen Suomessa vuosina 1880-1900. Pro gradu, Turun yliopisto.

Showalter, Elaine (1987), *The Female Malady. Women, madness and English culture 1830- 1980*. London: Virago Press.

Siena, Kevin (2009), ”Suicide as an Illness Strategy in the Long Eighteenth Century”, artikkeli teoksessa *Histories of Suicides – International Perspectives on Self-Destruction in the Modern World*, (toim. Weaver & Wright), 53-72.

Setälä, Eira (1970), *Suomalainen itsemurha. Itsemurha*. (Toim. Raija Alho). Helsinki: Tammi, 40–53.

Siltala, Juha (1993), *Suomalainen ahdistus: Huoli sielun pelastumisesta*. Helsinki: Otava.

Sköld, Peter (2004), ”The Birth of Population Statistics in Sweden,” *The History of the Family*, Vol. 9. 5-21.

Snyder, Terri (2007), *What Historians Talk About When They Talk About Suicide: The View from Early Modern British North America*. *History Compass* 5, 658-674.

Sorri, Hannu (1994), *Yksinäinen kuolema. Itsemurha kirkon haasteena*, Helsinki: Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2.

Steinmetz, S.R. (1894), *Suicide among Primitive Peoples*, *American Anthropologist*, Vol. 7, No. 1, 53-60.

Thomas, Kyla & Gunnell, David (2010), *Suicide in England and Wales 1861–2007: a time-trends analysis*. *International Journal of Epidemiology* Volume 39, Issue 6. 1464-1475. Oxford Journals.

Tommila, Päiviö; Landgren, Lars; Leino-Kaukiainen, Pirkko (1988), Suomen lehdistön historia 1. Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905. Kuopio: Kustannuskiila.

Tommila, Päiviö & Salokangas, Raimo (1998), Sanomia kaikille: Suomen lehdistön historia. Helsinki: Edita.

Tuomi, Jouni ja Sarajärvi, Anneli (2009), Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Turner, Daniel (1714), *De Morbis Cutaneis, a Treatise of Diseases Incident to the Skin*. London: R. and J. Bonwicke, J. Walthoe, R. Wilkin, and T. Ward.

Uimonen, Minna (1999), Hermostumisen aikakausi. Neuroosit 1800- ja 1900-lukujen vaihteen suomalaisessa lääketieteessä. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.

Uimonen, Minna (1995), Miten hysteriasta parannutaan? Neuroosien määrittelystä ja hoitokäytännöistä vuosisadan vaihteen lääketieteessä. *Terveyden lähteillä. Länsimaisten terveystieteiden kulttuurihistoriaa*. Toim. Timo Joutsivuo ja Heikki Mikkeli. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura, 255–290.

Valtonen, Heli (2003), ”Itsemurha ja sosiaaliset rajat 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun suomalaisen sivistyneistön lehdistöpuheessa”. Teoksessa Eilola, Jari (toim.), *Sietämättömät ja täydellinen maailma. Kirjoituksia suvaitsemattomuudesta*, Jyväskylä: Jyväskylän historiallinen arkisto vol. 6, 311–346.

Vilka, Hanna (2005), *Tutki ja kehitä*. Tammi: Helsinki.

Vilkuna, Kustaa H.J. (2010), *Katse menneisyyden ihmiseen. Valta ja aineettomat elinolot 1500– 1850*, Helsinki: SKS, Historiallisia Tutkimuksia 253.

Verkko, Veli (1949), *Lähimmäisen ja oma henki. Sosiaalipatologisia tutkimuksia Suomen kansasta*, Jyväskylä: Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja B 33.

Welter, Barbara (1966), "The Cult of True Womanhood: 1820-1860", artikkeli
julkaisussa *American Quarterly*, Vol. 18. Issue 2, Part 1. 151-174.

Winslow, Forbes (1840), *The Anatomy of Suicide*. London: Henry Renshaw.

Wirilander, Kaarlo (1974), *Herrasväkeä. Suomen säätyläistö 1721-1870*. Helsinki:
Suomen Historiallinen Seura.

Westerlund, F. W. (1898), *Själfmorden i Finland 1861–1895: Statistisk
sammanställning*, Helsinki: Finska Vetenskaps-Societeten, *Bidrag till Kännedom om
Finlands Natur och Folk*.

Westerlund, F. W. (1914), *Själfmorden i Helsingfors*. Finska Läkaresällskapets
Handlingar. 53: II.